

«AZƏRBAYCAN YOLU» SİYASİ HƏRƏKATI
ПОЛИТИЧЕСКОЕ ДВИЖЕНИЕ «АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ ПУТЬ»
THE POLITICAL MOVEMENT "WAY OF AZERBAIJAN"

ONLAR HEÇ VAXT BÖYÜMƏYƏCƏKLƏR

THEY WILL NEVER GROW UP

ОНИ НИКОГДА НЕ СТАНУТ ВЗРОСЛЫМИ

**Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ vilayətinin kitabda adı
çəkilən işğal altında olan şəhər və kəndləri**

Xankəndi – əhalisi 55 min nəfər
Şuşa – əhalisi 26 min nəfər
Xocalı – əhalisi 24 min nəfər
Laçın – əhalisi 66 min 53 nəfər
Malibəyli – əhalisi 2 min 567 nəfər
Kəlbəcər – əhalisi 58 min 340 nəfər
Əsgəran – əhalisi (qarışıq millətlər yaşamışdı azərbaycanlı, rus, erməni)
Naxçıvanlı – əhalisi (qarışıq millətlər yaşamışdı azərbaycanlı, rus, erməni)
Dəhraz – əhalisi (qarışıq millətlər yaşamışdı azərbaycanlı, rus, erməni)

Kətik meşəsi – Əsgəran rayonu ərazisində yerləşir
Qara Qaya – Əsgəran rayonu ərazisində yerləşir
Xaçınçay – Xocalı şəhərindən keçir
Qarqar çayı – Xocalıdan Ağdam istiqamətində axır

**Some names of cities and villages in Mountainous Garabagh of the Azerbaijan Republic
Which are mentioned in this book**

Khankendi – population 55 000
Shusha – population 26 000
Khojaly – population 24 000
Lachin – population 66 053
Malibayly – population 2567
Kalbajar – population 58 340
Askeran – population consisted of different nationalities (Azerbaijanis, Armenians, Russians)
Nakhchivanli – population consisted of different nationalities (Azerbaijanis, Armenians, Russians)
Dahraz – population consisted of different nationalities (Azerbaijanis, Armenians, Russians)
Tazakand – population consisted of different nationalities (Azerbaijanis, Armenians, Russians)

The Katik wood – situated in Askeran district
Gara Gaya – situated in Askeran district
The Khojali river – situated in Khojaly town
The Gargar river – flows in direction of Khojaly-Aghdam

**Некоторые имена городов и сел Нагорного Карабаха Азербайджанской Республики
Которые упомянуты в книге**

Ханкенди – население 55 тысяч чел.
Шуша – население 26 тысяч чел.
Ходжалы – население 24 тысяч чел.
Лачин – население 66 тысячи 53 чел.
Малыбейли – население 2 тысячи 567 чел.
Кялбеджар – население 58 тысяч 340 чел.
Аскеран – население население из разных национальностей (азербайджанцы, армяни, русские)
Нахчиванли – население население из разных национальностей (азербайджанцы, армяни, русские)
Дахраз – население из разных национальностей (азербайджанцы, армяни, русские)
Тезекенд – население из разных национальностей (азербайджанцы, армяни, русские)

Кетикский лес – находится в районе Аскеран
Гара Гая – находится в районе Аскеран
Река Ходжалы – Находится в Ходжалы
Река Гаргар – Протекает в направлении Ходжалы-Агдам

03.3/2/A2
0-43

ONLAR HEÇ VAXT BÖYÜMƏYƏCƏKLƏR

THEY WILL NEVER GROW UP

ОНИ НИКОГДА НЕ СТАНУТ ВЗРОСЛЫМИ

MƏCBURİ NÜSXƏ

F. Kəçəri adına
Azərbaycan Dövlət Uşaq
KİTABXANASI
iNV. № 95324

**Azərbaycan Yolu Siyasi Hərəkatının
Koordinasiya Şurasının sədri
İlqar Qasımov**

**Председатель Координационного
Совета Политического Движения
«Азербайджанский Путь»
Ильгар Гасымов**

**The Political Movement "Way of Azerbai-
jan" The chief of the Coordination Council
İlqar Gasimov**

Hər il fevralın 26-da milyonlarla azərbaycanlı erməni qaniçənliyinin dəhşətlərini əks etdirən videolentlərə baxıb sarsılır. Həmin kadrları lentə Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı, Qarabağ döyüşləri zamanı öz peşə borcunu yerinə yetirərkən həlak olmuş Çingiz Mustafayev köçürüb. Bu kadrların yazılı təsvirini vermək yəqin ki, heç bir qələm adamına nəsib olmayacaq.

Çünki, vəhşiliyin, qaniçənliyin, dəhşətin mənzərəsi o qədər dərinidir ki, insan təxəyyülü bunu ifadə edə biləcək söz tapmaqda acizdir.

Xocalı faciəsində 56 uşaq və yeniyetmə qətlə yetirilib. Bu qətlər o qədər qəddarlıqla həyata keçirilib ki, həmin qətləmə qarşı üsyan kimi «uşaqların günahı nəydi» sualını verə bilmirsən. Çünki, ermənilərin güllələdikləri insanlara qarşı nifrəti o qədər güclüdür ki, həmin nifrətin qarşılığında «uşaqların günahı nəydi» sualı çox bəsit görünərdi. Uşağın nə günahı ola bilər ki? Qanına qəltan edilmiş Xocalı uşaqlarının bir-cə suçu vardı: onlar azərbaycanlı idilər!

Bu uşaqlar heç vaxt şərqə deməyəcək, şəkil çəkməyəcək, şeir deməyəcək, nağıla qulaq asmayacaqlar.

Heç kim onlara «böyüyəndə kim olacaqsan» sualını verməyəcək!

Onların yarımçıq arzuları üstündə dünyanın dərdi göyərəcək.

İnsanlar, elə edin ki, bu dərd kök atmasın!

Onlar heç vaxt böyüməyəcəklər

Oxucu! Bu kitab uşaqlar haqqındadır. Ancaq kitabda nə uşaq nəğmələri var, nə onların çəkdiyi şəkillər, nə yazdıqları şeirlər, nə də qulaq asdıqları nağıllar. Onlar heç vaxt böyüməyəcəklər. Onlar həmişə uşaq olaraq qalacaqlar. Onlar azərbaycanlıların ürəyindən heç vaxt silinməyəcək bir niskil, bir dərd, bir qubardır. Çünki bu niskil, bu dərd, bu qubar bizim ürəyimizə qanla yazılıb. Amma biz qanı qanla silmədik. Niyə? Bu müdhiş sual təkcə Xocalı faciəsini yaşayan azərbaycanlılar üçün deyil. Bu suala dünyanın bütün xalqları cavab tapmalıdır.

Biz böyük faciələrin içindən dikəlib duran, öz dərdini öz içində yaşadan xalqıq. Biz dünyaya car çəkib dərdlərimizi heç kimə çatdırmırıq. Heç bu kitab da dərdlərimizin salnaməsi deyil. Biz bu kitabı ona görə hazırladıq ki, təkcə Xocalı uşaqlarının deyil, dünyanın bütün uşaqlarının faciəsini bəyan edək. Bəli, bu kitab - ömrü yarımçıq qalmış cocuqların böyüklərə etiraz bəyanatıdır.

İnsan da bütün canlılar kimi dünyaya gəlir, yaşayır, qocalır, ölür. Bu, təbiət qanunlarına tabe olan adi həyat düsturudur. Ancaq insan bəzən həmin düsturu pozur. Özü özünə qənim kəsilir, özü özünün ömrünü yarıda kəsir. Ona görə də göylərdən səda gəlir ki, insanın insanı öldürməsi Allaha qarşı çıxmaqdı. Biz hamımız Tanrının bəndəsiyik və ona görə də heç kim valideynini və Vətəni özü seçmir. Bu seçim Tanrıya məxsusdu.

1992-ci il fevralın 26-da ermənilər Allaha qarşı çıxdılar. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində yerləşən Xocalı şəhərinə hücum edib 613 nəfərin ömrünü yarıda qoydular, onlardan 63-ü uşaq, 106-sı qadın, 70-i qoca, 8 ailə tamamilə məhv edilmiş, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq bir valideynini itirmiş, 657 nəfəri əlil etdilər, 1275 nəfəri girov götürüldülər. Girov götürülənlərdən 150-sinin taleyi hələ də məlum deyil. Tarix çoxlu qanlı hadisələrin şahidi olub. Ancaq qadınların, qocaların və uşaqların qanına qəltan edildiyi Xocalı faciəsinin dəhşətlərini yaşamaq, onun sarsıntularına dözmək insan iradəsindən kənarıdır.

...They will never grow up...

Dear reader! This book is about the children. But in the book there are neither rhymes, nor pictures drawn by them, neither rhymes written by them, nor the fairy tales they listened. They will never grow up. They will always remain as children. They are sorrows, grieves which will never efface from hearts of Azerbaijanis. Because this sorrow, this grief has been written in our hearts by blood. But we didn't wash this blood with blood. Why? This terrible question (why) is not for only Azerbaijanis who had lived the tragedy of Khojaly. All peoples of the world must answer this question. Our nation is of such nations which can rise up from great tragedies and keep its own grief in its heart. We never set all the bells a ringing. We never make our sorrows, our troubles known to others. This book is not the chronicle of our troubles either. We prepared this book in order to make known not only the Khojaly children's

tragedy, but the tragedy of all the children throughout the world. Well, this book is declaration of protest to elders of the children whose life have stayed in the half-way.

Like other living beings, a person is born, lives, grows and dies. It's the ordinary life formula, law of nature. But sometimes a person breaks this formula. He manages himself; his life stays in the half way. That's why, a sound comes from the Heavens that if a human being kills other one, it means to act against God's wish. We all are God's lamblike creatures and therefore no one can choose his parents and his Motherland. This is God's right to choose. On February 26, 1992 Armenians acted against God. They attacked the town of Khojaly of Mountainous Garabagh, Azerbaijan. They broke lives of 613 people in the half way. 63 were children, 106 were women, 70 were old people out of them and 8 families were completely destroyed. 25 children lost their both parents and 130 lost one of their parents. They made 657 people crippled and 1275 were taken hostages. The fate of 150 hostages out of 1275 is unknown up to date. History has been a witness of so many bloody events. But to live and to bear shocks of terrors of Khojaly tragedy, where women, old and children were killed and covered with their own blood, are out of human will.

Every year on February 26, millions of Azerbaijanis watching the video cassettes reflecting terrors of Armenian blood-suckers are shocked. These cassettes have been shot by the National Hero of Azerbaijan Chingiz Mustafayev. He was killed when he was fulfilling his professional duties before his country, before his native land. Certainly, nobody will have occasion to make written description of these sequences. Because the scene of savagery, bloodthirstiness and terror is so deep that the human imagination can not express all these. 56 children and teenagers have been killed in Khojaly tragedy. It had been done so cruelly and mercilessly that, you can't ask "what was their fault?" as a revolt against it. Because Armenians' hate against those people whom they have shot was so great that the question "what was their fault?" would seem so simple. Children can have no fault. They are innocent beings on earth. Those children being killed in Khojaly had only one fault: they were Azerbaijanis! Those children will never sing songs, draw pictures, recite rhymes, and listen to fairy tales.

No one will ask them: "What will you become in the future?"

The world's sorrow will begin to sprout on their incomplete wishes.

Men! Don't let this sorrow strike roots!

... Они никогда не станут взрослыми

Читатель! Эта книга – о детях. Но в ней нет детских песен, ни нарисованных ими рисунков, ни написанных ими стихов, ни сказок, которые они слушают. Они никогда не вырастут. Они навсегда останутся детьми. Они – это тоска, горе, скорбь, которые никогда не сотрутся из сердец азербайджанцев. Ибо эта тоска,

это горе, эта скорбь вписаны в наши сердца кровью. Но мы не смыли кровь кровью. Почему? Этот ужасный вопрос предназначен не только для азербайджанцев, переживших Ходжалинскую трагедию. Ответ на него должны найти все народы мира.

Мы – народ, выпрямляющийся и встающий на ноги после великих трагедий, переживающий свое горе в себе. Мы не оглашаем о нем на весь мир и никому не доносим своих горестей. Да и эта книга не является летописью наших печалей. Мы подготовили ее для того, чтобы сообщить о трагедии не только детей из Ходжалы, но и всех детей мира. Да, эта книга – выражение протеста детей взрослым чьи жизни оборвались.

Человек, как и все живые существа, приходит в мир, живёт, стареет, умирает. Это обычная формула жизни, подчиняющаяся законам природы. Однако человек иногда нарушает эту формулу. Сам себя губит, сам обрывает свою жизнь. И с небес приходит глас, что убийство человека человеком богопротивно. Все мы – создания Господа, и поэтому никто не выбирает и родителей и Родину сам. Этот выбор принадлежит Господу.

26 февраля 1992 года армяне выступили против Бога. Напав на Ходжалы, расположенный в Нагорно-Карабахской зоне Азербайджанской Республики, 613 человек они лишили жизни, 657 человек искалечили, 1275 человек взяли в заложники. Судьба 150 человек из тех, кто был взят в заложники, до их пор неизвестна. История была свидетелем многих кровавых событий. Но пережить ужасы Ходжалинской трагедии, во время которой женщины, старики и дети были обгарены собственной кровью, выдержать эти ужасы – вневольно человека.

Каждый год 26 февраля миллионы азербайджанцев смотрят видеоленты, отражающие ужасы армянского кровопийства и содрогаются. Эти кадры запечатлел Национальный Герой Азербайджана Чингиз Мустафаев, погибший при исполнении своего профессионального долга во время боев за Карабах. Дать письменное изображение этих кадров, наверное, не удастся ни одному пишущему человеку. Ибо картина зверства, кровопийства, ужаса настолько глубока, что человеческое воображение бессильно найти слова, способные ее выразить.

В Ходжалинской трагедии убито 63 детей и подростков. Эти убийства выполнены настолько жестоко, что в знак протеста против этой резни невозможно задать вопрос: «В чем была вина детей?». Ибо ненависть армян к расстрелянным ими людям так сильна, что вопрос: «В чем же вина детей?» в противовес той ненависти выглядел бы очень примитивным. Какое же у ребенка может быть прегрешение? За обгаренными кровью детьми из Ходжалы была лишь одна вина: они были азербайджанцами!

Эти дети никогда не будут петь песни, рисовать, читать стихи, слушать сказки.

Никто не задаст им вопроса: «Кем ты станешь, когда вырастешь?»!

На их несбывшихся мечтах зазеленеет тоска мира.

Люди, сделайте так, чтобы это горе не пустило корни!

MƏN-ŞAHİDƏM!

Mən tarixin ən dəhşətli və insafsız gecələrindən biri - 1992-ci il fevralın 26-sı haqqında nə kitablardan oxumuş, nə də o gecənin faciəsini yaşamış insanların danışdıqlarını eşidib dəhşətə gəlmiş adamam. Sadəcə, alımda taleyin dəhşətli bir yazısı varmış.

Mən həmin faciənin şahidiyəm.

Mən - Xocalı faciəsinin içərisindən keçib gəlmiş, o dəhşəti canında yaşamış, indi də sağ qalmağına təəccüblənən, həm peşiman olan qismətsiz Xocalı sakiniyəm.

Mənim tarixin yaxasından yapışib ona suallar verməyə gücüm çatmır. Mənim gücüm yalnız insanları səsləyib «Bəsdirin, bəsdirin, töküldü qan, axdı qan», deyə hayqırmağa çatır...

Oxuyacağınız kitab bəlkə də ömrü yarıda qırılmış uşaqlar haqqında dünyada yeganə topludur. Bu, bəlkə də şəhid cocuqlar barədə ilk ensiklopediyadır. Amma, oxucu, həmin ensiklopediya sənə yalnız həyatın dəhşətli olayları barədə məlumat verəcək. Əgər bu kitabı oxuyub kövrəlməsən, həyacanlanmasan, onda beşikdə mışıl-mışıl yatan körpənə, həyətdə tay-tuşları ilə oynayan uşağına sarı boylan. Sən onların şaxtılı havada, qar üstündə donmağına razı olarsanmı? Sən öz cocuqlarının itkin düşməsinə, gülləyə tuş gəlib al qana boyanmasına dözsənsənmi?

Xocalı uşaqları da eləcə bələkdə mışıl-mışıl yatıb, ana laylası ilə əzizləniliblər.

Xocalı uşaqları da çay kənarında, dağda, yamacda oynayıb arzularının arxasınca qaçışıblar.

İndi onlar yoxdur.

Amma xocalılar bu yoxluğa dözdü.

Bu uşaqlar heç vaxt olmayacaqlar.

Anaları onları heç vaxt evə çağırmayacaq.

Müəllimləri heç vaxt onları qaldırıb dərslər soruşmayacaq.

Onların adı sinif jurnallarında yox, tarixin qanlı

səhifələrində yazılacaq.

Çünki onların çoxunun heç məzarı da yoxdur...

Mən o uşaqların çoxuna dərslər demişəm. Onların üzü, gözü, danışığı, səsi hələ də gözlərimin önündədir. Onlar hər gecə mənim yuxuma girirlər. Mən həmin yuxularımı insanlara danışmaq üçün bu kitabı qələmə aldım. Kənd-kənd, şəhər-şəhər gəzib şəkillərini topladım, məşum 26 fevral gecəsini bir daha yaşadım. Bu, onların ruhları qarşısında bəlkə də, son borcum idi.

14 il bu borcu yerinə yetirməyə çalışdım. Amma qismət indiyə imiş. Azərbaycan Yolu Siyasi Hərəkətinin rəhbəri bütün maliyyə ağırlığını öz üzərinə götürüb, bu kitabı mənim görmək istədiyimdən artıq nəfis şəkildə üç dildə nəşr etdirdi. Kaş hamı Vətən qarşısında öz vətəndaşlıq borcunu bu cür yerinə yetirməyə çalışardı. Onda nə Xocalı faciəsi baş verərdi, nə də bu cür qəmli və qanlı kitablar yazmağa lüzum olardı. Çünki mən bir daha onlara «uşaqlar, dərsləri kim bilir» sualını verməyəcəyəm.

İndi mən üzümü onlara tutub «Kim yaşamaq istəyir» sualını verməyə məcburam.

Bilirəm ki, hamısı əlini qaldırıb : «Müəllimə, mən!» deyə pıçıldayacaq.

Mən Xocalı cocuqlarından bu pıçılıma eşitmək istəmirəm.

Mən bu cavaba dözmərəm, heç dözmərəm...

Mənim göz yaşlarım, mənim dərdim, kədər, qaysaqılanmayan yaram, bitməyən nisgilim... mənim şəhid şagirdlərim. Mən sizin müəlliminiz olmalıydım, ölümünüzün şahidi yox!

Mən sizi sevirəm!

İnsanlar, onları siz də sevin!

Sevin və qüssələnin.

Çünki bu uşaqların əlləri böyüklərin yaxasından yapışib tarix durduqca soruşacaq: «Bizim günahımız nəydi?».

Cavab verin, böyüklər!

Və sonda bir açıqlama da vermək istəyirəm. Xocalı soyqırımında şəhid olmuş uşaqların bəzilərinin ömrü kimi şəkilləri də qırıq oldu... Yandı, külə döndü... O səbəbdən də bəzi yazılar şəkilsizdir...

Səriyyə Müslümqızı

I AM THE EYE-WITNESS OF THE TRAGEDY

I haven't read about the February 26, 1992, which is one of the most terrible and merciless nights of history, in books. I am not either a woman having been terrified on hearing the stories of those who had passed through that tragedy. Simply I have had a terrible destiny.

I'm the eye - witness of the tragedy. I am an ill-fated Khojaly dweller - having passed through that tragedy and lived that terror. I am surprised that I am alive. But I repent of being alive yet.

It is beyond my power to interrogate the history. I can only call the people to stop wars, bloodsheds...

This book might be the only collection in the world about the children whose lives have been broken in the halfway.

It might be the first encyclopedia about the shahid (martyr) children. But, reader, this encyclopedia will only give you information about terrors of life. If you are not moved to tears and deeply excited then look at your baby sleeping in the cradle and at your child playing in the yard with his fellows. Would you be pleased if they had been frozen on the snow in freezing night? Would you bear if your children had been lost, shot or stained in their own

blood?

The Khojalian children also used to sleep in their cradles and to be caressed with their mothers' lullabies.

The Khojalian children also used to play on the bank of rivers, on the mountains and to run after their wishes on the slopes.

Now they have gone.

But Khojalians have born their absence.

These children will never be back...

Their mothers will never call them home. Their teachers will never ask them lessons. Their names will be written not in the class registers, but on the bloody pages of history.

Because... many of them have no graves...

I was their teacher. Their faces, eyes are before my eyes, their voices and speeches are in my ears yet. Every day I see them in my dreams. I have written this book because I wanted to tell the people of my dreams. I traveled all over villages and towns, gathered their photos. I lived that terrible night and felt that sorrow once again. May be it was my last duty before their restless spirits.

I have been trying to fulfill this duty for 14 years. But it came true only now. The leader of the "Way of Azerbaijan" Political Movement Ilgar Gasimov has made a financial support and published this book finely in three languages. I wish everyone to fulfill his civic duties in such a way. Then there would be neither the tragedy of Khojaly, nor need for such sad and tragic books. Because I will never ask them: "Children, who is ready?"

Now I am obliged to ask them: "Who wants to live?"

I know the answer. All will lift their hand and whisper: "Teacher, I want".

I won't bear this respond... No won't...

You are my tears, my sorrow, my wounds not skinned over, my endless grief, my shahid pupils. I had to be your teacher, but not the eye-witness of your death!

I love you very much.

People, you do love them too!

Love them and be sad. Because these children will take the elders by the scruff of the neck and ask: "What was our fault?"

Answer you, elders!

And at the end, I want to give one more explanation. Pictures of some children, who are victims of the Khojaly genocide, were broken, burnt like their life... That is why, some notes are without pictures...

Sariyya Muslumgizi

Я – СВИДЕТЕЛЬНИЦА!

О 26 февраля 1992 года – одной из самых ужасных и безжалостных ночей в истории – я не в книгах прочла, не от людей, переживших трагедию той ночи, слышала. Просто судьбой мне было предначертано страшное.

Я – свидетельница той трагедии.

Я – несчастная жительница Ходжалы, прошедший через Ходжалинскую трагедию, испытавший тот ужас, а теперь удивляющийся тому, что осталась в живых, и в тоже время сожалеющий об этом.

У меня не хватает сил ухватиться за историю и задать ей вопросы. У меня хватает сил лишь призывать людей и кричать: «Хватит, хватит проливать кровь!..»

Книга, которую вы прочтете, - может быть,

единственный в мире сборник историй о детях, чья жизнь оборвалась. Может быть, это первая энциклопедия о детях-шехидах. Но, читатель, эта энциклопедия лишь даст тебе сведения об ужасных событиях жизни. Если ты прочтешь эту книгу и не будешь готов расплакаться, не потеряешь покоя, оглянись на своего малыша, сладко спящего в колыбели, на ребенка, играющего во дворе со сверстниками. Согласился бы ты, чтобы они замерзли в морозную ночь на снегу? Вынесешь ли ты, если твои дети пропадут без вести, если встретят пулю и обогрятся красной кровью?

И ходжалинские дети так же сладко спали в колыбели, их так же нежили звуки материнской колыбельной.

И ходжалинские дети играли на берегу реки, на горе, на горных склонах. И стремились вслед своим мечтам.

Теперь их нет.

Но ходжалинцы выдержали это отсутствие.

Этих детей никогда не будет.

Матери никогда не будут звать их домой.

Учителя никогда не будут поднимать их с места и спрашивать урок.

Их имен не будет в классных журналах, они станут кровавой страницей истории.

Ибо у большинства из них даже могил нет...

Я преподавала большинству из тех детей. Их лица, их глаза все еще стоят у меня перед глазами, их слова, их голоса всё еще звучат у меня в ушах. Они сняты мне каждую ночь. Я написала эту книгу, чтобы рассказать людям эти свои сны. Пядь за пядью я обходила деревни, города, собирала их фотографии, еще раз пережила ночь ужасного 26 февраля. Может быть, это мой последний долг перед их душами. Четырнадцать лет я старалась исполнить этот долг. Но суждено было только ныне. Глава Политического Движения «Азербайджанский Путь», взяв на себя всю финансовую нагрузку, издал эту книгу на трех языках, и она получится еще лучше, чем я желала. Если бы все старались исполнить свой гражданский долг перед Родиной вот так. Тогда и Ходжалинской трагедии не произошло бы, и не было бы необходимости писать подобные горькие и кровавые книги. Ибо я больше ни разу не задам им вопрос: «Ребята, кто выучил урок?»

Теперь я вынуждена обратиться к ним и задать вопрос: «Кто хочет жить?»

Я знаю, что все поднимут руки и прошепчут: «Учительница, я!»

Я не хочу слышать этот шепот от детей из Ходжалы.

Я не вынесу этого ответа, никак не вынесу...

Мои слезы, мое горе, скорбь, моя не заживающая рана, моя неизбыточная тоска... мои ученики-шехиды. Я должна была быть вашей учительницей, а не свидетельницей вашей смерти!

Я люблю вас!

Люди, любите их и вы!

Любите и печальтесь.

Ибо руки этих детей, цепляясь за взрослых, будут до скончания времен спрашивать: «В чем была наша вина?!»

Ответьте, взрослые!

Хотела бы привлечь внимание читателей на отсутствие фотографий в некоторых материалах. Фотографии у некоторых убиенных детей в Ходжалинской трагедии были порваны, сожжены, превращены в пепел, как и их судьбы.

Сария Муслимкызы

TALESİZ ŞƏHƏRİN TALESİZ SAKİNLƏRİ

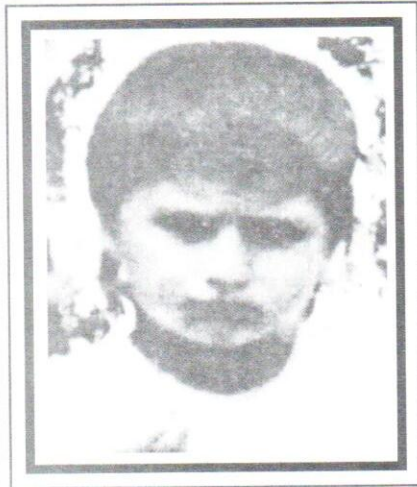

TƏRCÜMEYİ-HALI

Çınarə Nazim qızı Abışova 1982-ci ildə Xocalıda anadan olmuşdur.

Çingiz Nazim oğlu Abışov 1986-cı ildə Xocalıda anadan olmuşdur.

1992-ci il fevralın 26-dan sonra onların nə dirisini, nə də ölüsünü görən olub.

...Onlar fevralın 26-da Xocalını tərk edə bilmədilər. Ona görə də Xocalı kimi, onların taleləri də məlum deyil. Çınarənin 10, qardaşı Çingizin 6 yaşı vardı.

Evlərinin böyründən arx axırdı.. Arxın qırağı Çınarə ilə Çingizin sevimli yerləri idi. Anaları Məhbubə dərzi idi. Onun rəngbərəng parçalardan tikdiyi paltarların kəsiklərindən Çınarə gəlinçiklərinə çoxlu don tikmişdi. Gəlinciyin paltarları çirkənləndə onları arxda yuyub, daşların üstündə qurudardı. Ataları Nazim sürücü idi. O da maşınını arxın kənarında saxlayardı. Çingiz üst-başını islada-islada atasının maşınını yuyardı. Nənələri Mədinənin köhnə Xocalının Qışlaqlar deyilən yerdəki evini ermənilər yandırdıqdan sonra nəvələri ilə birgə yaşayırdı. Dəhşətli faciənin şahidi olan Mədinə nənə nəvələrinə evinin yandırılmasından danışanda Çingiz nənəsindən qorxa-qorxa soruşmuşdu: "Bizim evimizi ermənilər yandırsa, bəs şaxtada çöldə necə qalacağıq?"

Köhnə Xocalını ermənilər yandırıb, adamları qətlə yetirəndə Mədinə nənə sağ qalmışdı...

Mədinə nənə nəvələrini qanadının altına ala bilmədi. Heç özü də xilas ola bilmədi. Həmin gecə oğlu Nazim postda idi. Mədinə nənə, Məhbubə, Çınarə, Çingiz onu gözləyirdilər. Gecədən xeyli keçmişdi. Məhbubə Çingizi kürəyinə şəllədi, Çınarənin isə əlindən tutub, həyat yoldaşı gələnə kimi kənddəki zirzəmilərin birində gizlənməyi qərara aldı. Arxı keçəndə Çınarənin ayaqqabısının bir tayı suya düşüb axdı. Onlar qaçırdılar. Zirzəmilərə doluşan qadınların, uşaqların, qocaların ümidi yalnız Tanrıya qalmışdı.

Həmin gecə əsir düşən Sara Siyavuş qızı Səlimova danışır ki, qardaşım Xəqani polis işçisi idi. Anam, mən, bacım, qardaşım Xəzər evdə onu gözləyirdik. Ermənilər evimizə soxulub bizi əsir götürdülər, Təzəkəndə apardılar. Səhəri gün mənə maşına qoyub kəndimizə gətirdilər ki, adlarını çəkdiyələri adamların evlərini göstərim. Milli Ordu əsgərləri yaşayan mədəniyyət evi tamam yandırılmışdı. Bir vaxtlar sovet sədri işləyən rəhmətlik Əliş müəllimin darvazasının ağzında iki uşaq, bir qadın öldürülmüşdü. O, Məhbubə Abışova və uşaqları Çınarə ilə Çingiz idi. Mədinə nənə isə o zülmət gecədə yox olmuşdu.

...Siz yəqin ki, «Naməlum əsgərin məzarı» ifadəsini eşitmisiniz, amma heç vaxt rastınıza «Naməlum uşağın məzarı» kəlməsi çıxmasın. Əgər çıxsın, bilin ki, bu məzar Xocalıda qalıb taleyi məlum olmayan uşaqlara qoyulmuş məzardır...

Biography

Chinara Nazim gizi Abishova was born in 1982 in Khojaly.

Chingiz Nazim oglu Abishov was born in 1986 in Khojaly.

Since February 26, 1992 no one has seen them dead or alive.

... They couldn't leave Khojaly on February 26. So their fate is unknown as the fate of Khojaly.

(So their fate is the same with Khojaly). Chinara was 10, but her brother Chingiz was 6 then.

The aryk ran near their house... The edge of the aryk was the favorite place for Chinara and Chingiz. Their mother Mahbuba was a tailor. Chinara had sewed a lot of dresses for her doll from the gay-coloured straps. When her doll's dresses became dirty she used to wash them in the aryk and dry them on the rocks. Their father Nazim was a driver. He also used to keep his car near the aryk. And Chingiz wetting his clothes used to wash his father's car.

They granny Madina's house in the place called "Gishlaglar" in old Khojaly had been burnt by the Armenians and since then she had been living with her grandchildren.

Madina witnessed when her house was burnt and when she told about that tragedy, Chingiz asked her with fear: "If the Armenians burn our house, what will we do then? How will we stay outside in frosty weather?" When the Armenians burnt the old Khojaly and killed its dwellers, Madina nana remained alive...

But Madina nana couldn't protect her grandchildren. She couldn't escape either. On that day Nazim was in the post. Madina nana, Mahbuba, Chinara and Chingiz were waiting for him. It was midnight. Time was moving on. Mahbuba had up Chingiz and laid over her back, took Chinara by the hand and decided to hide in one of the basements in the village until her husband comes. When they crossed the aryk, one of Chinara's shoes dropped into the water and flew away. They were running. Women, old and children who rushed into the basement pinned their hopes only on God.

Sara Sayavush gizi Salimova who was taken prisoner on that day tells that her brother Khagani was a policeman. My mother, sister, brother Khazar and I were waiting for him at home. The Armenians got in and took us into prisoners. They drove us to the village Noraguh. The next day, they took me to our village and ordered me to show houses of those they named. The House of Culture where the soldiers of the National Army were living then was burnt to ashes. Two children and a woman were killed at the gate of my late uncle who once was working as the chairman of Soviets. They were Mahbuba Abishova and her children: Chinara and Chingiz. But Madina nana had disappeared in that night.

... Perhaps you have heard these words "The grave of unknown soldier", but I wish you never hear the words "The grave of unknown child". If you hear it, then be aware this grave is the grave erected to the children who had stayed in Khojaly and whose face is unknown...

Биографии

Чинара Назим кызы Абышова, родилась в 1982 году в Ходжалы. Чингиз Назим оглы Абышов, родился в 1986 году в Ходжалы. После 26 февраля 1992 года никто не видел их ни живыми, ни мертвыми.

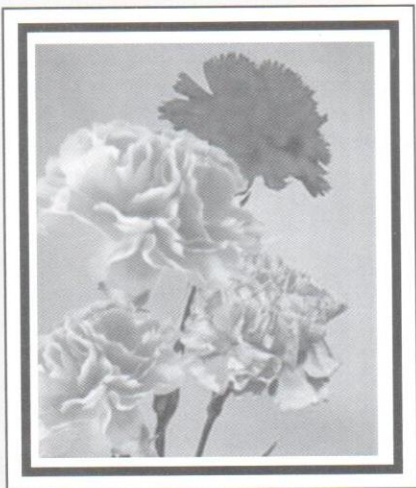
... Они не смогли покинуть Ходжалы 26 февраля. Поэтому их судьба неизвестна, так же как и судьба Ходжалы. Чинаре было 10 лет, ее брату Чингизу 6. Рядом с их домом протекал арык... Берег арыка был любимым местом Чинары и Чингиза. Их мать Махбуба была портнихой. Из обрезков разноцветных тканей, из которых она шила платья, Чинара сшила много одежек для своих кукол. Когда одежды пачкались, девочка стирала их в арыке и сушила на камнях. Отец детей Назим был водителем. Он тоже останавливал машину рядом с арыком. Промокая насквозь, Чингиз мыл машину отца. После того как дом их бабушки Медины в старом Ходжалы, в местечке под названием Гышлаглар, сожгли армяне, она жила вместе с внуками. Когда бабушка Медина, свидетельница ужасной трагедии, рассказывала внукам о том, как подожгли ее дом, Чингиз испуганно спросил у бабушки: «А если армяне сожгут наш дом, как же мы останемся на морозе?»

Когда армяне сожгли старый Ходжалы, убили детей, бабушка Медина осталась в живых.

... Бабушка Медина не смогла защитить внуков. Да и самой ей спастись не удалось. В ту ночь ее сын Назим стоял на посту. Бабушка Медина, Махбуба, Чинара, Чингиз ждали его. С полуночи прошло довольно много времени. Махбуба привязала Чингиза к спине, а Чинару взяла за руку и решила спрятаться в одном из подвалов деревни и посидеть там до тех пор, пока придет муж. Когда они перебирались через арык, одна туфелька Чинары упала в воду и уплыла. Они бежали. Женщины, дети, старики, толпившиеся в подвалах, возлагали надежду лишь на Бога.

Попавшая в ту ночь в плен Сара Сиявуш кызы Салимова рассказывает: «Мой брат Хагани был полицейским. Моя мать, сестра, я, брат Хазар ждали его дома. Ворвавшись к нам, армяне взяли нас в плен, повезли в деревню Норакия. Утром меня посадили в машину и привезли в нашу деревню, чтобы я показала дома людей, имена которых они называли. Дом культуры, где обитали солдаты Национальной Армии, был сожжен дотла. У калитки дома дяди Алиша, некогда работавшего председателем, были убиты два ребенка и женщина». Ими были Махбуба Абышова и ее дети Чинара и Чингиз. А бабушка Медина в ту мрачную ночь исчезла.

... Вы, наверное, слышали выражение «могила неизвестного солдата», но пусть никогда вам не встретится выражение «могила неизвестного ребенка». А если встретится, знайте, что эта могила детей, оставшихся в Ходжалы, детей, чья судьба неизвестна...

TƏRCÜMEYİ-HALI

Usubov Elşad
Kamran oğlu 1974-cü ildə
Xocalıda anadan olub.
1992-ci ilin fevralın 26-da
18 yaşında qardaşları Zakir
və Əliyarla birlikdə əsir
götürülüb. İndiyədək taleləri
məlum deyil.

ÜÇ QARDAŞIN HEKAYƏTİ

...Xocalının işğal gecəsində şəhərin müdafiəsinə gələn könüllülərin komandiri Aqil Quliyev ağır yaralanır. Elşadın anası Matan Aqilə doğma balası kimi qulluq edir. Yollar bağlı olduğundan onu Bakıya göndərmək mümkün olmur. Fevralın 26-da gecə üç qardaş- Zakir, Əlyar, Elşad və Aqilin dostları köməkləşib, xərəkdə Aqili şəhərdən çıxarmaq istəyirlər. Lakin dolu tək yağan güllələrdən biri Aqilə dəyir və o, həlak olur. Bundan sonra üç qardaş və ataları Kamran, anaları Matan üç gün yol gedirlər. Onları saxta, soyuq əldən salır. Yolu azdıqlarından Ağdama yox, ermənilərin yaşadığı Dəhraz kəndinə yaxınlaşırlar. Qayanın üstündə dayanan 300-dən çox erməni yaraqlısının Azərbaycan dilində «xocalılar, bura gəlin!» demələrinə inanıb, yaxınlaşanda artıq gec olur. Onlarla birlikdə qaçıb canını qurtarmaq istəyən xocalılar qaçmaq istəyəndə ermənilər onları atəşə tutur, öldürür, yaralıları isə qarın içində qoyub sağ qalanları əsir aparırlar. Əsirlərin arasından 13 cavanı, eləcə də üç qardaş-Zakir, Əlyar və Elşadı da götürüb aparırlar. Ataları Kamran kişi, Matan ana «üç oğuldan bircəciyini biz qocalara bağışlayın», deyib yalvarsalar da, onları təpiklə itələyib, avtomatın qundağı ilə döyürlər.

İndiyə qədər nə əsir aparılmış cavanlardan, nə də Zakir, Əlyar, Elşad qardaşlarından xəbər verən olmayıb.

...İtkin düşmüş üç qardaşın hekayətinə nöqtə qoymağa kimin əli gələr?

Biography

Usubov Elshad Kamran oglu was born in 1974, in Khojaly. On February 26, 1992 in his 18 he was taken prisoner with his brothers Zakir and Aliyar. Their fate is unknown up today.

...On that night when Khojaly was occupied, Agil Guliyev, commander of volunteers who came to defend the town was badly wounded. Elshad's mother Matan and took care of Agil like her own son. As roads were closed to send him to Baku was impossible. On February 26, 3 brothers – Zakir, Aliyar, Elshad and Agil's friends tried to take him in stretcher out of the town. But one of the hailing bullets hit Agil and he died. Three brothers, their father Kamran and mother Matan were going on for 3 days. They were exhausted by frost and cold. As they lost their way to Agdam they approached the Armenian village Dahraz. About 300 Armenians standing on the rock called them in Azerbaijani "Khojalians, come here". They believed them, and when they come nearer it was rather late. The people who wanted (tried) to save their souls were shot by the Armenian armed men and killed by them. They left the wounded on the snow and took the alive people prisoners. They chose 13 youth among the prisoners including those 3 brothers – Zakir, Alyar and Elshad.

Although their father Kamran and mother Matan begged the Armenians to present one of 3 sons to these old people, they didn't listen to them. Instead they kicked and beat them with the butt of the rifle.

No one has given news either about those young men taken prisoners or brothers - Zakir, Alyar and Elshad.

...Who is able to put a full stop to the story of three brothers?

Биография

Усубов Эльшад Кямран оглы, родился в 1974 году в Ходжалы. Взят в плен вместе с братьями Закиром и Алияром 26 февраля 1992 года, в возрасте 18 лет. Судьба их до сих пор неизвестна.

...В ночь оккупации Ходжалы Агиля Кулиева, командира отряда добровольцев, пришедших на защиту города, тяжело ранили. Мать Эльшада Матан ухаживала за Агилем, как за родным сыном. Дороги были закрыты, и поэтому отправить его в Баку было невозможно. Ночью 26 февраля три брата – Закир, Алияр, Эльшад, и друзья Агиля, объединив усилия, хотели вытащить Агиля из города на носилках. Однако одна из пуль попала в Агиля, и он погиб. После этого три брата, их отец Кямран и мать Матан шли три дня. Они выбиваются из сил от мороза и холода. Сбившись с пути, они подошли не к Агдому, а к деревне Дахраз, где проживали армяне. Когда они, подумав, что свыше трехсот вооруженных армян, стоящие на скале, кричат им на азербайджанском: «Ходжалинцы, сюда!», подошли ближе, было уже поздно. Ходжалинцы, которые, желая спастись, убежали вместе с ними, попали под град армянских пуль, многих армяне убили, оставили в снегу раненых, оставшихся в живых увезли в плен. Среди пленных выбрали 13 молодых людей, в том числе трех братьев Закира, Алияра и Эльшада и увезли. Хотя их отец Кямран киши и мать Матан умоляли: «Оставьте нам, старикам, хотя бы одного из трех сыновей», армяне пинком оттолкнули их и избили прикладом автомата.

До сих пор ни о братьях Закире, Алияре и Эльшаде, ни от остальных взятых в плен молодых людей никто никаких вестей не сообщал.

...У кого поднимется рука поставить точку в конце повествования о трех братьях пропавших без вести?

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Allahverdiyev Mahir
Novruz oğlu 1974-cü ildə
Xocalıda anadan olub.
1992-ci il fevralın 26-da
18 yaşında itkin düşüb.
İndiyədək onun taleyindən
xəbər yoxdur.*

İTKİN DÜŞMÜŞ ARZULAR...

...18 yaş – insanın arzularının çiçəkləndiyi bir dövrdür. Amma 1992-ci ildə Xocalı gənclərinin bir istəyi vardı: müharibə bitsin, barlı-bəhrəli Qarabağ torpağına sülh gəlsin, onlar da hamı kimi təhsil alsınlar, ailə qursunlar, uşaqları olsun... Əslində bu, münaqişə bölgəsində yaşayan hər bir gəncin arzusudur. Nə yazıqlar ki, silahların dil açdığı yerlərdə Mahir kimi nə qədər yeniyetmə bu adi istəyə çata bilmir. Elə indi də...

1992-ci il fevralın 26-da Mahir Böyük Vətən müharibəsində hər iki gözünü itirmiş babası Salahı atası Novruzla köməkləşib Əsgəran qalasından keçirirlər. Bu əhvalatın şahidi Xocalı sakini Tacirin dediyinə görə, hər iki gözünü itirmiş atanı apara bilməyən Novruz aramsız siqaret çəkirdi. Əlil ata və 18 yaşlı oğlunun taleyi ondan asılı idi. Ata, baba, oğul... Heyhat, o gecə onların üçünün də taleyini naməlum etdi...O müdhiş gecədə Mahirin nənəsi Məleykə xala da onlarla birgə olub. Atışma düşəndə Məleykə xala onlardan ayrı düşür. Naxçıvanik yaxınlığında Məleykə ana əsir götürülür. Əsirlik əzab-əziyyətini yaşayır.

Bundan sonra babanın, ananın, nəvənin taleyindən heç kimin xəbəri olmayıb.

...İndi Mahirin adı rəsmi sənədlərdə «itkin» kimi qeyd olunur.

Bu sözün arxasında isə 18 yaşlı bir gəncin çin olmayan arzuları itkin düşüb...

Biography

Allahverdiyev Mahir Novruz oglu was born in 1974 in Khojaly. He was lost on February 26, 1992. He was 18. His fate is unknown yet.

... To be at the age of 18 is the best period of life, when all the wishes flourish. But in 1992, the youth of Khojaly had another wish: if only the war ended, peace came to the fertile Garabagh soil. Like others they could study, marry and have children... In fact, it is each young man's wish living in the zone of conflict. But what a pity! In the place where the gunshots heard the teenagers like Mahir can not realize their wishes.

On February 26, 1992 Mahir together with his father Novruz took his grandfather Salah kishi, who lost his eyesight during the Great Patriotic War, to the Askeran fortress. The eye-witness of this story the Khojaly dweller Tajir said that Novruz who couldn't carry his blind father, was smoking without break. Both his invalid father's and 18 years old son's fate depended on him. Father, grandfather and the son... Alas! That night made their fate unknown... In that terrible night Mahir's granny Maleyka khala was with them. When the shooting began Maleyka khala got aparted from them. Maleyka ana was taken prisoner not far from Nakhchivanik. She lived tortures of captivity. Mahir taken a prisoner by the Armenians was also subjected unbearable tortures. The grandmother and grandson being prisoners in Askeran met there. Their further fate is unknown.

... Now in official papers Mahir's name is noted as the "lost". But behind this word, 18 years old young's wishes, which have never come true, were lost...

Биография

Аллахвердиев Махир Новруз оглы, родился в 1974 году в Ходжалы. Пропал без вести 26 февраля 1992 года, в возрасте 18 лет. До сих пор о его судьбе ничего не известно.

... 18 лет – это пора, когда цветут мечты человека. Но в 1992 году у молодых людей Ходжалы было одно желание: чтобы закончилась война, пришел мир на плодородную землю Карабаха, чтобы и они как все получили образование, создали семьи, завели детей... На самом деле, это мечта каждого молодого человека, живущего в зоне конфликта. Как жаль, что там, где говорит оружие, столько таких же подростков, как Махир, не могут осуществить это простое желание. Да и сейчас...

26 февраля 1992 года Махир вместе со своим отцом Новрузом перевозит через крепость Аскеран деда Салеха, потерявшего в Великую Отечественную войну оба глаза. По словам жителя Ходжалы Таджира, свидетеля этого события, Новруз, который не мог нести слепого отца, беспрерывно курил. Судьба отца-инвалида и восемнадцатилетнего сына зависела от него. Дед, отец, сын... увы, та ночь сделала неизвестной судьбу их троих... В ту ужасную ночь с ними была и бабушка Махира Малейка. Когда началась перестрелка, бабушку Малейку они потеряли. Поблизости от Нахчиваника бабушку Малейку взяли в плен. Она пережила все муки плена. И Махир, взятый армянами в плен, тоже подвергся невообразимым мучениям. Плененные бабушка и внук, которых держали в Аскеране, здесь встретили друг друга. После этого никто ничего не знает об их судьбах.

... Теперь Махир отмечается в официальных документах как без вести пропавший.

А за этим словом потеряны несбывшиеся мечты восемнадцатилетнего молодого человека.

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Yusifova Natavan
Pənah qızı 1988-ci ildə
Şuşada anadan olmuşdu.
1992-ci il fevralın 26-da
4 yaşında itkin düşüb.
İndiyədək taleyi məlum
deyil.*

SƏNİ GÖZLƏYƏN VAR, QIZCIĞAZ..

...Natavan dünyaya gəlməmişdən əvvəl ailələri öz ata-baba yurdlarından - Ermənistanın Masis rayonundan qovulub Şuşaya pənah gətirmişdilər. Ailənin üçüncü uşağı olan Natavan Şuşada doğulduğundan ona xan qızı Natavanın adını qoymuşdular. Uzun kirpikli, qara qaşlı, qara gözlü, dilli-dilavər qızciğaz ailənin sevimlisiydi. Tale onları Xocalıya gətirmişdi. Atası Pənah Xocalıda polis şöbəsində işlədiyindən ailə Xocalıda yaşayırdı. Sonra isə...

Sonrasını Natavanın atası Pənah Yusifovun dilindən eşitsək yaxşıdı:

- O gecə postda idim. Postumuz düşmən əlinə keçəndən sonra evə qaçıb 3 övladımı və həyat yoldaşım Saranı kəndin ortasındakı bir evdə yerləşdirdim. Evin yaxınlığında Vidadi Cavadovla mövqə tutub, atışmağa başladım. Birdən ermənilər qranatomyotla evi vurub dağıtdılar. Ev yanmışdı. Yaxınlaşmaq mümkün deyildi. Polis şöbəsinə gəldik. Orada heç kim yox idi. Xocalıda körpünün altına gəlib, bir nəfərin bələdçiliyi ilə meşəyə üz tutduq. Fevralın 26-da sübh çağı idi. «Qara Qaya» deyilən yerə çatanda güclü atışma başladı. Bizi hər tərəfdən atəşə tutub, qırırdılar. Bir nəfərin sürünə biləcəyi arxın içi ilə sürünə-sürünə Ağdama gəldik. Faciədən bir neçə gün sonra Xocalıdan götürülən əsirləri dəyişməyə başladılar. Ağdam mərkəzi xəstəxanasına bir avtobus əsirlikdən azad olunan adamlar gətirmişdilər. Qızım Sərvinazla, oğlum Ramili orada tapdım. Əsirlikdən azad olunmuş Nurxanım xaladan həyat yoldaşımı və Natavanı soruşdum. Dedi ki, ev dağılanda Sara öldü, amma Natavandan xəbərim olmadı.

**...İndiyədək Pənah Yusifov Natavanın
sorağındadı...**

**...Heç onun günahsız ruhu da xəbər gətirmir. Nə
bilək, bəlkə cocuqların ruhu olmur...**

*Biography**Биография*

Yusifova Natavan Panah gizi was born in 1988 in Shusha. Lost on February 26, 1992. She was 4. Her fate is unknown yet.

Юсифова Натаван Панах кызы, родилась в 1988 году в Шуше. Пропала без вести 26 февраля 1992 года, в возрасте 4 лет. Судьба ее до сих пор неизвестна.

... Their family had been driven out of Masis district of Armenia and taken shelter in Shusha before Natavan was born. As she was born in Shusha being the third child in the family, she was named her after the khan's daughter Natavan. This black browed voluble girl with long-eyelashes was the sweet of the family.

... До рождения Натаван ее семья была изгнана из своих исконных земель Масисского района Армении и нашла приют в Шуше. Так как третий ребенок в семье Натаван родилась в Шуше, ей дали имя дочери карабахского хана Натаван. Бойкая девчушка с длинными ресницами, черными бровями, черными глазами была любимицей семьи. Судьба привела их в Ходжалы. Панах работал в Ходжалы в полицейском отделении, поэтому семья жила в Ходжалы. А затем...

It was destined so that they had come to Khojaly. As her father Panah worked in Khojaly polis station, they were living there.

But then...

Об остальном лучше всего услышать из уст отца Натаван Панаха Юсифова:

It would be better to hear the continuation of the story from her father Panah Yusifov: "I was standing in the post. After Armenians had seized our post I ran home, taking my 3 children and my wife Sara, I placed them in one of the houses in the center of the town. Together with Vidadi Javadov we took a position and began firing. Suddenly the Armenians destroyed the house by firing with grenade-gunner. The house was burning. It was impossible to come close. We went to the polis station. Nobody was there. Reaching the bridge of Khojaly with the help of a guide we started our way towards the wood. It was the dawn on February 26. When we reached the place called "Garagaya" a violent shooting began. From all sides they were shooting and killing us. Crawling through the aryk – the aryk was so narrow that only a man could enter it – we got to Aghdam. Some days later after the tragedy it was begun the exchange of prisoners. A bus full of people released from captivity were brought to Agdam Central Hospital. I found my daughter Sarvinaz and my son Ramil among them. I asked Nurkhanim khala who returned from captivity about my wife and Natavan. She told that Sara died when the house was destroyed, but she had no news about Natavan.

«Той ночью я стоял на посту. После того как наш пост захватили враги, я прибежал домой и разместил троих своих детей и супругу Сару в доме посередине деревни. Недалеко от дома, заняв позицию с Видади Джавадовым, мы начали перестрелку. Вдруг армяне разрушили дом из гранатомета. Дом горел. Подойти было невозможно. Мы пришли в отделение полиции. Там никого не было. Придя под мост в Ходжалы, под предводительством одного человека мы пошли к лесу. Это было под утро 26 февраля. Когда мы подошли к месту под названием Кара Кая, началась сильная перестрелка. Нас отовсюду обстреливали и убивали. По арыку, ширины которого хватало лишь для одного человека, мы ползком добрались до Агдама. Через несколько дней после трагедии начался обмен пленными, взятых в Ходжалы. В центральную больницу Агдама пришел автобус освобожденных из плена людей. Свою дочь Сарвиназ и сына Рамиля я нашел там. О своей супруге и Натаван я спросил тетю Нурханым, освобожденную из плена. Она ответила, что когда рухнул дом, Сара погибла, но о Натаван она ничего не знала».

Panah Yusifov has been looking for Natavan up to date.

До сих пор Панах Юсифов расспрашивает о Натаван и ищет ее...

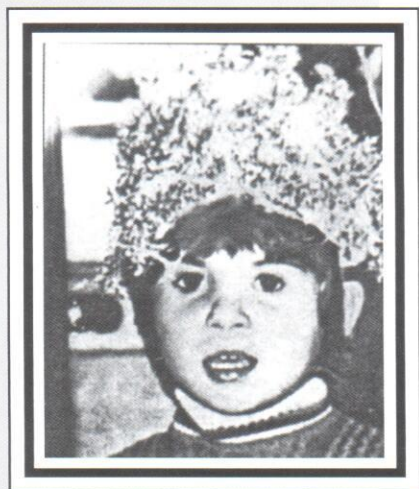
...Her innocent spirit doesn't respond either. Who knows, children might have no spirits...

... Даже ее невинная душа не сообщает о себе. Как знать, может, у детей не бывает душ...

ƏN QƏMLİ HEKAYƏT...

TƏRCÜMEYİ-HALLARI

Quliyeva Pərvanə Qaryağdı qızı 1979-cu ildə, Quliyeva Rəvanə Qaryağdı qızı 1982-ci ildə, Quliyev Şükür Qaryağdı oğlu 1985-ci ildə Xocalıda anadan olmuşdular. 1992-ci il fevralın 26-da Pərvanə 13, Rəvanə 11, Şükür 7 yaşında meşədə anaları ilə birlikdə donub ölmüşlər.

...Saraya ana sevgisi, ana nəvazişi ilə böyümək nəsb olmamışdı. Ona görə də hər dəfə dünyaya övlad gətirəndə özünü xoşbəxt sanıb «onları özümə qismət olmayan ana qayğısı ilə böyüdəcəyəm» demişdi. «Buz heykəl» hekayəsini oxuyanda isə müharibədə ananın buz heykələ dönüb övladını saxtanın caynağından qoparması ona çox təsir etmişdi. Sara haradan biləydi ki, o da 3 balasını xilas etmək istəyəndə buz heykələ dönəcək, balaları ilə birgə donacaq...

İri badamı gözləri, sarışın saçları olan bu fidan balaların Yeni il şənliyində oynayıb, oxumaları yaddan çıxarmı heç? Başına tac qoyan Pərvanə oda-alova dönmüşdü. Rəvanə mahnı oxuyur, Şükür isə rəqs edirdi.

Fevralın 26-da isə hər şey dondu... Uşaqların əmisi Tahir sarılıq xəstəliyinə tutulduğundan aylardan bəri yataq xəstəsinə çevrilmişdi. Şükür isə qızdırma içində yanırdı...

Ata Qaryağdı xəstə qardaşını kürəyinə asırıb, şala bağladı. Sara isə oğlu Şükürü belinə şəlləyib, balalarının əlindən tutdu. Ailə meşəyə üz tutdu.

Yaylağa gedəndə qoyun-quzunu itdən-qurddan qoruyan, çomağı əlindən düşməyən Qaryağdı qarlı aşırımları çomağına söykənə-söykənə qalxırdı. Atışma zamanı ərindən ayrı düşən Sara isə var-gücünü toplayıb, balalarının əlindən tutaraq gedirdi. Şükürün qızdırması getdikcə artırdı. Saxta, çovğun onları taqətdən salsada, Sara dayanmırdı. Üç gün yol gələn ana qızınmaq üçün ocaq qalamaq istəyir. Dəhraz kəndi yaxınlığında qarşısına çıxan həmyerlilərindən kibrit soruşur. Onlar isə «ocaq qalasan yubanarsan, gücünü topla, get Ağdama çat», deyirlər. Ac-susuz yol gələn uşaqlar taqətdən düşürlər. Pərvanə ilə Rəvanə artıq gedə bilmirlər. Ayaqqabılarını itirdiklərindən ayaqyalın qahırlar. Ayaqları şişib, kötüyə dönür.

...Bax beləcə ananın kürəyində oğlu, yanında isə qızları qarın üstündəcə donub buz heykələ çevrilirlər...

...Ey salnaməçi, tarixin səhifələrində bu cür qəmli hekayətə rast gəlmisənmi?

Biography

Guliyeva Pervana Garyagdi gizi was born in 1979, Guliyeva Ravana Garyagdi gizi was born in 1982, Guliyeva Shukur Garyagdi oglu was born in 1985. All were born in Khojaly. Pervana was 13, Ravana 11 and Shukur 7. They were frozen together with their mother and died in the forest.

... Sara did not have occasion to grow under her mother's care and love. So, each time when she gave birth to her child, she considered herself the happiest woman in the world and told: "I'll bring them up with mother care which I had been deprived". When she read the story "Icy statue" she used to be deeply impressed by the story in which mother that has become an icy statue had saved her babies life. How could Sara know that trying to save her 3 children she herself would have been frozen with her children?..

Can anyone forget dancing and singing of those fair hair children with large almond-shaped eyes in "New Year" party? Pervana putting a crown on her head was very active. Revana was singing, but Shukur was dancing...

But on February 26, everything got frozen...

Their uncle Tahir had fallen ill with jaundice and he had become a bed sick for several months. Shukur ran a high temperature too...

Father Garyagdi took his sick brother on his back and Sara took her son Shukur on her back. Taking their children by the hands they started their way towards the wood.

Once he used to go with his shepherd's stick in his hands defending the sheep and lambs from wolf when they used to move to their summer pasture in the mountains. But now Garyagdi was descending the snowy passes leaning against his steak. During the shooting Sara had lost her husband and now gathering all her strength she was going on with her children. Shukur's temperature was running. Though the frost and storm exhausted them, Sara didn't stop. They were going on for three days. Now mother desired to light a fire and get warm. She asked for a match from her fellow-villagers whom they met not far from the village Dahraz. And they advised her not to stop. If she didn't want to be late she had better to gather all her strength and get to Aghdam. Hungry and thirsty children were already deadly tired. Pervana and Revana could not go any longer. As they lost their shoes they were barefoot. Their feet became swollen and stubby.

Thus Mother with her son being on her back and girls next to her got frozen and became an icy statue onto the snow...

- Hey you, chronicler! Have you even met such a sad story in pages of history?

Биографии

Кулиева Парване Гарьягды кызы, родилась в 1979 году, Кулиева Реване Гарьягды кызы, родилась в 1982 году, Кулиев Шукюр Гарьягды оглы, родился в 1985 году, Ходжалы. Замерзли насмерть вместе с матерью 26 февраля 1992 года в лесу: Парване в возрасте 13 лет, Реване в возрасте 11 лет, Шукюр в возрасте 7 лет.

... Саре не довелось узнать материнской любви, материнской заботы. И поэтому каждый раз, при рождении ребенка, она считала себя счастливой и говорила: «Я их воспитаю с материнской заботой, которая мне на долю не выпала». А когда Сара прочла рассказ «Ледяная статуя», ее очень впечатлило то, как мать на войне, превратившись в ледяную статую, спасла свое дитя от мороза. Откуда Саре было знать, что и она, желая спасти троих своих детей, превратится в ледяную статую, замерзнет вместе с детьми...

Может ли стереться из памяти то, как эти светловолосые детишки с большими миндалевидными глазами танцевали и пели на праздновании Нового года? Надев на голову корону, Парване превратилась в озорную искорку, Реване пела песню, а Шукюр танцевал.

А 26 февраля всё замерзло...

Дядя детей Тахир был болен желтухой и уже несколько месяцев находился в постели. А Шукюр метался в жару.

... Гарьягды укутал больного брата шалью и взвалил его на спину. А Сара, привязав сына Шукюра к спине, взяла детей за руки. Семья побежала к лесу. Гарьягды, который, отправляясь на пастбище, охранял скот от хищных волков, поднимался по снежным перевалам, опираясь на свой посох. А Сара, отрезанная во время перестрелки от мужа, шла, собрав все силы, взяв за руки детей. Температура у Шукюра постепенно поднималась. Хотя из-за мороза, метели они выбились из сил, Сара не останавливалась. Они шли уже три дня, и мать хотела разжечь костер, чтобы согреться. Спросила спички у земляков, встреченных поблизости от деревни Дахраз. А те ответили: «Пока будешь костер разжигать, время потеряешь, соберись лучше с силами и добирайся до Агдама». Дети, шедшие без еды и питья, потеряли последние силы. Парване и Реване идти больше не могли. Они были босыми – обувь потеряли. Их ноги покраснели и распухли.

Так вот – сын на спине матери, дочери рядом – прямо на снегу они замерзли и превратились в ледяные статуи...

... О, летописец, встречался ли тебе на страницах истории такой печальный рассказ?

TƏRCÜMEYİ- HALL
*Sevinc Əkbər qızı Quliyeva
1985-ci ildə Xocalıda
anadan olub. 1992-ci ilin
fevralın 27-də 7 yaşında
qətlə yetirilib.*

ADINI SEVİNC QOYDULAR Kİ...

...Saçlarına ağappaq bant bağlayıb, əlinə çanta götürüb məktəbə gedəcəyi günü həsrətlə gözləyirdi. Bəlkə də, onun əbədi yumulmuş gözlərində həmin həsrətin nisgili hələ də yaşayır...

Xocalıda yeni tikilən məktəbdə oxuyacaqdı. Amma bir dəfə səhər o başdan yuxudan duranda valideynlərindən eşitdi ki, həmin məktəbi ermənilərin atdığı «alazan» dağıdıb. Bütün günü qəmli-qəmli gəzirdi, deməli o, təzə məktəbdə oxuya bilməyəcək... Bir yandan da inşaatçılar çıxıb getdilər. Tikməyin nə mənası vardı ki? Onsuz da ermənilər vurub dağıdırdılar. İnşaatçıların getməyi qızcığazın ümidini tamam qırmışdı...

Axşam düşəndə Xocalıya elə bil ölüm sükutu çökürdü. Sevinc də, yaşıdları da gecənin gəlməsini istəmirdilər. Atılan topların səmindən uşaqlar dik atılır, səhəri diri gözlü açırdılar.

Sevinc tez-tez rabitə şöbəsində işləyən babasının yanına qaçar, gözünü telefon aparatlarına zilləyirdi. Babası həyəcanla yuxarılardan kömək diləyir, onlar isə «gözləyin» deyirdilər.

Fevralın 26-da isə artıq heç nəyi gözləmək lazım gəlmədi. Bədnam 366-cı alay Xocalıya hücum etmişdi. Anası Sevincin əlindən tutub qaçanda qızcığaz «Əlifba» kitabını da sinəsinə basmışdı.

Qara Qayada ermənilərin atdıqları güllələrdən biri Sevincin sol böyrünə dəyir. Anası Mətanət də ağır yaralanır. Amma ana ölümdən qurtulsa da, Sevinc aldığı yaradan sonra bircə gün yaşayır. Ağdam xəstəxanasında dünyasını dəyişir. Düşmənlə döyüşən atası Əkbər də həmin gecə həlak olur.

7 il Sevinc adını daşıyıb dünyanın sevincini dada bilməyən qızcığazın məzarı Ağcabədi rayonunun Şotlanlı kəndindədir.

...Hər il yaz gələndə bu məzarın həndəvərində boy-nubükük bənövşələr görünür.

They named her Sevinje...

Biography

Sevinje Akbar gizi Guliyeva was born in 1985 in Khojaly. She was murdered on February 27, 1992 when she was only 7.

...She was looking forward to the day when she would tie in a white bow, take her bag and go to school. May be a sorrow of this desire is still living in her eyes being closed for ever ...

She would study in the new school being built in Khojaly. But one morning when she woke up she heard from her parents that the Armenian "alazan" (a rocket) had already destroyed it. All day long she was sadly walking up and down.

She won't study in that new school then...

Besides, the builders have already left. There was no sense to build. Armenians would destroy it. After the builders left, poor girl was completely disappointed...

When the night came there was a grave silence in Khojaly. Neither Sevinje, nor her same agers wanted the night to come. The children used to wake up from the roaring of cannons and they used to open the mornings alive.

Sevinje often used to go to her grandfather who worked in the post office and to fix her eyes on the telephones. His father asked for help from the state officials, but they always advised him "to wait".

But on February 26, they had to wait for nothing. The notorious 366th moto-rifle regiment attacked Khojaly. Mother took Sevinje on the hand and wanted to run. The poor girl strained her "Alphabet" book to her breast.

When they reached "The Garagaya" a sudden Armenian bullet hit her left side.

Her mother Matanat was also badly wounded. Afterwards Matanat was saved from death, but Sevinje lived only a day more. She died in Aghdam hospital. Her father Akbar who was fighting against the enemy died on the same day as well.

She had carried the name Sevinje for 7 years, but she couldn't taste the joy of life. Her grave is in Agjabadi, in the village Shotlanly.

...Every year when spring comes pitiful violets appear around her grave.

Ее назвали Севиндж...

Биография

Севиндж Акпер кызы Кулиева, родилась в 1985 году в Ходжалы. Убита 27 февраля 1992 года, в возрасте 7 лет.

... Она с тоской ждала того дня, когда, повязав волосы белоснежным бантом, взяв в руки портфель, пойдет в школу. Быть может, в ее навеки закрытых глазах до сих пор живет тоска того ожидания...

Она должна была учиться в школе, которую только что построили в Ходжалы. Но однажды, рано проснувшись, она услышала от родителей, что эту школу разрушил армянский снаряд. Весть день она ходила грустная: значит, в новой школе учиться она не сможет... А с другой стороны, строители уходили. Какой был смысл строить? Армяне все равно всё разрушали. Уход строителей окончательно оборвал надежду девчущки...

По вечерам на Ходжалы будто опускалась безмолвие смерти. И Севиндж, и ее ровесники не хотели наступления ночи. От взрывов снарядов дети вздрагивали, проводили ночи без сна.

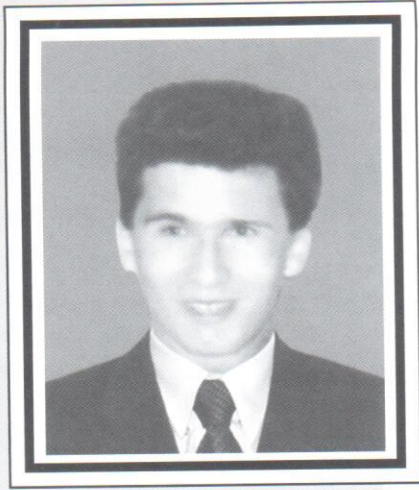
Севиндж частенько бегала к дедушке, работавшему в отделе связи, таращилась своими глазенками на телефонные аппараты. Дед тревожно просил помощи сверху, а ему говорили: «Ждите».

А 26 февраля уже ничего не пришлось ждать. Злополучный 366-й полк напал на Ходжалы. Когда мать взяла Севиндж за руку и они побежали, девочка прижала к груди и свою азбуку.

В местечке Кара Кая одна из армянских пуль попала Севиндж в левый бок. Ее мать Метанет тоже была тяжело ранена. Хотя мать и смогла спастись от смерти, Севиндж после полученного ранения жила всего лишь день. Она умерла в Агдамской больнице. Ее отец Акпер, сражавшийся с врагом, тоже погиб в ту ночь.

Могила девочки, семь лет носившей имя Севиндж, но не вкусившей радостей жизни, находится в деревне Шотланлы Агджабединского района.

... Каждую весну вокруг этой могилы видны поникшие фиалки.

TƏRCÜMEYİ-HALI

Məmmədov

Zahir Ramiz oğlu 1975-ci ildə Xocalıda anadan olub. 1992-ci il fevralın 27-də 7 yaşında güllələnib

TAMAŞA XALANIN NƏVƏSİ

Atalar nə yaxşı deyib: «Dövlətdə dəvə, övladda nəvə». Nəvəsi Zahir dünyaya gələndən sonra Tamaşa xala bu məsəli tez-tez çəkirdi. Onda həyat gözəliydə. Nənə nəvənin, nəvə də nənənin şirinliyini bal kimi canına çəkib yaşayırdı. Ta 1992-ci il fevralın 26-na qədər beləydi. O gündən sonra Tamaşa xala da «Xocalı taleyi» yaşayanların sırasına qovuşdu.

O gecə Tamaşa xala kisənin dibində qalan unu ələyib, xəmir yoğurdu. Bir yağlı kökə də nəvəsinin adına kündələdi. Çörəkləri bişirib qurtarmışdı ki, pulemyotlar şaqıldadı. Ürəyinə qara qorxu dolmuş Tamaşa xala «ay Allah sən özün kömək ol» -deyərək yaxasından önlüyü açdı. Hava qaralmış, hər tərəf zülmətə bürünmüşdü. Tamaşa xala oğlanları Vasifi, Rasifi, yeznəsi Səlimi, nəvəsi Zahiri gözlədikcə səbri tükənirdi. Darvazanı açıb çölə çıxdı. Adamlar qaçırdı. Elə bu vaxt postdan qayıdan oğlu Vasif «ermənilər kəndə doluşub», deyib anasının əlindən tutur. Üzü meşəyə sarı qaçmağa başlayırlar. Naxçıvanik yoluna çatanda bir tank, 2 BTR gəlib yolu kəsir. BTR-lərdən tökülən ermənilər camaatı atəşə tuturlar. Rasifi vururlar. Tamaşa xala Vasifə sarı qışqırır ki, qardaşını öldürdülər, gəl gözlərini sığa!

Vasif qardaşının gözünü sığayır. Anası ilə köməkləşib onun cəsədini bir ağacın dibinə qoyur, üstünü şax -şəvəllə örtür ki, qurd-quşa yem olmasın. Erməni yaraqlıları camaatı mühasirəyə alıb əsir götürürlər. Əsgərandakı milis şöbəsinə aparırlar. Ayağından yaralanan Zahir də Əsgərana gətirilir.

Ermənilər Tamaşa xalanın oğlu Vasifi, yeznəsi Səlimi, nəvəsi Zahiri qətlə yetirir, Tamaşa xalanı isə azad edirlər.

...Ki Tamaşa xala qalan ömrünü sinəsində oğul və nəvə dağı daşısın...

Biography

Mammadov Zahir Ramiz oghly was born in 1985 in Khojaly. He was shot on February 26, 1992. He was only 17.

There is an Eastern proverb: "Camel and grandson are the best wealth". Tamasha khala (aunt) had been using this proverb since her grandson was born. The life was nice then. The grandson loved his granny and she loved him too. So they were living. It had been so till the February 26, 1992. Since that day Tamasha khala joined those who had been living "The date of Khojaly".

That night Tamasha khala sieved remained flower in the bottom of the sack and made dough. She made one more small flat cookey for her grandson. She had scarcely baked breads machine-guns sounded. Tamasha khala seized by fear praying God - "God, forbid!" – opened her apron. Night had fallen and everywhere was dark. Tamasha khala was waiting for her sons Rasif and Vasif, son-in-law Salim and grandson Zahir. She had lost her patience. Opening the gate she went out. People were running. At this time her son Vasif was returning from the post. Taking her by the hands said "Armenians got into the village, let's run". They began to run on the side of the forest. When they reached the Nackchivanik road a tank and 2 armored cars barred their road. The Armenians rushing out the armored cars were firing people. They shot Vasif. Tamasha khala shouted Vasif: "Armenians killed your brother. Come and close his eyes".

Vasif closed his brother's eyes. Vasif and his mother joining their efforts took his dead body to the foot of the tree, put there and covered him with branches in order not to be eaten by the wild animals. The Armenian armed men encircled the people and took them prisoners. They took them to Askaran Militia Station. Zahir who was wounded in the leg also was brought to Askaran.

Armenians killed Tamasha khala's son Vasif, son-in-law Salim and her grandson Zahir.

But they set free Tamasha khala in order to live the rest of her life with the hurt in her heart.

Биография

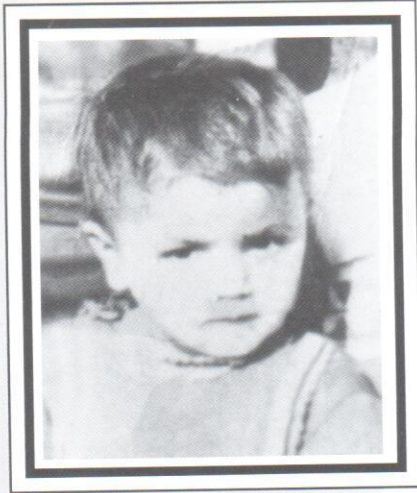
Мамедов Захир Рамиз оглы, родился в 1985 году в Ходжалы. Был расстрелян в возрасте 7 лет 27 февраля 1992 года.

Когда у тети Тамаша родился внук Захир, она была безмерно счастлива. Тогда жизнь была прекрасна. Бабушка и внук души друг в друге не чаяли. Так продолжалось до 26 февраля 1992 года. После того дня и тетя Тамаша стала одной из тех, кому на долю выпала «Ходжалинская судьба».

В ту ночь тетя Тамаша, просеяв муку, оставшуюся на дне мешка, замесила тесто. А еще один колобок слепила для своего внука. Едва она закончила печь хлеб, затрещали пулеметы. Тетя Тамаша, сердце которой наполнил черный страх, со словами: «О Аллах, помоги!» сняла передник. Уже стемнело, всё вокруг было окутано мраком. Тетя Тамаша поджидала своих сыновей Васифа, Расифа, зятя Салима, внука Захира и постепенно теряла терпение. Открыв калитку, она вышла во двор. Люди разбежались. Ее сын Васиф, возвращавшийся в это время с поста, прокричав: «Армяне повсюду в деревне!», взял мать за руку. Они побежали к лесу. Когда они приблизились к дороге в Нахчиваник, танк и два БТР преградили им путь. Сошедшие с БТР армяне открыли огонь по людям. В Расифа попала пуля. Тетя Тамаша крикнула Васифу: «Брата твоего убили, иди закрой ему глаза!» Васиф закрыл брату глаза. Объединенными усилиями они вместе с матерью положили его тело под дерево и прикрыли ветками и сучьями, чтобы оно не досталось в корм хищникам. Вооруженные армяне, окружив людей, взяли их в плен. Повезли людей в отделение милиции в Аскеране. Раненного в ногу Захира тоже привели в Аскеран.

Армяне убили сына тети Тамаша Васифа, ее зятя Салима, внука Захира, а тетю Тамашу отпустили на свободу.

... Чтобы тетя Тамаша всю свою оставшуюся жизнь носила в себе горечь потери сыновей и внука...

TƏRCÜMEYİ –HALI

*Orucova Xəyalə
Telman qızı 1986-cı
ildə Əsgəran rayonunun
Şuşukənd kəndində anadan
olub. 1992-ci il fevralın
26-da 6 yaşında donub
ölmüşdür.*

ŞAXTA BABANIN «HƏDİYYƏSİ»

...O, valideynlərinin xəyallarının barıydı. Ona görə də adını Xəyalə qoymuşdular. Amma tale elə gətirdi ki, ata-anasının çin olmayan xəyalları Xəyalənin bacıları üçün acı xatirəyə döndü. Xəyalə də müdhiş gecənin qurbanı oldu. Hər yeni ildə «Şaxta baba, şaxtacan, hardasan bu vaxtacan?», deyə oxuyan Xəyalənin ömrünü elə şaxta yarıda qoydu...

...Həmin gecə, fevralın 26-da İradə 3 qızını ölümün ağuşundan qurtarmaq üçün Xocalıdan baş götürüb meşəyə üz tutanda başqa xocalılar kimi onun da ağlına gəlməzdi ki, meşədə onları qışın şaxtası, erməni yaraqlılarının güllələri gözləyir.

İradə qızlarını götürüb meşəyə qaçanda onların əyinləri nazik, ayaqları yalın idi. Evdən götürdüyü yeganə paltosunu Xatirəyə geydirmişdi. Hara üz tutduqlarını özləri də bilmirdilər.

Sübh çağı Naxçıvanik kəndi yaxınlığında İradəyə güllə dəyir...

Üç bacı ananın başına toplaşıb, onu dartışdırır, qışqırır, «ölmə, ana!», deyib ağlaşır. Amma onların səsi nə Allaha, nə də bəndəyə çatırdı. Güllə dolu kimi yağırdı. Anasını qucaqlayıb ağlayan Xatirəyə də güllə dəyir. Balaca Xəyalə ümidini qonşuları Naziləyə bağlayıb: «Nazilə xala, qoyma anam ölsün!» - deyir. Heyhat qarın içində, özü də yaralı olan Nazilənin gücü için-için ağlamağa, bir də əynindəki paltosunu çıxarıb oğlu Ramillə birgə donmuş Xəyaləni bükməyə çatır. Lakin güllə yarası almış, iliklərinə kimi donan Xəyalə ölür. Xatirə isə sağ qalır. Ataları Telman Orucov da fevralın 26-da qətlə yetirilib.

...Bu da 6 yaşlı Xəyalənin ömür yolu...

Biography

Биография

Orujova Kheyala Telman gizi was born in 1986, in the village Shushukend of Askeran district. She got frozen and died on February 26, 1992.

Оруджева Хаяля Тельман кызы, родилась в 1986 году в деревне Шушукенд Аскеранского района. Замерзла насмерть 26 февраля 1992 года, в возрасте 6 лет.

... She was the fruit of her parents' dreams. That's why she was given the name Kheyala (dream). But as it was fated, her parents' dreams became bitter ones for her sisters. Kheyala also became a victim of that terrible night. Every year she used to sing "Shakhta baba, Shakhtajan, hardasan bu vakhtajan? (Santa Claus, Santa Claus, where have you stayed too long?). The same shakhta (frost) put her life in the halfway...

... Она была плодом грез своих родителей. И поэтому ее называли Хаяля. Но судьба распорядилась так, что несбывшиеся мечты и грезы ее отца и матери превратились в горькие воспоминания для ее сестер. И Хаяля стала жертвой ужасной ночи. Жизнь Хаяли, в каждый Новый Год певшей: «Здравствуй, Дедушка Мороз, ты подарки нам принес?», оборвал мороз...

... That night, on February 26 trying to save her 3 daughters Irada left for the wood. But like other Khojalians she didn't think that the winter frost and the Armenian armed men's bullets were waiting for them.

... В ту ночь 26 февраля, когда Ирада, для того чтобы вырвать из рук смерти трех дочерей, побежала из Ходжалы к лесу, ей, как и другим ходжалинцам, и в голову не могло прийти, что в лесу их ждет зимний мороз, пули вооруженных армян.

When Irada took her daughters away they had thin clothes on them and were barefoot. The only coat she took from home she dressed Khatira. They were going, but didn't know where.

Когда Ирада взяла дочерей и побежала к лесу, они не были, тепло одеты и не были обуты. Единственное пальто, взятое из дому, она надела на Хатиру. Они и сами не знали, куда идут.

At dawn a sudden bullet hit Irada near the village Nakchivanik...

На рассвете возле деревни Нахчиваник в Ираду попала пуля...

The three sisters gathering round her mother's body, pulling her sleeves cried: "Mother, dear, don't leave us, don't die!" But their entreaty could reach neither God, nor his servants. The bullets were hailing. Another bullet hit Khatira who was crying embracing her mother.

Три сестры, собравшись вокруг матери, трясли ее, плакали, говоря: «Не умирай, мама» и плачут. Но их голоса не доходили ни до Бога, ни до людей. Пули лились как град. И в Хатиру, обнявшую мать и плачущую, попала пуля. Маленькая Хаяля с надеждой обратилась к их соседке Назиле: «Тетья Назиля, не дай маме умереть». Но, увы, сил Назили, лежащей в снегу, к тому же, раненной, хватило лишь на всхлипывания и на то, чтобы снять с себя пальто и укутать своего сына Рамиля вместе с замерзшей Хаялей. Однако промерзшая до мозга костей Хаяля умерла. А Хатира осталась в живых. Их отец, Тельман Оруджев, тоже был убит 26 февраля.

Cherishing only for their neighbour Nazila, the little Khayala was crying: "Nazila khala, don't let my mother die". But being wounded Nazila could only cry bitterly and silently. And taking her coat off she wrapped his son Ramil and little frozen Khayala. But as being stiff with cold (frozen) Khayala died. But Khatira could survive. Their father Telman Orujov was also killed on February 26.

... Вот и жизненный путь шестилетней Хаяли.

... And this is 6 years old Khatira's way of life.

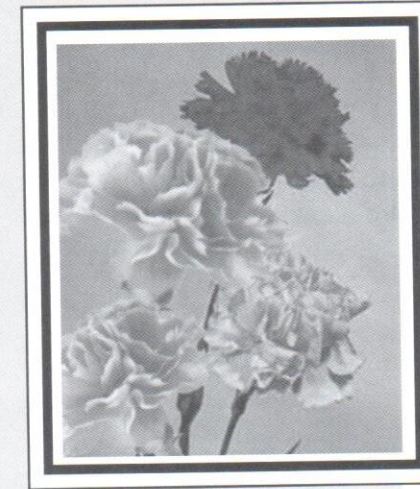
Хаяля – от «хаял» - греза, мечта (азерб.)

SİZİ GÖZLƏYƏN VAR, COCUQLAR...

TƏRCÜMEYİ-HALLARI

Ağayarov Nəbi İsaq oğlu 1981-ci, Ağayarova Sevinc İsaq qızı 1985-ci, Ağayarov Romal İsaq oğlu isə 1986-cı ildə Xocalıda anadan olmuşdular. 1992-ci il fevralın 26-da Nəbi 11, Sevinc 7, Romal isə 6 yaşında itkin düşmüşlər. Taleləri indiyədək məlum deyil.

...Anaları Sədaqətə lap uşaqılıqdan ana sevgisi, nəvazişi ilə böyümək qismət olmamışdı. Ona görə də qız övladı dünyaya gələndə Sədaqət qızının adını Sevinc qoymuşdu ki, özünün həsrət qaldığı uşaqılıq sevincini heç olmasa qızı yaşaya bilsin. Nəbi də, Sevinc də ilk dəfə çanta götürüb məktəbə getdikləri gün babaları Yunis dayı onların ayaqları altında qurban kəsmişdi. Yunis dayı yazın əvvəlindən ta payızın axırına kimi nəvələrini başına yığıb armud ağacının altında oynayırdı. Yunis dayı burada oturacaq düzəltdirmiş, ağacdan yelləncəklər asmışdı. Romalı isə özünün uşaq vaxtı yatdığı dəmir beşiyə qoyub, yırgalayardı.

Soyuq və dəhşətli fevral gecəsində ölüm onların da qapısını döydü. Çarəsiz ana bilmirdi nə etsin. Romalı kürəyinə şəllədi. Nəbi ilə Sevincin əlindən tutub, kəndin adamlarına qoşuldu. Atışmadan qulaq tutulur, uşaqların zəhri yarılırdı. Sədaqət yolu itirmişdi... Beş gün ac-susuz qalan, əyinləri nazik, ayaqyalın uşaqlar heydən düşür, gözləri öləziyirdi... Ananın ocaq qalamağa kibriti yox idi.

Beş gün, beş gecə ölümlə üzbəüz, taqətsiz qaldılar. Huşsuz vəziyyətdə meşədən tapılan ana xəstəxanada ayılıb balalarını yanında görməyəndə yenidən bayılır. Donub öldülərmi? Qurda, quşa yem oldularmi? Bu suallar 14 ildir ki, cavabsız qalıb. O üç məsum uşağı illərlə axtarsalar da, xəbər-ətər çıxmadı.

Sonralar İsaqla Sədaqətin bir qızı və bir oğlu dünyaya gəlir. Dünyaya yeni gəlmiş sonbeşik uşağa itkin düşmüş sonbeşiyin - Romalın adını qoyublar.

...Ey bağı qan olan könlüm, indi bu cocuğa necə deyəsən ki, itkin düşmüş Romalın torpağıncan yaşa?

Someone waits for you, children!

Biographies

Agayarov Nebi Isag oglu - born 1981, Agayarova Sevinje Isag qizi - born 1985, Agayarov Romal Isag oglu - born 1986 in Khojaly. They were lost on February 26, 1992, Nebi was 11, Sevinje-7, and Romal-6. Their fate is unknown yet.

Their mother Sedaget lost her mother in her early childhood. She had grown up without mother's kindness and love.

Therefore, she had named her daughter Sevinje (delight), that this Sevinje could feel the delight of life which she was deprived... that day when Sevinje and Nebi went to school their grandfather Yunis kishi cut a lamb for sacrifice under their feet. Beginning from early spring till the late autumn, Yunis kishi used to sit with his grandchildren in the garden under the plum tree. He had made a bench and swings there. But he used to put little Romal into the iron cradle and to rock the cradle.

In that cold, terrible February night death knocked their door too. Helpless mother did not know what to do. She took Romal on her back, holding Nebi and Sevinje by the hand she joined the other village dwellers. Gunshots were deafening and children were awfully frightened. Sedaget had lost the way... the children being hungry for 5 days, dressed in thin clothes, barefoot were tired. Their eyes were closing. Mother had no matches to light a fire.

5 days and nights they stood face to face, eye to eye with death. When the mother found unconscious in the wood opened her eyes and didn't see her children she fainted again. What had happened to them? May be they got frozen and died or the wild animals ate them? These questions met with no response for 14 years. They had been looking for those 3 innocent children for years, but met with no news about them.

Later a girl and a boy were born in family of Isag and Sedaget. They named newly born child after his lost brother-Romal.

Hey, my broken heart! How can I tell this child: Live as long as soul of your lost brother Romal.

Вас ждут, дети...

Биографии

Агаяров Наби Исак оглы, родился в 1981 году, Агаярова Севиндж Исак гызы, родилась в 1985 году, Агаяров Роман Исак оглу, родился в 1986 году, Ходжалы. Пропали без вести 26 февраля 1992 года: Наби в возрасте 11 лет, Севиндж в возрасте 7 лет, Роман в возрасте 6 лет. Их судьбы до сих пор неизвестна.

... На долю их матери Садагет не выпало материнской любви и ласки. И поэтому, когда у нее родилась дочь, Садагет назвала ее Севиндж, чтобы хоть ее дочь могла пережить радости детства, которых сама она была лишена... Когда Наби, и Севиндж, впервые взяли портфели, отправились в школу, их дед дядя Юнис зарезал у их ног жертвенного барашка. С ранней весны до поздней осени дедушка Юнис, собирая внуков вокруг себя, играл с ними под грушевым деревом. Дедушка поставил тут скамейку, повесил на дереве качели. А Романа качал, положив в железную люльку, в которой спал в детстве сам.

В холодную, ужасную февральскую ночь смерть постучалась и в их дверь. Мать, оказавшись в безвыходном положении, не знала, что делать. Привязала Романа к спине. Взяв за руки Наби и Севиндж, она побежала вместе с односельчанами. От выстрелов закладывало уши, дети сильно пугались. Садагет заблудилась... Пять дней ничего не евшие и не пившие, плохо одетые, босоногие дети выбивались из сил, их глаза потускнели. У матери не было спичек, чтобы разжечь костер.

Пять дней, пять ночей они стояли лицом к лицу со смертью, обессилели. Когда мать, найденная в лесу в бессознательном состоянии, пришла в себя в больнице и увидела, что детей рядом нет, она вновь потеряла сознание. Замерзли и умерли? Стали добычей хищников? Эти вопросы уже четырнадцать лет остаются без ответа. Хотя этих троих невинных детей искали годами, никаких вестей от них не было.

Затем у Исака и Садагет родились дочь и сын. Появившемуся на свет последышу дали имя последыша, пропавшего без вести, - Романа.

... О, мое кровоточащее сердце, как теперь сказать этому ребенку: «Живи столько же, сколько прах без вести пропавшего Романа»?

Севиндж - «радость» (азерб.)

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Cəfərov Nüsrət
Fazil oğlu 1975-ci ildə
Xocalıda anadan olmuşdu.
1992-ci il fevralın 26-da
17 yaşında itkin düşüb.
İndiyədək taleyi məlum
deyil.*

ANALAR YANAR AĞLAR...

...Nüsrət iki bacının bir qardaşı idi. Hamı onu Anar deyə çağırardı. Sınıf yoldaşları Ceyhun, Mahir, Zahirlə birgə Xocalının keşiyyində dayanacaqlarına and içmişdilər, andlarına axıracan sadıq qaldılar.

Nüsrətin atası Fazil kişi cavan yaşında dünyasını dəyişmişdi. Anası Tahirə Cəfərova Xocalıda ilk qadın briqadiri idi, böyük üzüm sahələri vardı. Atasının ölümündən sonra Nüsrət özünü evin kişisi kimi aparırdı.

Fevralın 26-da Nüsrət də həmyerliləri ilə birlikdə ölümün pəncəsindən qurtulmaq istəyirdi. Ermənilər Xocalını işğal edəndən sonra Əsgəranın yaxınlığına kimi gəlmiş, orada girov götürülərək Əsgərandakı milis şöbəsinə aparılmışdı. Nüsrətin sonrakı taleyi indiyədək məlum deyil. Ağdamda isə Tahirə Cəfərova yeganə oğlunu düşmən caynağından qoparmaq üçün özünü oda-közə vururdu. Ancaq ananın gözləri yolda qaldı. Nüsrətdən xəbər çıxmadı ki, çıxmadı...

İndi Şəkidə yaşamağa məcbur olan Tahirə ananı qızları, nəvələri nə qədər ovutsa da, «Nüsrətsiz yaşadığım günlər ömür deyil» söyləyib gözünü yollara dikir.

Bir vaxtlar briqadir Tahirənin «Quşqular dəmyə» deyilən üzüm sahələrindən gələn amiranə və əzəmətli səsi indi qubar içindədi. Xocalıdan aralı, qədim Şəkidə oğul intizarlı bir ana balasına qəmli bir lay-lay çalır, ağı deyir.

...Siz gözləri yollara dikilmiş, dodaqlarında «ölmüsənsə, məzarın hamı, qalmısansa, səsin hamı, oğul» kəlməsi bitmiş ana gorsəniz, çalışın ona təskinlik verin. Əgər bacara bilsəniz...

*Biography**Биография*

Jafarov Nusret Fazil oglu was born in 1975 in Khojaly. He was lost on February 26, 1992. His fate is unknown up to date.

Джафаров Нусрет Фазиль оглы, родился в 1975 году в Ходжалы. Пропал без вести 26 февраля 1992 года в возрасте 17 лет. О судьбе его до сих пор ничего неизвестно.

... Nusret was the only brother of 2 sisters. Everybody called him Anar. They had taken an oath with his classmates Jeyhun, Mahir and Zahir to defend Khojaly together. And they kept their word. Nusret's father Fazil died very young. His mother Tahira Jafarova was the first woman brigade-leader in Khojaly. They had vast vineyards. After his father's death Nusret behaved as a worthy man.

... Нусрет был единственным братом двух сестер. Все звали его Анаром. Вместе с одноклассниками Джейхуном, Махиром, Захиром они поклялись стоять на страже Ходжалы и до конца остались верны своей клятве.

On February 26, like other fellow-villagers Nusret also wanted to save himself. After the occupation of Khojaly by Armenians he could reach the suburbs of Askeran and was taken prisoner there. He was carried to Askeran Militia Station. His later fate is unknown yet. Meantime Tahira Jafarova was doing her best in Agdam to save her only son. But mother remained being tired of waiting. She could not get any news about him...

Отец Нусрета Фазиль киши рано отошел в мир иной. Мать, Тахира Джафарова, была первой в Ходжалы женщиной-бригадиром. Ее бригада работала на больших виноградниках. После смерти отца Нусрет вел себя как настоящий мужчина, глава семьи.

Now Tahira ana lives in Sheki. Her daughters and grandchildren try to soothe her, but saying "Days without Nusret is not life for me" she fixes her eyes on roads.

26 февраля и Нусрет вместе с земляками хотел вырваться из рук смерти. После того, как армяне захватили Ходжалы, он дошел до окрестностей Аскерана, был взят там в плен и направлен в милицейский отдел в Аскеране. Последующая судьба Нусрета до сих пор неизвестна. А в Агдаме Тахира Джафарова металась, чтобы спасти единственного сына из когтей врага. Глаза матери застыли в ожидании. От Нусрета не было и нет вестей...

Once the brigade-leader Tahira's imperious and lofty voice was heard in the vineyards called "Gushgular demia", but now it is wistful. In Sheki where is far from Khojaly a troubled mother is lulling a sad lullaby for her son.

Теперь, сколько бы ни пытались дочери, внучки утешить тетю Тахиру, вынужденную теперь жить в Шеки, она говорит: «Мои дни без Нусрета – не жизнь» и не сводит глаз с дороги.

... If you see a mother staring on roads with question in her lips "If you are dead then where is your grave, if you are alive, respond, please, sonny", try to soothe her.

Некогда повелительный и важный голос бригадира Тахиры, доносившийся с виноградников, теперь печален. Вдали от Ходжалы, в древнем Шеки, мать, тоскующая по сыну, поет горькую колыбельную своему ребенку, скорбно причитает.

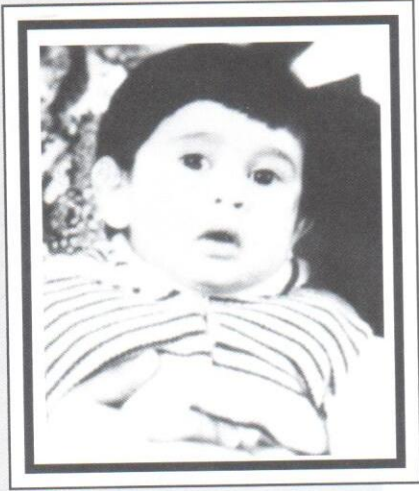
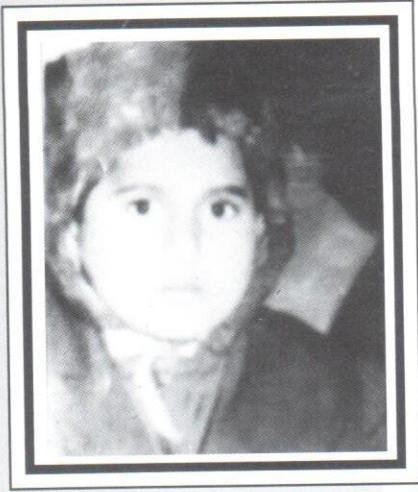
...Если вы увидите мать, которая не сводит глаз с дороги, с уст которой не сходят слова: «Если ты умер, где твоя могила? Если жив, где твой голос, сынок?», постарайтесь утешить ее.

QİSMƏTDƏN QAÇMAQ OLMUR

TƏRCÜMEYİ-HALLARI

Əliyev Elçin Firdovsi oğlu 1982-ci ildə Xocalıda anadan olmuşdu. 1992-ci il fevralın 26-da 10 yaşında itkin düşüb.

Əliyev Elgiz Firdovsi oğlu 1985-ci ildə Xocalıda anadan olmuşdu. 1992-ci il fevralın 26-da 7 yaşında itkin düşüb. İndiyədək taleləri məlum deyil.

...Qayğısız günlər idi. Uşaqlar çəpəri aşıb, evlərinin o üzündəki kənd klubuna qaçardılar. Tamaşa göstərən artistlərə yaxınlaşıb, onların zər-zibalı paltarlarını sığallayırdılar. Hətta tamaşa göstərilən vaxt səhnəyə dırmaşılıb, gah mikrafonu qurdalayır, gah da pərdələri dartırdırdılar. Uşaqlarının nadinc hərəkətlərindən anaları Heyran utanar, onları gözündən qoymamağa çalışırdı. Bir an belə dinc dura bilməyən oğlanlar suyu şirin, yaraşlıq idilər. Böyüklərlə «kişi kimi» söhbət edə, əllərini uzadıb, şappıltı ilə salam verərdilər. Amma oxumaqlarına söz yox idi. Dərs zamanı əlləri göydə qalardı. Müəllimlərin suallarına hamıdan tez cavab verməyə çalışırdılar. Balaca Elgiz üçün məktəb həyatı çox maraqlı idi. Şəkilli kitablarını sağa-sola vərəqləyər, rəngbərəng şəkillərə baxmaqdan doymazdı.

Fevralın 26-da isə çantası, kitabları evin ortasında tökülü qaldı... Anası Heyran, atası Firdovsi, Elçin, Elgiz, Mehdi heç əyinlərini geyinməyə də macal tapmadılar. Nazik paltarlarda qaçarkən, uzun bir yolun başlanğıcında olduqlarını bilmirdilər. Üz tutub getdikləri yol dərdlərinin əlacı olacaqdımı? Ayaqlarını soyunub, Qar-qar çayının buz kimi soyuq suyundan keçdilər. Burada yollar haçalandı. Balalarının əllərini bir anda olsun buraxmayan ana Naxçıvanik ətrafına kimi gəlib çıxır. Üç gün, üç gecə qarlı yollar onların əhədini kəsir. Ciyərparalarını tutan əlləri heydən düşür, uşaqlar qarın içində bir yumağa dönürlər. Ana var qüvvəsini toplayıb, ovuclarını qarla doldurub yeyir ki, güc toplansın sürünüb balalarını da dartıb aparsın... Sürüşərək bir çəpərin yanına gəlib çatır. Çəpərin o üzündəki dağın arxası erməni kəndiydi. Elçin də, Elgiz də taqətsizlikdən çəpəri aşa bilmirlər.

Çəpərin böyründəcə analarına sığınırırlar. Ananın isə gücü, qüvvəsi tükənmişdi...

Bu talesiz ailədən ermənilərin mal tövləsində saxladıqları əsir qadın Gülayənin əlinə hansı yollasa düşmüş Mehdi təkca sağ qalır...

...Ey rəssam, əgər talesiz uşaq rəsmi çəkmək istəsən, qarlı-şaxtalı havada çəpərin dibində analarına sığınmış donmuş uşaqları kətana köçür...

Biography

Aliyev Elchin Firdovsi oglu was born in 1982 in Khojaly. On February 26, 1992 he was missing. He was 10.

Aliyev Elgiz Firdovsi oglu was born in 1985 in Khojaly. On February 26, 1992 he was missing. He was 7.

Their fate is unknown up to date.

... Those were carefree days. The children climbing over the fence used to run to the village club. Coming near the actors they used to smooth their clothes. When the performance was going on, they even climbed the stage, touched the microphone and pulled the curtains. Their mother Heyran was ashamed of her children's naughtiness and tried to keep a sharp eye on them. These naughty boys were nice children. They used to talk to the elders like "men" and to shake their hands. But they studied very well. During the lessons their hands were always rising (up). They tried to answer the teacher's question first.

School seemed very interesting for little Elgiz. He used to turn over the leaves and not to be bored to look at colored pictures.

But on February 26 his school bag and books remained scattered in the room. His mother Heyran, father Firdovsi, Elchin, Elgiz and Mehdi didn't find time to dress. When they ran out in thin clothes they were unaware that they were in the beginning of the long road. They didn't know whether the road on which they were going would help their troubles or not. Taking off their shoes they crossed the icy waters of the river Gargar. There their road forked. Holding her children's hand tightly mother reached to the suburbs of Nakhchivanik. They went on 3 days and nights. The snowy roads exhausted them out. Her hands holding children had no strength left. Children stood and grew to clew in the snow. Gathering all strength she took a handful of snow and ate it in order that she could crawl and tow her children. Slipping she reached a fence. On the other side of the fence there was a mountain, and behind the mountain there was an Armenian village. As they were tired, neither Elchin, nor Elgiz could climb the fence. They sit close to their mother just at the bottom of the fence.

Only Mehdi could save from that ill-fated family thanks to a woman whom Armenians kept in the stable.

.... Hey you, artist! If you ever wish to draw unlucky child, then draw the picture of those frozen children sitting close to their mother at the bottom of the fence in snowy-frosty weather.

Биографии

Алиев Эльчин Фирдовси оглы, родился в 1982 году в Ходжалы. Пропал без вести 26 февраля 1992 года, в возрасте 10 лет.

Алиев Эльгиз Фирдовси оглы, родился в 1985 году в Ходжалы. Пропал без вести 26 февраля 1992 года, в возрасте 7 лет.

Их судьбы до сих пор неизвестны.

... Беззаботные то были дни. Дети, перебравшись через изгородь, бежали в сельский клуб, находившийся рядом с домом. Приблизившись к артистам, дающим представление, они поглаживали их яркие, блестящие платья. Даже во время представления они взбирались на сцену – то микрофон ворочали, то занавески тянули. Их матери Хейран было стыдно за озорное поведение своих детей, она старалась глаз с них не спускать. Мальчики, и секунду спокойно устоять не способные, были миловидными, хорошенькими. Они, «как мужчины», беседовали с взрослыми, здороваясь, звонко хлопали по протянутой ладони. Но учились они очень хорошо. Во время урока их руки то и дело взлетали в воздухе – они старались раньше всех отвечать на вопросы учителей. Для маленького Эльгиза школьная жизнь была очень интересной. Он листал страницы книжек, без усталости разглядывал цветные картинки.

А 26 февраля его портфель и книги остались лежать разбросанными по дому... Мать Хейран, отец Фирдовси, Эльчин, Эльгиз, Мехти даже не успели толком одеться. Убегая в тонкой одежде, они и не знали, что находятся в начале долгого пути. Приведет ли путь, по которому они идут, к спасению от их бед? Разувшись, они прошли через холодную как лед воду реки Гар-гар. Здесь дорога раздваивалась. Мать, ни на секунду не отпускающая руки своих детей, добралась до окрестностей деревни Нахчиваник. Проведя три дня, три ночи на заснеженной дороге, они выбились из сил. Руки Хейран, держащие детей, сильно устают, дети съезживаются в снегу. Мать, собрав все свои силы, взяла горсть снега и съела, чтобы набраться силы ползти и вытащить детей... Ползком они добрались до какой-то изгороди. За горой, находящейся по ту сторону изгороди, была армянская деревня. Ни Эльчин, ни Эльгиз от усталости не могли перелезть через изгородь.

Прямо возле изгороди они прижались к матери. А силы у той закончились...

Из несчастной семьи осталась в живых лишь Мехти, каким-то образом попавший в руки пленницы Гюлайи, которую армяне держали в плену...

... Эй, художник, если ты захочешь нарисовать несчастного ребенка, то перенеси на холст замерзших детей, в мороз прижавшихся к матери у изгороди...

HARADASINIZ, QƏMBƏROVLAR?

TƏRCÜMEYİ-HALLARI

Esmira və Emin Qəmbərovlar Xankəndində anadan olublar. Esmiranın 7, qardaşı Eminin 6 yaşı vardı. 1992-ci il fevralın 26-da itkin düşüblər. İndiyədək taleləri məlum deyil.

...Xocalı faciəsinəcən Qəmbərovlar ailəsi bir dəhşət də yaşamışdılar. Hələ Esmiranın 3, Eminin 2 yaşı olanda ermənilər onların Xankəndindəki evlərini yandırıb, ailəlikcə qətlə yetirmək istədikdə ölümün pəncəsindən qurtulmuşdular. Qəmbərovlar ailəsi Xocalıya pənah gətirmişdi...

Faciənin Xocalıya qanad gərdiyi gecədə anaları Mətanətə güllə dəyir. Çoxlu qan itirən, uşaqlarını ölmüş bilən Mətanət həyat yoldaşı Səfərə «qaç canını qurtar», deyə yalvarıb yaxarsa da, Səfər ömür-gün yoldaşını tərk etmir. Və taleyi hələ də bilinmir. Nənələri Validə isə nəvələri ilə bir yerdə zirzəmidə gizlənir. Zirzəmidə 13 nəfər qadın və uşaq olur. Hadisənin 10 yaşlı şahidi Ceyhun Əzimov söyləyir ki, hamımız zirzəmidə gizlənmişdik. Dayım Akif Mahmudovla birgə 6 kişi evin üst mərtəbəsində bizə keşik çəkirdi. Ermənilərin kəndə girdiyindən xəbərimiz olmamışdı. Onlar kişilərin hamısını güllələmişdilər. Bizi isə əsir aparanda Milli Ordunun Murad adlı əsgəri erməni yaraqlılarından ikisini öldürdü. Yaraqlılar 4 nəfər idilər. Ara qarışdığından anam bizi mətbəxdə gizlədə bildi. Qonşumuz Məleykə nənəni əsir apardılar. Nəvələrinin əlindən bərk-bərk yapışmış Validə nənəni də tufəngin qundağı ilə döydükcə, nəvələri ağlaşdılar. Onların ayaqları yalın idi...

Bu günə qədər əsir aparılan bu insanların taleyindən xəbər yoxdur. Babaları çayçı Qarasalan Xocalıda qonşu evə qaçarkən güllələnmişdilər. Qarasalan kişinin ikinci oğlu Nadir Dəhraz kəndi yaxınlığında meşədə itkin düşmüşdür.

İndi Qəmbərovlar ailəsindən yeganə sağ qalan Rauf Qəmbərovdur.

Where are you, the Gambarovs!?

Biography

Esmira and Emin Gambarovs were born in Khankendy. Esmira was 7, Emin was 7. They were lost on February 26, 1992. Their fate is unknown yet.

...Until the tragedy of Khojaly the other misfortune had happened in Gambarovs family. When Esmira was 3 and Emin was 2 years old the Armenians had burnt their house in Khankendy. And when they tried to kill all their family they escaped. The Gambarovs sheltered in Khojaly...

In the night of the tragedy a sudden bullet hit their mother Metanet. Metanet who was stained with her own blood, thought her children dead. She entreated her husband Safar to run, to escape. But all in vain Safar did not leave his wife alone. And her fate is unknown yet.

Their grandmother Valida hid together with her grandchildren in the basement. There were 13 women and a child in the basement. Jeyhun Azimov who is the 10 years old eye witness of those events says: "We all were in the basement. My uncle Akif Mahmudov with other 6 men were guarding us in the first floor. We were unaware that the Armenians were already in the town. They had already shot all the men. When the Armenians took us prisoners the National Army soldier name Murad killed two of them. The armed Armenians were 4. In the mix-up mother could hide us in the kitchen. They took our neighbour Maleyka nene a prisoner. They were beating Valida nene with the butt of the rifle and rifle and her grandchildren were crying. They were barefoot..."

We know nothing about the fate of these people who were taken prisoners. They shot their grandfather tea-room worker Garasalan in Khojaly when he was running to neighbour's house. Garasalan's second son Nadir was lost in the wood, not far from the village Dahraz.

Only Rauf Gambarov lives from the Gambarovs.

Где вы, Гамбаровы?

Биографии

Эсмира и Эмин Гамбаровы, родились в Ханкенди. Эсмуре было 7, ее брату Эммину 6 лет. Пропали без вести 26 февраля 1992 года. До сих пор судьба их неизвестна.

... До Ходжалинской трагедии семья Гамбаровых пережили еще одну трагедию. Еще когда Эсмуре было 3, а Эмину 2 года, армяне сожгли их дом в Ханкенди, а самих всей семьей хотели убить, они вырвались из лап смерти. Их семья нашла убежище в Ходжалы...

В ту ночь, когда трагедия вторглась в Ходжалы, в их мать Метанет попала пуля. Хотя потерявшая много крови, считающая своих детей погибшими Метанет и умоляла своего супруга Сафара бежать и спасти свою жизнь, Сафар не покинул жену. И его участь до сих пор неизвестна. А бабушка Валида вместе с внуками прятались в подвале. В подвале было тринадцать женщин и детей. Десятилетний свидетель событий Джейхун Азимов рассказывает: «Все мы спрятались в подвале. Шестеро мужчин вместе с моим дядей Акифом Махмудовым сторожили нас на верхнем этаже дома. Мы не знали, что армяне ворвались в деревню. Они расстреляли всех мужчин. А когда нас вели в плен, солдат Национальной Армии по имени Мурад убил двоих из вооруженных армян. Вооруженных было четверо. Из-за суматохи матери удалось спрятать нас на кухне. Нашу соседку бабушку Малейку увели в плен. И бабушку Валиду, крепко-накрепко держащую за руки своих внуков, избивали прикладом ружья, а внуки ее плакали. Они были босыми...»

По сегодняшний день о судьбе этих людей, уведенных в плен, ничего неизвестно. Их деда Гарасалана расстреляли, когда он убегал в соседний дом. Второй сын Гарасалана киши, Надир, без вести пропал в лесу вблизи деревни Дахраз.

Теперь единственный, кто остался в живых из семьи Гамбаровых, – Рауф Гамбаров.

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Hüseynova Maral
Kamil qızı 1986-cı ildə
Xocalıda anadan olub.
1992-ci il fevralın 26-da 6
yaşında qətlə yetirilib.*

SİNFİN ƏN DƏCƏL ŞAĞIRDI

...Ona nənəsinin adını qoymuşdular. Anası Mələhət diribaş, zirək Maral balasını oxşayar, "Allah səni oğlan yaratmalıymış, qız yaradıb" - deyərdi. Maral Xocalı 1 sayılı orta məktəbin birinci sinfinə qədəm qoyduğu gün həyatının ən xoşbəxt anlarını yaşayırdı. Məktəbdən qayıdanda yeni dostlarından, ilk müəlliməsindən danışdıqca danışardı. Altı yaşlı qızcıqaz haradan biləydi ki, cəmi altıca ay məktəbə gedəcək...

Anası Mələhət Maralla bağlı xatirələrindən danışdıqca gözləri dolur: «Bir dəfə Maral sinifdə fit çalır. Zülfiyyə müəllimə soruşanda heç kim dinmir, yoldaşları da Maralı "sətmirlər". Maral ayağa qalxıb, "müəllimə, fiti mən çalırdım"-deyir. Zülfiyyə müəllimə onun boynunu qucaqlayıb «cəsarətli olduğun üçün səni daha da çox sevdim, amma sinifdə fit çalmazlar», deyir.

Faciə gecəsində ana balanı, balalar da ananı itirirdi. Mələhət balaları Ramillə Səədəti itirəndə, hövülləndi. Ana bilmirdi nə etsin, balalarını harada axtarsın. Əlacsız qalan ana Maralın əlindən tutub yamaca qalxanda Xocalını odun, alovun içində görür. Balalarının ikisini itirən, həyat yoldaşından xəbər tuta bilməyən Mələhət çarəsizlikdən əllərini göyə qaldırıb hönkür-hönkür ağlayırdı. Birdən kiminsə amirənə bir səslə «ana, gəl qaçaq yoxsa ermənilər bizi də öldürəcəklər» kəlməsi onu ayıldır. Bu, Maralın səsi idi. Hər tərəf insan cəsədləri ilə dolu idi. Çoxu da qoca, qadın, uşaq... Balaca Maralı ölmüş anasını ayağa qaldırmağa çalışan bir uşağın qışqırtısı sarsıtdı. Maral ona tərəf qaçmaq istəyəndə o uşağa ermənilər 7-8 dəfə atəş açırlar. Uşaq yığılaraq anasının sinəsi üstünə düşür. Maral ona çatıb al-qana boyanan saçlarını sıgallayır, başını qucağına alaraq «ana, bunu da aparaq, həkimlər onu sağaldar» deyib anasını dilə tutur.

Qara qayaya çatanda güllə yağışına düşürlər. Anası onunla birtəhər dağa qalxanda sürüşüb dərəyə düşür, Maral isə dağın başında qalır. Anası başını qaldıranda onun da yumalanıb uçurumun dibinə düşdüyünü görür.

Maralın sinəsindən dəyən güllə kürəyindən çıxmışdı... Anası onun gözlərini sığıyaraq daşın üstünə uzadıb yanında oturur... Oturur ki, Allahdan özünə ölüm arzulasın...

İnsan belədir... Arzuları çin olmayanda, ən əziz adamını itirəndə, əli hər yerdən üzüləndə yalnız ölüm haqqında düşünür...

Biography

Биография

Huseinova Maral Kamil gizi. Born in 1986 in Khojaly. Killed in February 26. She was 6.

Гусейнова Марал Кямиль кызы, родилась в 1986 году в Ходжалы. Убита 26 февраля 1992 года, в возрасте 6 лет.

... She was named after her grandfather. Her mother Maral used to caress her smart and lively Maral. She used to say: "You had to be born not a girl, but a boy". The day when Maral stepped the first form was the happiest one in her life. Returning from school she always used to talk about her new friends and her first teacher. How could a girl at the age of 6 years know that she would attend school only 6 months...

... Ее назвали в честь бабушки. Мать Мелает нежила бойкую, озорную Марал и говорила: «Господь должен был создать тебя мальчиком, а создал девочкой». В тот день, когда Марал переступила порог первого класса средней школы №1 Ходжалы, она переживала самые счастливые мгновения своей жизни. По возвращении из школы она без устали говорила о новых друзьях, первом учителе. Откуда шестилетней девчужке было знать о том, что в школу она будет ходить всего шесть месяцев?..

Retelling her memories about Maral, her mother Melahet's eyes filled with tears: "Once Maral whistles in class. Zulfiyya muallima asks, who was whistling, but nobody responses her question. And her schoolmates don't betray her. Maral stands up and says: Teacher, it was me whistling. Zulfiyya muallima embracing her says: You are bold. That's why I love you very much. But remember, you shouldn't whistle in the class any more".

Мать Мелает делится воспоминаниями, связанными с Марал, и ее глаза наполняются слезами: «Однажды Марал вдруг начинает свистеть в классе. Когда учительница Зульфья спрашивает, кто это делает, никто не отвечает, а товарищи не «продают» Марал. Марал, поднявшись, говорит: «Это я свистела». Зульфья, обняв ее за шею, говорит: «Я тебя полюбила еще больше за твою смелость, но в классе не свистят».

In the night of the tragedy mothers were looking for their children and children for their mothers. Melahet lost her children Ramil and Seadet. She got frightened. Mother lost her head. She didn't know where she could find her children. The hopeless mother holding Maral's hand descended the slope and saw Khojaly all in flames. Melahet lost her 2 children and had no news about her husband. Being desperate, Melahet raised her hands to Heaven and cried bitterly. Suddenly she heard an imperious voice: "Mother, let's run. Armenians will kill us too". It was Maral's voice. There were olds, women and children... A baby's cry who was trying to make her mother to rise shocked little Maral. When Maral wanted to run up to her, that baby was shot 7 or 8 times. The baby fell down on her mother's chest. Maral reached that baby and stroke her blood stained hair. Then embracing her entreated her mother: "Mother, let's take her with us. The doctors will help her" with these words she persuaded her mother.

А в ночь трагедии мать теряет ребенка, а ребенок свою мать. Когда Мелает потеряла детей, Рамиля и Саадет, она сильно взволновалась. Она не знала, что делать, где их искать. Когда мать, оказавшись в безвыходном положении, взяв Марал за руку, поднималась по склону горы, она видела Ходжалы в огне и пламени. Потерявшая двух детей, не имеющая вестей от мужа Мелает, подняв от беспомощности руки к небу, плакала и рыдала. Вдруг чей-то повелительный голос: «Мама, давай бежать, не то армяне и нас убьют!» пробудил ее. Это был голос Марал. Повсюду были людские тела. И большинство было стариками, женщинами и детьми... Маленькую Марал потряс крик ребенка, пытающегося поднять погибшую мать. Когда Марал собралась побежать к ребенку, в него выстрелили несколько раз. Ребенок упал на грудь матери. Марал, дойдя до него, погладила его по окрасившимся красной кровью волосам и, обняв его за голову, попросила мать: «Мама, давай и его возьмем, врачи его вылечат».

They met with hailing of bullets in Garagaya. Mother could hardly descend the mountain, but suddenly she slipped and fell down the valley. But Maral was remaining on the top of the mountain. And when mother looked up she saw Maral rolling down the hill. She stopped in the step of the mountain. The bullet hitting her breast had went out from her shoulder-blade. Her mother closing her eyes, laid her down on a stone and sat near her. She sat there wishing death for herself...

Добравшись до Гара Гая, они попадали под град пуль. Поднимаясь кое-как на гору, мать поскользнулась и упала в овраг, а Марал осталась на вершине горы. Когда Мелает подняла голову, она увидела, что и ее девочка катится и падает на дно оврага.

А пуля, попавшая в грудь Марал, вышла из ее спины. Мать, закрыв ей глаза, положила ее на камни и села рядом.

... A human being is so. When someone's dreams don't come true, when someone loses her or his dearest one and loses all her (his) hope then he (she) thinks only of death.

Села, чтобы попросить у Бога смерти для себя...

Таков человек... Когда не сбываются его мечты, когда он теряет самого дорогого человека, лишается всех надежд, он думает лишь о смерти.

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Əzimov Natiq
Abbasqulu oğlu 1986-cı
ildə Xocalı rayonunun
Həsənabad kəndində
anadan olmuşdu. 1992-ci
il fevralın 26-da 6 yaşında
qətlə yetirilib.*

QARDAŞ, MƏZARIN HANI?

...O gecə Natiqin atası Abbasqulu Xocalıda sonadək vuruşdu. Həyat yoldaşı Dilarə üç az yaşlı oğullarını götürüb, qonşuları Şiraslanın zirzəmisində gizlənir. Zirzəmidə 13 qadın və uşaq olur. Taxtadan tikilmiş fin evinin üst mərtəbəsində Natiqin dayısı Akif Mahmudovla birlikdə 6 nəfər kişi qadınları, uşaqları qoruyurlar. Kəndə doluşan ermənilər evə soxulub kişilərin hamısını öldürürlər. Zirzəmiyə yaxınlaşıb, «qapını açmasanız qumbaranı nəfəsləkdən içəri atacağıq», deyə bağırırlar. Uşaqlar ağlaşıb, fəryad qoparırlar. Çarəsiz qalan qadınlar qapını açırlar. Qadınları, uşaqları avtomatın qundağı ilə döyə-döyə çölə çıxarıb, sıraya düzülür. Bu vaxt Xocalıda özünümüdafiə batalyonunun əsgəri Muradın açdığı güllələrdən silahlı ermənilərdən ikisi ölür, qarışıqlıq düşür. Dilarə, yanındakı qucağı qundaqlı bir gəlin və 3 uşağı qonşu evin mətbəxində gizlənir. Ermənilər əsirləri götürüb gedəndən sonra, onlar meşəyə doğru qaçirlar, səhə çağı Qara Qayaya çatırlar. Qonşuları Eldar 10 yaşlı Ceyhunun əlindən tutub tərənin üstünə qalxanda, arxada anası Dilarə qucağında 6 yaşlı Natiqlə gəlirmiş, BTR-dən açılan güllələr dolu tək yağırmış. Həmin güllələrdən biri ananın kürəyindən dəyib, uşağın sinəsindən çıxır. Ana da, uşaq da keçinirlər. Ceyhun arxaya dönəndə anasını, qardaşını ölmüş görür, onlara tərəf qaçmaq istəyəndə Eldar onu çəkib özü ilə aparır. Yanlarında partlayan qumbaralardan sonra Eldar Ceyhunu itirir. 10 yaşlı Ceyhun meşəni tək-tənha keçməyə məcbur olur. Söyləyir ki, ölənlərin üstündən adlayıb, keçirdim. Onların arasında yaralı bir qoca gördüm. Soruşdum ki, hansı tərəfə qaçım, cavab verdi ki, top atılan tərəfə get. Xeyli getdikdən sonra Ceyhun bir qadına və kişiyyə rast gəlir. Qəflətən tərənin üstündə yaraqlıların dayandığını görüb, qaçıb onlarla birlikdə kolun dalında gizlənir. Milli Ordunun əsgərləri də kolun içində gizlənənlərə görə atəş açmağa bilmirlər. Nəhayət, tankla onları hədəfə alıb, atəş açırlar. Erməni yaraqlılarını məhv edəndən sonra onlar kolun içindən çıxıb, fevralın 27-də səhə tezdən Ağdama çatırlar.

... 6 yaşlı Natiqin məzarı haradadır?

Heç vaxt bu sualı onun qardaşlarına və atasına verməyin...

Where is your grave, brother?

Biography

Azimov Natig Abbasgulu oglu was born in 1986 in the village Hasanabad, Khojaly city. He was only 6 when he was killed on February 26.

That night Natig's father fought till the end in Khojaly. His wife Dilara taking their 3 tender age children hid herself in their neighbor Siraslan's basement. There were 13 women and children there. On the top floor of the Finnish house, Natig's uncle Akif Mahmudov with other 6 men were guarding the women and children. The Armenians entering the village killed all men. Coming to the basement door they shouted: "Open the door otherwise we'll throw a grenade into the basement through the air-hole".

The children were crying for help. The hopeless women opened the door. The Armenians beating with the butt of the machine gun took out women and children. They put them in a row. At this time the soldier of Khojaly self-defense battalion Murad killed 2 armed Armenians. There was mix-up there and Dilara, her 3 children and a young woman with her baby hid in neighbor's kitchen. After the Armenians left by taking prisoners, they ran towards the wood. In the down they reached Gara Gaya. Their neighbor Eldar holding 10 years old Geyhun by the hand were ascending the hill. Dilare was following him with 6 years old Natig in her arms. The bullets were hailing from the armored cars. One of the bullets hit mother in her back, and gone out of the child's breast. Both mother and son died. When Geyhun looked back he saw his mother and brother dead. He tried to run up to his natives, but Eldar took him with himself. After the grenade exploded near them Eldar missed Geyhun. 10 years old Geyhun had to come through the wood alone. He told that crossing over the dead bodies he continued his way. I saw an old wounded man among them. I asked him where to go? And he answered: "Go towards the place where the cannons are heard". He ran and saw a woman and a man, and hid behind the bushes. As they were behind the bushes the soldiers of the National Army couldn't fire. At last they aimed on them (the armed men) with the tank and fired. After our soldiers killed the armed Armenians they left the bushes and on February 27, early in the morning they reached Aghdam.

... Where is 6 years old Natig's grave?

Never ask his father and brothers about it!

Брат, где твоя могила?

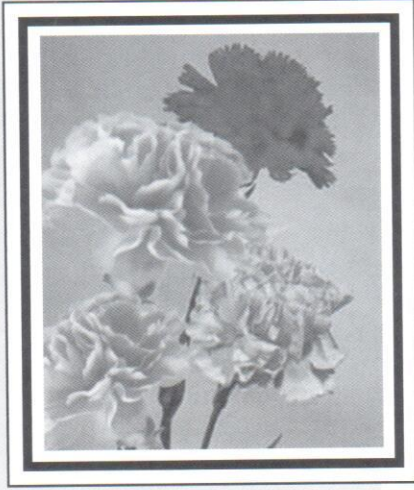
Биография

Азимов Натик Аббаскулу оглы, родился в 1986 году в деревне Хасанабад Ходжалинского района. Убит 26 февраля 1992 года, в возрасте 6 лет.

... В ту ночь отец Натика Аббаскули сражался в Ходжалы до последнего. Его супруга Дилара, взяв троих малолетних сыновей, спряталась в подвале дома их соседа Шираслана. В подвале было тринадцать женщин и детей. На верхнем этаже деревянного финского дома шестеро мужчин вместе с дядей Натика Акифом Махмудовым сторожили детей и женщин. Заполнившие деревню армяне ворвались в дом и убили всех мужчин. Приблизившись к подвалу, они кричали: «Если дверь не откроете, бросим бомбу в форточку!» Дети стали плакать, звать на помощь. Женщины, у которых не осталось другого выхода, открыли дверь. Избивая женщин и детей прикладом автомата, армяне выгнали их наружу и выстроили в ряд. Тут от выстрелов Мурада, солдата батальона самообороны Ходжалы, погибли два вооруженных армянина, началась суматоха. Дилара вместе с рядом стоявшей с ней женщиной, у которой на руках был ребенок, и тремя своими детьми спряталась на кухне соседнего дома. После того как армяне, взяв пленных, ушли, они побежали к лесу, под утро добрались до Кара Кая. Когда их сосед Эльдар, взяв десятилетнего Джейхуна за руку, поднимался на холм, Дилара с шестилетним Натигом на руках шла позади него. Вокруг свистели пули, стучали, как град. Одна из пуль, ударив в грудь матери, вышла из спины ребенка. И мать, и ребенок умерли. Обернувшись назад, Джейхун увидел мать и брата мертвыми. Он хотел подбежать к ним, но Эльдар, потянул его за руку, потащил его за собой. После того как рядом с ними взорвалась бомба, Эльдар потерял Джейхуна. Десятилетний Джейхун был вынужден проходить через лес в одиночку. Он рассказывает: «Я шел, перешагивая через мертвых. Среди них увидел раненного старика. Спросил у него, куда бежать. Тот ответил: туда, где стреляют». Пройдя довольно долгий путь, Джейхун встретил женщину и мужчину. Внезапно увидев, что на холме стоят вооруженные люди, они с ними спрятались за кустом. А солдаты Национальной Армии из-за них, спрятавшихся в кустах, не могли стрелять. Наконец, они прицелились в них из танка и открыли огонь. После уничтожения вооруженных армян Джейхун, мужчина и женщина, вылезли из кустов и рано утром 27 февраля дошли до Агдама.

... Где могила шестилетнего Натика?

Никогда не задавайте этого вопроса его братьям и отцу...

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Quliyev Samir
Taleh oğlu. 1990-cı
ildə Xocalıda anadan
olmuşdur. 1992-ci il
fevralın 26-da 2 yaşında
güllələnmişdir.*

QAN İÇİNDƏ BOĞULAN UŞAQ

...Siz haçansa 2 yaşında uşağın ömür yolu haqqında hekayət eşitmisinizmi? Yox, belə bir hekayət eşidə bilməzsınız. Bunun üçün gərək azərbaycanlı olub Xocalı faciəsinin dəhşətlərini yaşayasan.

...Həmin faciə baş verən gecə Samir Quliyevin 2 yaşı vardı. İlk dəfə ayaq açıb torpağa qədəm basanda əli avtomatlı, əsgər geyimli atası Taleh sarı addımlamışdı. Uşaq üçün bundan xoşbəxt an nə ola bilər? Ayağının altında Vətən torpağı, qarşında atan! Bu anı ata da yaşamışdı: oğlunu boyu bərabəri qaldırıb sevincindən az qala quş kimi uçmuşdu.

Hekayətin burdan o tərəfi qorxulu nağıllardakı kimidi. Amma bu nağıl deyil, azəri cocuğunun başına gələnərdi.

O gecə-fevralın 26-da postda döyüşən Taleh Quliyev gecə saat 3 radələrində həyat yoldaşını və oğlunu tapıb onları çaydan keçirir. Əsgəran-Naxçıvanik yoluna çatanda ermənilər tərəfdən bir BTR gəlir. Camaat qorxuya düşüb çökəkliyə tökülür. Samiri kürəyinə şəlləyən ana yolu keçmək istəyəndə atışma düşür. Ana və bala gülləyə tuş olurlar. Samir ölümcül yaralanır.

Qara Qayaya çatanda 20-yə yaxın erməni yaraqlısı Xocalıdan canını götürüb çıxmış 100 nəfər qocanı, qadını, uşağı da gülləyə tutur. Onları qoruyan milis işçisi Əbülfət Əliyev ağır yaralanır, Taleh Quliyevin isə patronu qurtarır. Erməni yaraqlıları çoxlu qadını, qocanı və uşağı, o cümlədən Talehi güllələyirlər. 2 yaşlı balasını itirmiş Ramiləni məcbur edirlər ki, güllələnmiş ərinin cəsədinə baxsın. Ramilə isə bətnində Talehin son yadigarını qorumaq üçün qaçır. Samir anasının kürəyində artıq qan içində boğulmuşdu. Kürəyinə şəllənmiş 2 yaşlı Samirin ölümü isə anasının həyatını xilas edir.

Bu da 2 yaşlı Samirin hekayəti...

Biography

Guliyev Samir Taleh oglu was born in 1990 in Khojaly. He was shot in his 2 years, on February 26, 1992.

... Have you ever heard a story about a life of 2 years old child? No, you couldn't hear such a story. For this you have to be an Azerbaijani and live the terrors of Khojaly tragedy.

... That night when the tragedy happened Samir was 2 years old. When he began to walk for the first time he had stepped towards his father Taleh who was with submachine gun in his hands, in military uniform. It was the happiest moment in child's life!

The ground under his feet was Motherland, and before him was his father! And father lived these happy moments too: he hoisted his son above his head and felt himself the happiest father in the world. He was beside himself with joy...

The rest of the story seems the fearful tales. But it is not a tale. All these are real stories happened in a life of an Azeri baby.

That night-on February 26, Taleh Guliyev was fighting in the post. At about 3 o'clock in midnight he found his wife and son, and helped them to cross the river. When they reached the road of Askheran-Nakhchivanik they saw an armoured car coming from the side of Armenians. The terrified people rushed into the hallow. When Samir's mother Ramila who has taken him on her back tried to cross the road, it was begun shooting. Both mother and son were shot. Samir was deadly wounded. When they reached Qara qaya about 20 armed Armenians fired people, apparently 100 - old, women and children - who could escape from Khojaly. The militia man Abulfat Aliyev who defended them was badly wounded. But Taleh Quliyev's cartridge exhausted. The armed Armenians shot a lot of women, old and children including Taleh. The Armenian made Ramila who had lost her 2 years son to look at her fired husband's dead body. But Ramila trying to save Taleh's last sign in her womb ran. Samir being all in blood had already died on her back. 2 years old Samir saved his mother's life...

And this is 2 years old Samir's story...

Биография

Кулиев Самир Талех оглы, родился в 1990 году в Ходжалы. Был застрелен 26 февраля 1992 года, в возрасте 2 лет.

... Вы когда-нибудь слышали рассказ о жизненном пути двухлетнего ребенка? Нет, вы не могли слышать такого рассказа. Для этого надо быть азербайджанцем и пережить ужас Ходжалинской трагедии.

... В ночь, когда произошла эта трагедия, Самиру Кулиеву было два года. Сделав первый шаг, он пошел по направлению к своему отцу Талеху, который был в солдатской форме и держал в руках автомат. Какое мгновение для ребенка может быть более счастливым, чем это? Под ногами земля Родины, а перед глазами отец! Этот миг пережил и Талех: подняв сына вровень с собой, он чуть ли не летал от радости, как птица.

По ту сторону повествования – как в страшных сказках. Но это не сказка, это то, что случилось с азербайджанским ребенком.

В ту ночь, 26 февраля, сражавшийся на посту Талех Кулиев около трех часов ночи, найдя своих супругу и сына, переправил их через реку. Едва они дошли до дороги Аскеран – Нахчиваник, со стороны армян появился БТР. Люди, испугавшись, сбежались в овраг. Мать, взвалившая Самира на спину, собралась перейти дорогу, и тут началась перестрелка. Мать и дитя стали мишенью для пуль. Когда они добрались до Гара Гая, около 20 вооруженных армян открыли огонь по ста старикам, женщинам и детям, убежавшим из Ходжалы. Охранявший их милиционер Абульфат Алиев получил тяжелое ранение, а у Талеха Кулиева закончились патроны. Вооруженные армяне расстреляли много женщин, стариков и детей, а вместе с ними и Талеха. Рамилю, потерявшую своего двухлетнего сына, заставили смотреть на тело расстрелянного мужа. А Рамиля убежала, чтобы спасти в своем чреве последнюю память о Талехе. Самир к тому времени уже захлебнулся кровью на спине матери. А смерть двухлетнего Самира, привязанного к материнской спине, спасла ей жизнь.

Вот и рассказ о двухлетнем Самире...

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Ələkbərov Səxavət
Təvəkkül oğlu 1980-ci ildə
Xocalıda anadan olmuşdu.
1992-ci il fevralın 26-da 12
yaşında qətlə yetirilib.*

ANA, MƏNİ YERƏ QOY...

Xocalı faciəsi baş verəndə Səxavət beşinci sinifdə oxuyurdu. Ailənin ilk övladı idi. Payızın sazaqlı günlərindən birində nənəsigilin həyatindəki su quyusua düşmüşdü. Amma demə hələ qismətində ölüm yox imiş. İntəhası ciyərləri bərk soyuqlamışdı. Havalər soyuyan kimi aramsız öskürərdi.

O gecə yanacağı, ərzağı tükənən Xocalı ailələrindən biri də Səxavətgil idi. Dava-dərman olmadığından Səxavətin xəstəliyi daha da şiddətlənmişdi. Ara vermədən öskürürdü. Anası Nuridə zülmət otaqda dərdləri ilə baş-başa qalmış, atası Təvəkkül isə Xocalının keşiyində dayanmışdı. Birdən həyatın ortasına «alazan» düşür. Sınmış pəncərədən içəri dolan külək evin altına üstünə çevirir. Ana özünü itirir. Bilmir yorğan-döşəklə pəncərədən gələn küləyin qarşısını kəssin, yoxsa öskürəkdən göyərən balasına kömək etsin. Bu vaxt həyətlərində dalbadal daha 3 «alazan» partlayır. Sonra qapı aramsız döyülür və taybatay açılır. Milli Ordunun əsgəri Murad qışqırır: «Tez olun, meşəyə qaçın! Ermənilər şəhərə doluşub... sizi girov götürəcəklər».

Nuridə bir şal götürüb Səxavəti şala bükür. Qar-qar çayını keçib meşəyə qaçır. Qızı Sədaqət evdən ayaqyalın qaçmışdı. Meşə ilə gəlib Naxçıvanlı yoluna çatırlar. Burada onları atəşə tutub xeyli adamı qırırlar. Nuridə balalarını götürüb var qüvvəsi ilə qaçır. Ayaqları soyuqdan qızarıb, şişən Sədaqəti taqətsiz görüb dayanır. Səxavətə bürüdüüyü şalı cırıb, Sədaqətin ayağına bağlamaq istəyəndə, qışqırtı eşidir. Qışqıran Mələhət idi «Həyat yoldaşım Tapdığı, qızım Nazını öldürdülər. Təvəkkülü də vurdular».

Nuridə bu xəbəri eşidəndə özünü itirir. Bu vaxt kürəyinə bağladığı Səxavətə güllə dəyir.

Uşaq anasına yalvarıb «Məni yerə qoy, ağrıyıram?» deyirmiş. Güllə onun kürəyindən dəyib, sinəsindən çıxmışdı... Ana 12 yaşlı oğlu Səxavətin meyidini Ağdamacan gətirib Ağdam məscidində dəfn-kəfn edir.

...Siz ey insan haqları uğrunda mübarizə aparınlar, anasının kürəyində gözlərini əbədi yummuş cocuq heykəli görmüsünüzmü?

Biography

Alekberov Sekhavet Tevakkul oglu was born in 1980 in Khojaly. He was killed on February 26, 1992 when he was 12.

When the Khojaly tragedy happened Sekhavet was in the V form. He was the first child in the family. In one of cold autumn days he slipped down into the well in his grandmother's yard. But thanks to his lucky stars, he didn't die. But his lungs caught cold. When the weather became cold he coughed continuously without a break. Sekhavet's family was one of the families whose fuel and food resources had exhausted. As there weren't any drags Sekhavet's illness became worse. Now he was coughing without a break. His mother Nurida was alone with her troubles. But his father Tevvakul was defending Khojaly. Suddenly an "Alazan" fell into the yard. The windows got broken. The blowing wind made everything up and down. Mother lost herself. She knew neither to block up the wind from the window with bedding nor to help her son who was coughing without a break. At that moment 3 "Alazans" exploded in the yard one after the other. Then the door was knocked incessantly and opened wide. The soldier of the National Army Murad shouted: "Hurry up! Run to the wood! The Armenians are in the town... they will take you prisoner".

Nurida wrapped Sekhavet in a shawl. Crossing the Gar-gar river she ran to the wood. Her daughter Sedaget ran out barefooted. Going through the wood they reached the road to Nakchivanik. There they were shot by the Armenians and a lot of people were killed. Nurida taking her child ran as fast as she could. But as Sedaget's feet were red and frozen she stopped. She wanted to wrap the shawl to Sedaget's feet. But at this moment she heard a scream. It was Melahet: "They killed my husband Tapdig, my daughter Nazi. They shot Tevakkul too". Hearing this news Nurida lost herself. Suddenly the bullet hit Sekhavet on her back.

The child was entreating her mother "Put me down. It hurts me, mother". The bullet hit him in the back and got out his breast... But mother didn't put him down.

... Hey you, who struggle for the human rights! Have you ever seen a child statue that closed his eyes eternally in his mother's back?!

Биография

Алекперов Сахават Тевеккюль оглы, родился в 1980 году в Ходжалы. Убит 26 февраля 1992 года, в возрасте 12 лет.

Когда произошла Ходжалинская трагедия, Сахават учился в пятом классе. Был старшим ребенком в семье. В один из морозных осенних дней он упал в колодец во дворе у бабушки. Но тогда ему, оказывается, еще не была предначертана смерть. Однако Сахават сильно застудил легкие. Как только начинались холода, он постоянно кашлял. В ту ночь семья Сахавата была одной из тех ходжалинских семей, у которых закончилось топливо и продукты. Из-за отсутствия лекарств заболевание Сахавата еще более усилилось. Он непрерывно кашлял. Его мать Нурида сидела наедине с горем в темной комнате, а отец Тевеккюль стоял на страже Ходжалы. Вдруг во двор попал снаряд. Ветер, ворвавшийся внутрь из разбитого окна, перевернул всё в доме вверх дном. Мать растерялась. Она не знала, заткнуть матрасом и одеялом окно, откуда дул ветер, или помочь посиневшему от кашля ребенку. В это время во дворе взорвалось подряд еще три снаряда. Затем в дверь стали стучать без остановки, и она настежь растворилась. Солдат Национальной Армии Мурад крикнул: «Быстрее, бегите в лес! Армяне ворвались в город... возьмут вас в заложники!».

Нурида укутывает Сахавата в шаль. Перейдя реку Гар-гар, бежит в лес. Ее дочь Садагет выбежала из дому босиком. Через лес они доходят до дороги в Нахчиваник. Здесь армяне открыли огонь и убили многих людей. Нурида, взяв своих детей, бежит изо всех сил. Увидев изнеможенную Садагет, чьи ноги покраснелись и опухли от холода, она останавливается. Разорвав шаль, в которую она закутала Сахавата, и желая обмотать ноги Садагет, она услышала крик. Кричала Мелает: «Моего мужа Тапдыга, дочь Назы убили! И Тевеккюля убили!»

Услышав эту весть, Нурида вновь растерялась. В это время в Сахавата, привязанного к ее спине, попала пуля. Ребенок умолял, просил мать: «Положи меня на землю, мне больно». Пуля, попав ему в спину, вышла из груди... Мать несла тело двенадцатилетнего сына до Агдама, где в мечети его обмыли и погребли.

... Эй, вы, ведущие борьбу за права человека, видели ли вы памятник ребенку, навеки закрывшего глаза на материнской спине?

TÖRCÜMEYİ-HALI

Xəlilova Lalə Tahir qızı 1988-ci ildə Xocalıda anadan olmuşdu. 1992-ci il fevralın 26-da 4 yaşında qətlə yetirilib.

AĞDAMDA ÜÇ YANAŞI QƏBİR VARDI...

...Yaz gələndə Kətik meşəsinin talalarında al qırmızı lalələr açardı. Onların ömrü isə yaz kimi qısa olardı. Ermənistanın Cermux şəhərindən Xocalıya pənah gətirən Qaçay dayı dağın döşündə tikdirdiyi evdən baxanda atlas donlu çəmənlərdə lalələrə baxıb, həsrətlə köks ötürərdi. Axı Qaçay dayının da qaçqın düşdüyü yurdunda ləçəyi qara xallı lalələr bitərdi.

1988-ci ildə Qarabağ savaşı yenicə başlayanda Qaçay dayının bir qız nəvəsi dünyaya gəldi. Qaçay dayı nəvəsinin adını Lalə qoydu...

...Lalənin nənəsi Hüsrət xala o gecə başlarına gələn faciədən danışanda dərinə köks ötürdü:

-Hamımız birlikdə gəlirdik. Atışma düşəndə bir-birimizi itirirdik. Səhərə kimi yol getdik. Nəvələrimi aparmağa gəlinimiz Zərifənin bacısı Firuzə, qardaşı Əkbər kömək edirdilər. Səhərə yaxın idi. Sonuncu dəfə gəlinim körpəsini əmizdirib mənə verdi. Xəyaləni kürəyimə şəlləyib, Laləni ona vermişdim ki, bərk atışma düşdü. Güllə Zərifənin sinəsini parça-parça etmişdi. Lalə isə anasının başına dolanır, qaldırmaq istəyirdi. Laləni nə qədər yanəməza çağırısaq da gəlmirdi. Kolun-kosun üstünə dağılan pal-paltarı yığıb anasının üstünə tökürdü. Adamlar Laləni atəşin ağzından götürə bilmirdilər. Lalə sonuncu paltarı anasının üstünə atmaq istəyəndə onu vurdular, bircə dəfə "uy" deyib başını anasının al-qana bələnən sinəsinə qoydu.

...Ağdamın Şəhidlər Xiyabanında 3 yanaşı qəbir vardı. Biri Lalənin, biri anası Zərifənin, biri də atası Tahirin.

Görəsən o qəbirlər dururmu?

There were 3 adjoining graves in Aghdam

Biography

Khalilova Lala Tahir gizi was born in 1988, in Khojaly. She was murdered in her 4, on February 26, 1992.

...When spring came, red poppies appeared in the groves of the Katik wood. But their lives were short as of the spring. Gachay dayi (uncle Gachay) being by birth from the town Jermukh, Armenia and now taking refuge in Khojaly had built a new house on the mountain slope. When he looked down at the poppies in the meadow he used to sigh deeply. In Gachay dayi's homeland poppies grew with black spotty petals too. In 1988, when the Garabagh fight just began, a granddaughter was born in Gachay dayi's family. Gachay dayi named her Lala...

... When Lala's grandmother Hasrat told about that night's tragedy, she sighed deeply:

- We all were coming together when the shooting began. We lost each other. We went all night. My daughter-in-law Zarifa's sister Firuza and brother Akbar helped to defend my grandchildren from the enemy.

It was already morning. Her daughter-in-law suckled her baby for the last time and gave to me. I just had up and laid over the back Hayala and given her Lala the shooting began. The bullet fired her breast. Lala was going round her mother's body and wanted her to get up. We called her for several times, but she didn't come. She gathered the dresses thrown on the bushes and covered her mother. People couldn't take her out the shooting place. When Lala wanted to throw the last cloth on her mother she was fired. She could only say "oh!" and put her head on her mother's bloody breast.

... There were 3 adjoining graves in Aghdam, in Shahidlar Khiyabany (Martyrs' Avenue). Lala's, her mother Zarifa's and father Tahir's.

I wonder if they are still there?

В Агдаме было три могилы рядом...

Биография

Халилова Лала Тахир кызы, родилась в 1988 году в Ходжалы. Убита 26 февраля 1992 года, в возрасте 4 лет.

... С наступлением весны на полях Кетикского леса распускались алые маки. А жизнь их была так же коротка, как весна. Дядя Гачай, бежавший из города Чермух Армении и нашедший приют в Ходжалы, смотрел из окна дома, построенного на склоне горы, на маки в полях и вздыхал с тоской. Ведь в том краю, откуда ему пришлось бежать, тоже росли красные маки с черными крапинками. В 1988 году, когда только началась Карабахская война, у дяди Гачая родилась внучка. Дядя Гачай назвал внучку Лалой ...

... Бабушка Лалы, тетя Хасрет, рассказывая о трагедии, произошедшей с ними в ту ночь, глубоко вздохнула: «Мы все шли вместе. Когда началась перестрелка, растеряли друг друга. Шли до утра. Вести внуков помогали сестра моей невестки Зарифы, Фируза, и ее брат Акпер. Было под утро. В последний раз моя невестка покормила малышку грудью и отдала ее мне. Я привязала Хаялю к своей спине и передала Зарифе Лалу, как тут началась сильная перестрелка. Пуля пронзила грудь Зарифы. А Лала крутилась вокруг матери, хотела поднять ее. Сколько мы ни подзывали Лалу, она не подходила. Собирая одежду, разбросанную по кустам, она укрывала мать. Люди не могли убрать Лалу с линии огня. Она собиралась накинуть на мать последнее платье, и тут ее застрелили, она ойкнула и положила голову на окрасившуюся кровью материнскую грудь».

... В Агдамской Аллее Шехидов есть три могилы рядом. Одна Лалы, другая ее матери Зарифы и третья отца Тахира.

На месте ли эти могилы?

Лала, Лале – «мак» (азерб.)

TÖRCÜMEYİ-HALI

*Zeynalova Aynurə
Tofiq qızı 1986-cı ildə
Xocalıda anadan olmuşdu.
1992-ci il fevralın 26-da 6
yaşında qətlə yetirilib.*

QARDAŞININ QUCAĞINDA CAN VERDİ

Aynurə hələ məktəbə getmirdi. Ancaq dərslə gedən uşaqlara həsrətlə baxar, atasından soruşardı: «Məktəbə getməyimə neçə gün qalıb?». Məhəllədəki yaşılbaş ördək balaları ilə oynamaqdan doymazdı. Bir dəfə qanadı qırılmış ana ördəyin balalarını qorumaq üçün necə əzab-əziyyət çəkdiyini görəndə balaca qızcıqaz lap kövrəldi. Onları qabağına qatıb bibisigilin həyatına gətirib, çılgınlıqla dedi: «Bibi, bu ördəyin qanadını sağalt, balalarını böyütsün. Yoxsa, onun balalarını siçovullar yeyəcək».

Atası Tofiq bir parça çörək qazanmaq üçün Özbəkistana getmişdi. Lakin qızının ayrılığına dözməyib, 1992-ci ilin yanvarında geri dönür.

Fevralın 26-da Tofiq həyat yoldaşı Tovuzu, övladları 10 yaşlı Elşadı və 6 yaşlı Aynurəni ölümün pəncəsindən qurtarmaq üçün götürüb meşəyə qaçır. Yolda özünümüdafiə batalyonunun əsgəri, qardaşı Eldarın girov götürüldüyünü eşidib, yenidən kəndə qayıdır. Tofiq qardaşını tapa bilməyib yenidən meşəyə üz tutur. Tovuz isə balalarını götürüb qaçır. Dəhraz kəndi yaxınlığında kürəyinə bağladığı Aynurəyə dəyən güllə Tovuzun da biləyini sındırır. Qarın üstünə düşən Aynurəni yenidən kürəyinə qaldırmaq istəsə də, gücü çatmır. Bu vaxt yaxınlıqda mərmə partlayır və ana balalarını itirir. Onları axtara-axtara gəlib Ağdama çatır. 10 yaşlı Elşadla Aynurə meşədə qalır. Tofiq isə nə qardaşı Eldarı, nə də ailəsini tapa bilir. Yaralı Aynurə 2 gündən sonra meşədə qardaşının qucağında ölübmüş.

...Əgər günlərin birində kimsə uşaqlar üçün «Qanadı qırılmış ana ördək» nağılını yazsa, Aynurəni də xatırlasın. Mütləq xatırlasın!

She died in her brother's embrace

Biography

Zeynalova Aynura Tofig gizi was born in 1986 in Khojaly. She had been killed on February 26 in 1992.

Aynura hadn't gone to school yet. But she was looking at the children gloomy and asked her father: "How long did stay me to go to school?". She wasn't fatigued of playing with greenhead duckling. Once she saw, while the duck saving her duckling, how the broken wing duck was bearing, so she was very sadly. She took them and brought to her aunt's yard and said with excitement voice: "Aunt, please treat his wing, let it grow the clucking! Or, the mice will eat them".

Her father named Tofig had gone to Ozbekistan to earn their living. Because of not bearing for his daughter, he returned on January, in 1992.

Because of saving his family from death, he took his wife named Tovuz, his children 10 year Elshad and 6 year Aynura and runned to the forest, on February 26. On the way, he heard that, his brother Eldar, the soldier of self-defense army, had been taken prison, so he returned to the village. Tofig wasn't able to find his brother and came back to the forest. But Tovuz takes her children and runs. Then, Aynura locked to her mother's back was shooted and that bullet broke Tovuz's arm. She wanted to raise her daughter, who had fallen on the snow, but she couldn't make it. At that moment the bomb exploded, and the mother lost her children.

She gets to Agdam, looking for them. Elshad and Aynura had stayed in the forest. But Tofig could find neither his brother, nor his family. Wounded Aynura had died in the forest after 2 days in her brother's embrace.

...If one day, somebody writes a story, about "Broken wing duck", let him remember Aynura. Let remember certainty!

Она испустила дух на руках у брата

Биография

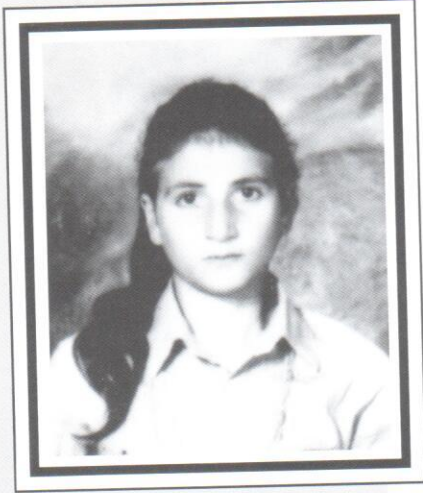
Зейналова Айнура Тофик кызы, родилась в 1986 году в Ходжалы. Убита 26 февраля 1992 года, в возрасте 6 лет.

Айнура еще не ходила в школу. Но с тоскою смотрела на школьниках, и спрашивала у отца: «Через сколько дней я пойду в школу?» Она всё никак не могла наиграться вдоволь зеленоголовыми утятами во дворе. Однажды, увидев, как мучается утка-мать со сломанным крылом, чтобы защитить своих детей, девчужка готова была расплакаться. Она завела их во двор дома тети и страстно выпалила: «Тетя, вылечи крыло этой утки, пусть она вырастит своих детей, не то их съедят крысы».

Ее отец Тофик поехал в Узбекистан, чтобы заработать на кусок хлеба. Но, не вынеся разлуки с дочерью, в январе 1992 года вернулся домой.

26 февраля Тофик, взяв супругу Товуз, детей – десятилетнего Эльшада и шестилетнюю Айнуру, побежал к лесу, чтобы вырвать их из лап смерти. По пути, услышав, что солдат батальона самообороны Ходжалы, его брат Эльдар, взят в заложники, он вновь вернулся в деревню. Не найдя брата, Тофик опять пошел к лесу. А Товуз с детьми бежали. Поблизости от деревни Дахраз пуля, попавшая в Айнуру, привязанную к спине матери, перебила запястье и Товуз. Она хотела вновь поднять на спину упавшую на снег девочку, но сил у нее не хватило. В это время рядом взорвался снаряд, и мать потеряла детей. Ища их, она добралась до Агдама. Десятилетний Эльшад и Айнура остались в лесу. А Тофик никак не мог найти ни брата Эльдара, ни свою семью. Раненная Айнура через два дня умерла в лесу на руках у брата.

... Если однажды кто-нибудь напишет для детей сказку «Утка-мать со сломанным крылом», пусть вспомнит и Айнуру. Пусть непременно вспомнит!

TƏRCÜMEYİ-HALI

Hümbətova

Simuzər Cəlil qızı 1976-cı ildə Əsgəran rayonunun Kosalar kəndində anadan olmuşdu. 1992-ci ilin fevralın 26-da 16 yaşında qətlə yetirilib.

YUXUSUNU SUYA DANIŞAN QƏBİRLƏR...

...Simuzərgilin ailəsini ermənilər Xankəndindən qovmuş, evlərini isə yandırmışdılar. Xankəndindəki Nizami adına orta məktəbin 5-ci sinfində oxuyan Simuzərin sinif yoldaşları Mələhət də, Bəhram da doğulduqları şəhərdən didərgin düşmüşdülər...

Uşaqların ailələri əvvəlcə Şuşaya, sonra isə Xocalıya pənah gətirmişdilər.

Fevralın 26-da Cəlil kişinin evinin zirzəmisində gizlənmiş 50 nəfərin arasında Simuzər, anası Firuzə, qardaşı Muğan, gəlinləri Südabə də var idi. Simuzərin ağına da gəlməzdi ki, bu, onların son günüdür.

Cəlil kişi deyir ki, o gecə şəhərin işğalından xəbərimiz olmadı. Səhər tezdən Xocalıdan çıxmağa macal tapmadıq. Hər tərəfdən qabağımızı kəsmişdilər. Əsgəranda dayanan BTR-lərdən açılan güllələrlə adamları qırırdılar. Xocalıya hücum edən 366-cı alayın əsgərləri tək-tək dırnağa kimi silahlanmışdı. Üçüncü məhəllədəki fin evlərinin arasındakı küçədə erməni silahlıları bizi mühasirəyə alıb, atəşə tutdular. Ailəmin bütün üzvlərini qırılmışdılar. Başqa ailələrdən sağ qalanları və yaralıları götürüb, Həmid Səmədovun evinin I mərtəbəsinə topladılar. Sonra yaşlı kişiləri çıxarıb, apardılar. Əli kişi qızı Mələhətə, mən isə qızım Simuzərə qəbir qazıb basdırdıq. Ermənilər öldürdüklərinin hamısını bizə dəfn etdirdilər. Ailə üzvlərimi Xocalı çayının kənarında basdırmışam.

...Min il sonra da çay kənarında qəbir qazan adam görsəniz, bilin ki, o, Simuzərin atası Cəlil kişidir. Bütün əzizlərini itirib tək-tənha onlara qəbir qazan Cəlil kişi...

Biography

Humbatova Simuzar Jalil gizi. Born in the village Kosalar of Askeran district. She was killed on February 26, 1992. She was 16.

Simuzar's family had been forced out from Khankendi and their house burnt by Armenians. Simuzar was in the fifth form of the school named after Nizami (Great Azerbaijani Poet).

Her classmates Melahet and Bahram had also been driven out of their native city where they were born...

Their families first had come to Shusha then to Khojaly

On February 26, Simuzar, her mother Firuza, brother Mугan and sister-in-law Sudaba were among those 50 people who hid in Jalil kishi's basement. Simuzar couldn't imagine that it was their last day.

Jalil kishi tells that they were unaware of the occupation. And in the morning we didn't have a chance to leave the town. We were blocked from all sides. People were being killed from the armoured cars standing in Askeran. The soldiers of the 366 moto-rifle regiment had been armed from head to foot. The armed Armenians surrounded us in the third block among the Finnish houses and fired us. They killed all my family. Taking those who escaped of death and wounded, they gathered in the ground floor of Hamid Samadov's house. Then they took out the adult men and drove away. Ali kishi buried his daughter Melahet and I buried my daughter Simuzar. Armenians made us to bury all those they had killed. I buried my family members on the bank of the Khojaly river.

... If ever you see a man digging a grave on the bank of the river after thousand years, then be aware that he is Simuzar's father Jalil kishi. Having lost all his natives, Jalil kishi is digging grave for them now ...

Биография

Хумбетова Симузар Джалил кызы, родилась в 1976 году в деревне Кёсалар Аскеранского района. Убита 26 февраля 1992 года, в возрасте 16 лет.

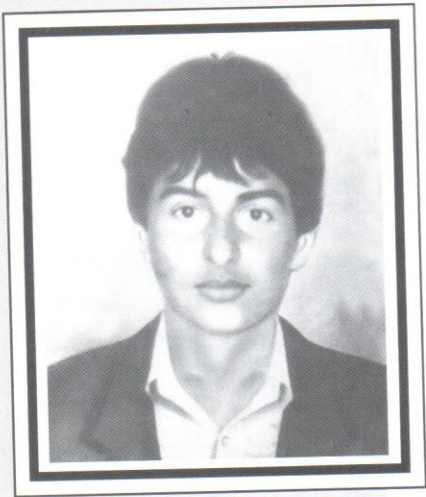
... Симузар армяне выгнали из Ханкенди, а дом сожгли. И одноклассники Симузар, учащиеся в пятом классе средней школы имени Низами в Ханкенди – ее школьные товарищи Мелакет и Бахрам, были изгнаны из города, где родились...

Семьи детей сначала нашли приют в Шуше, а затем в Ходжалы.

26 февраля среди пятидесяти человек, спрятавшихся в подвале дома Джалила киши, были и Симузар, и ее мать Фируза, и брат Муган, и их невестка Сюдаба. Симузар и в голову не могло прийти, что это последний день их жизни.

Джалил киши рассказывает: «В ту ночь мы не знали, что город захвачен. Рано утром мы не успели выйти из Ходжалы. Со всех сторон нам отрезали путь. Пулями из БТР, стоявших в Аскеране, убивали людей. Солдаты 366-го полка, напавшего на Ходжалы, были вооружены с головы до ног. На улице между финскими домами в третьем квартале вооруженные армяне, окружив нас, открыли огонь. Они убили всех членов моей семьи. Взяв раненых и оставшихся в живых людей из других семей, собрали их на первом этаже дома Гамида Самедова. Затем отобрали пожилых мужчин и увезли. Мы с Али киши выкопали могилы: он для своей дочери Мелакет, а я для своей дочери Симузар. Армяне заставили нас похоронить всех убитых ими людей. Я похоронил членов своей семьи на берегу реки Ходжалы.

... Если и через тысячу лет вы увидите человека, копающего могилу на берегу реки, знайте, что это отец Симузар, Джалил киши. Джалил киши, потерявший всех своих родных, в одиночестве копающий для них могилы ...

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Quliyev Mikayıl
Zahid oğlu 1975-ci ildə
Laçın rayonunun Piçənis
sovetliyinin Xaçınyalı
kəndində anadan olmuşdu.
1992-ci il fevralın 26-da
17 yaşında əsir götürülən
zaman özünü öldürüb.*

UZAQDAN GƏLƏN GÜLLƏ SƏSİ

Zahid kişi ilə Xanım xalanın 10 övladı vardı. Mikayıl uşaqların 9-cusu idi. Mikayılın 3 yaşı olanda ailəsi Laçın rayonundan Xankəndinə köçür. Orada orta məktəbin 5-ci sinfində oxuyanda Qarabağ münaqişəsi başlayır. 1988-ci il sentyabrın 18-də ermənilər onların evlərini yandırır, özlərini qovurlar. Əvvəlcə Şuşaya, Ağdama, sonra isə Xocalıya pənah getirirlər.

O müdhiş gecədə Mikayıl qardaşı Azadla meşəyə üz tutmuşdu. 40-a yaxın qohum-əqrəba, qonum-qonşuyla Əsgəran tərəfə gedirlər.

Azad həmin anları belə xatırlayır:

- Biz 4 gün yol getdik. Sən demə yolu azıb Ağdam əvəzinə Malıbəyli tərəfə gedirikmiş. Naxçıvan kəndi yaxınlığında, qəbiristanlığın həndəvərində ermənilərin mühasirəsinə düşdük. Dağın döşündə özlərinə səngər quran erməni silahlıları ilə qeyri-bərabər döyüş başlandı. Mənim təklülə tufəngim vardı. Qardaşımla sal bir daşın dalında gizlənmişdik. Mühasirədən çıxmaq mümkün deyildi. Birdən Mikayıl «Əsir düşməkdən ölüm yaxşıdır», deyib tufəngi sinəsinə tuşladı. Qardaşımın meyidini daşın arxasında gizləyib yola düşdüm. Bir az aralanmışdım ki, məni də əsir götürüb Naxçıvan kəndə apardılar. 3 gündən sonra Əsgərana gətirib, 2-3 nəfərlik kameralara saldırlar. Hər gün 4-5 dəfə döyür, ac-susuz saxlayırdılar. Bizi Xocalının yaxınlığındakı Təzəkəndə apardılar. 19 nəfər idik. 18 gündən sonra əsirlikdən azad olundum. Atam, Mikayılın ölümünə dözə bilməyib 2 ildən sonra dünyasını dəyişdi. 21 yaşlı qardaşım Aftandil isə keçirdiyi sarsıntılardan intihar etdi.

...Nədənsə, bu qəmli xatirəyə qulaq asandan sonra adamın qulağına güllə səsi gəlir.

Bəlkə bu, Mikayılın sinəsinə tuşladığı təklülə tufəngin gülləsinin səsidir?

Biography

Guliyev Mikayil Zahid oglu was born in 1975 in the village Khachinyaly of Lachin district. He killed himself on February 26, 1992, when he was taken prisoner. He was 17.

Zahid kishi and Khanim khala had 10 children. Mikayil was ninth of the family. When Mikayil was 3 years old their family moved to Khan-kendi. The Garabagh conflict began when he was studying in the V form. On September 18, 1988, Armenians burning their houses drove them out. At first they came to Shusha, then moved to Aghdam. Later they took refuge in Khojaly.

That terrible night Mikayil and his brother Azad left for wood. Roughly 40 relatives, neighbours were going towards Askeran.

Azad remembers that night so:

- We went 4 days. We lost our way. Instead of Aghdam, we went towards Malibeyli. Not far from Nakhchivanik, around the graveyard we were encircled by Armenians. An equal-fight began with Armenians who entrenched themselves on the slope of the mountain. I had a one barrel gun. We were hiding behind a flat stone. To break out of encirclement was impossible. Suddenly Mikayil saying «it is better to die than to be taken prisoner» aimed the gun on himself. I hid my brother's body behind the stone and started. Then Armenians took me prisoner and drove to Nakhchivanik. 3 days later I was brought to Askeran and put into the cell for 3 or 4 men. Everyday they used to beat me for 4 or 5 times and to keep hungry. We were taken to Naraguh not far from Khojaly. We were 19. I was released after 18 days. After 2 years my father couldn't bear Mikayil's death and died. As the result of shocks my 21 years old brother Aftandil committed suicide.

... I don't know why, but whenever I listen to this sorrowful story, I always hear gunshots.

It must be that rifle's shot being aimed on himself by Mikayil.

Биография

Кулиев Микаил Захид оглы, родился в 1975 году, в деревне Хачин Ялы Лачинского района. Покончил с собой 26 февраля 1992 года, в возрасте 17 лет, когда его брали в плен.

У Захида киши и тети Ханым было десять детей. Микаил – девятый. Когда ему было три года, семья переехала из Лачинского района в Ханкенди. Когда он учился там в пятом классе средней школы, начался Карабахский конфликт. 18 сентября 1988 года армяне сожгли их дом, а саму семью выгнали. Сначала они нашли приют в Шуше, Агдаме, а затем в Ходжалы.

В ту ужасную ночь Микаил и его брат Азад направились к лесу. С родственниками, знакомыми, соседями, в количестве примерно сорока человек, они шли в сторону Аскерана.

Азад вспоминает то время:

– Мы были в пути четыре дня. Оказывается, мы заблудились и вместо Агадама шли в сторону Малыбейли. Около деревни Нахчиваник у кладбища мы попали в окружение. Началась неравная битва с вооруженными армянами, выкопавшими себе окопы на склоне горы. У меня была одностволка. С братом мы спрятались за большим камнем. Вырваться из окружения было невозможно. Вдруг Микаил произнес: «Лучше умереть, чем попасть в плен» и приставил дуло ружья к своей груди. Спрятав тело брата за камнем, я отправился в путь. Не успел я немного отойти, как меня взяли в плен и повезли в Нахчиваник. Через три дня привезли в Аскеран и поместили в камеру для двух-трех человек. Каждый день по несколько раз избивали, держали без еды и питья. Потом повезли в Ханкенди, что поблизости от Ходжалы. Нас было девятнадцать человек. Через восемнадцать дней меня освободили. Отец, не вынеся смерти Микаила, через два года отошел в мир иной. А брат Афтандиль в двадцать один год от всего пережитого совершил самоубийство.

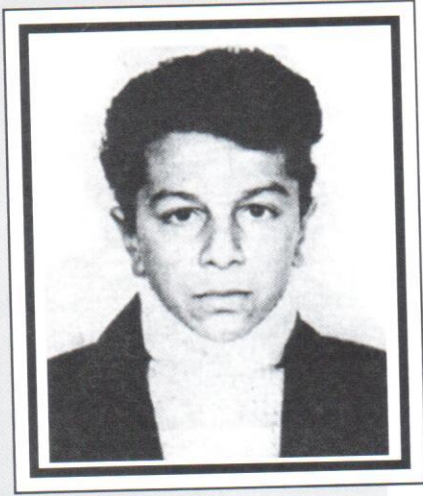
... Почему-то после того как слышишь эти горестные воспоминания, в ушах начинают звучать выстрелы.

Может, это выстрел одностволки, дуло которой приставил к своей груди Микаил?

BƏZƏN GÖYLƏR DƏ SUSUR...

TƏRCÜMEYİ-HALLARI

Hüseynov Tacir Hüseyn oğlu 1976-cı, Hüseynova Nəsimə Hüseyn qızı 1982-ci ildə Əsgəran rayonunun Daşbulaq kəndində anadan olmuşdular. 1992-ci il fevralın 26-da Tacir 18, Nəsimə 10 yaşlarında itkin düşüblər. İndiyədək taleləri məlum deyil.

Hüseyn kişinin həyat yoldaşı dünyadan vaxtsız köçəndə 4 övlad qoyub getmişdi. İkinci dəfə Əzizə ilə ailə quran Hüseyn kişinin yenidən 4 övladı dünyaya gəlir.

Bizlərdə övladı çox olan atamı xoşbəxt sayırlar. Amma Qarabağ müharibəsi bu ailənin xoşbəxt günlərini əlindən aldı. Yurd-yuvasından qovulan ailə Xocalıya pənah gətirdi. Bacılar Qarabağın əsrarəngiz təbiəti təsvir olunan xalçalar toxuyar, Tacir isə kürədə yupyumru çörəklər bişirər, sərinləmək üçün çörəkxananın qabağında axan çayda çimərdi. Atası Hüseyn kişi isə əlinə külüng alıb torpağın altındaca ailəsinə bir daxma qazdı. Hər gün «Türklər» məhəlləsindəki daxmadan qarayanız bir oğlan işə tələsirdi. Düz fevralın 26-na qədər. Fevralın 26-da Tacirin işlədiyi çörəkxanadakı çörəklər yanıb külə döndü. 3-cü sinifdə oxuyan 10 yaşlı Nəsimənin isə dərs çantası sinəsində sıxılı qaldı. O gecə qaranlıq daxmada biçərə Hüseyn kişi, Əzizə xala balaları Xoşbəxti, Süsəni, Taciri, Nəsiməni əzizləyib oxşamırdılar. Əllərini yuxarı qaldırıb, üzlərini Tanrıya tutmuşdular. Amma deyəsən, onları nə göylər dinləyirdi, nə də Tanrı eşidirdi. Görəsən, ulu Tanrı onların səsinə niyə eşitmirdi?

Bu, insanın insan ömrü üzərində qanla yazdığı faciədir. Onu qələmə almaq, başdan-başa oxumaq, dinləmək mümkün deyil, uca Tanrı!

Barı bu kəlmələri eşidirsənmi?

Biography

Huseinov Tajir Husein oglu was born in 1976. Huseinov Nasiba Husein gizi was born in 1982. They were born in the village Dashbulag of Askeran district. They were lost on February 26, 1992. Tajir was 18, Nasiba 10. Their fate is unknown up to day.

Husein kishi's wife passed away prematurely and she had left 4 children. Husein kishi had got married for the second time. His wife Aziza presented him 4 more children. If a father has a lot of children then our people consider then the happy one. But the Garabagh war put an end to happy days of the family. Being driven out from their native lands they took refuge in Khojaly. The sisters used to weave carpets which reflected the irreplaceable nature of Garabagh. And Tajir used to bake the ball-shaped breads in the oven and when he got hot he used to swim in the river which was running before the plant. Husein kishi taking a picker (miner's hack) dug a mud-hut just under the soil. Everyday from the mud-hut in the block "Turkler" (Turkish men) hurried to work. Till the February 26. On February 26 all bread in the ovens burnt. And 10 years old Nasiba's schoolbag remained pressed to her chest. That night Husein kishi and Aziza khala didn't caress their children – Khoshbakht, Susan, Tajir and Nasiba. It seemed that neither the Heavens were listening to them, nor God was hearing them. I wonder, why didn't God hear their voices?

This is the tragedy written with blood on human lives by the human beings themselves. Good Lord! It is impossible to write it, to read it from cover to cover, to listen to it.

I wish you would hear these words...

Биографии

Гусейнов Таджир Гусейн оглы, родился в 1976, Гусейнова Насиба Гусейн гызы, родилась в 1982, в деревне Дашбулаг Аскеранского района. Пропали без вести 26 февраля 1992 года, Таджир в возрасте 18 лет, Насиба в возрасте 10 лет. Их судьбы до сих пор неизвестны.

Когда супруга Гусейна киши безвременно отошла в мир иной, она оставила четверых детей. У Гусейна киши, во второй раз создавшего семью с Азизой, на свет появились еще дети.

У нас отца, имеющего много детей, считают счастливым. Однако Карабахская война отняла счастливые дни у этой семьи. Изгнанная из родного очага семья нашла приют в Ходжалы. Сестры ткали ковры с изображением чудесной природы Карабаха, а Таджир пек круглые хлеба в печи, купался в речке, текущей перед пекарной, чтобы прохладиться. А их отец Гусейн киши, взяв в руки кирку, прямо под землей выкопал семье землянку. Каждый день из землянки в Турецком квартале спешил на работу смуглый парень. Ровно до 26 февраля. 26 февраля хлеба в пекарной, где работал Таджир, сгорели, превратились в пепел. А школьный портфель десятилетней Насибы, учащейся в третьем классе остался прижатым к ее груди. В ту ночь в темной землянке оказавшиеся в безвыходном положении Гусейн киши, тетя Азиза не могли приласкать своих детей Хошбахта, Сюсен, Таджира, Насибу. Воздев руки к небесам, они обращались к Богу. Но, кажется, их не слышали ни небеса, ни Господь. Почему великий Господь не слышал их голосов?

Эта трагедия, написанная человеком кровью на жизнь человека. Записать ее, прочесть от начала до конца, прослушать – невозможно, о Великий Боже!

Ты слышишь хоть эти слова?

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Hüseynov Emin
1975-ci ildə Xocalıda
anadan olmuşdu. 1992-ci il
fevralın 26-da 17 yaşında...*

YAĞIYA DÖNMÜŞ XOCALI ÇAYI

...Uşaqlığın şirinliyini, qayğısızlığını dada bilməyən Emin lap kiçik yaşlarından zəhmətə alışmışdı. Səhərdən axşama kimi həyat-bacada işləyər, üzüm bağlarında çalışan ata-anasına kömək edərdi. Evləri Xocalı çayının yaxınlığında idi. Yaz gələndə çay yatağını aşıb-daşanda onun qayğısı daha çox artardı. Qoyun-quzunu, qazı, ördəyi sel-su aparmasın deyə bir an gözündən qoymazdı. Eminin tay-tuşları isə köpüklənə-köpüklənə şahə qalxan çaya baxmaq üçün «toxmaçar» deyilən yerə toplaşar, deyib- gülərdilər. Eminin çöhrəsi isə böyüklər kimi qayğılı olardı. Elə həmin qayğılar ona orta məktəbi bitirməyə imkan vermədi. Natamam orta təhsil alıb, peşə məktəbində traktorçu ixtisasına yiyələnirdi.

Amma onun bu adi arzusu da gözündə qaldı. Eminin traktoru Xocalı torpağında şırımlar açmadı. Bu torpağı düşmənlər güllələri şırımladı...

Fevralın 26-da Eminin gözlərində dünya qaraldı. Tanklardan, BTR-lərdən açılan güllələrdən Eminin qolu parça-parça oldu. Bacısı Rəsmiyənin əlindən tutub Xocalıdan çıxarda bilmədi. Gecənin rəngi kimi qara köpüklü Xocalı çayı onları uddu...

**...Əgər su aydınlıqdısa, onda niyə indiyədək
Emindən bir xəbər yoxdu?**

**İnsanlar, yuxunuzu suya danışın, bəlkə səsiniz
Eminə də çatdı...**

Biography

Биография

Huseinov Emin was born in 1975 in Khojaly. In his 17, on February 26, 1992 he was drowned in the river Khojaly.

Гусейнов Эмин, родился в 1975 году в Ходжалы. 26 февраля 1992 года, в возрасте 17 лет...

... Emin who couldn't taste the sweetness and carelessness of childhood had been accustomed to labour from his early childhood. He used to work in the garden and to help his parents who were working in the vineyard. Their house was not far from the river Khojaly. When spring came and the river flooded he used to become more preoccupied. He looked after sheep, ducks and geese in order not to be carried along by flood. He used to keep a sharp eye on them. But Emin's same agers used to gather near the river in the place called "tokhmajor" to look at the foamy waters of the river, to pass their time merrily, to joke and chatter. But Emin was always preoccupied. And those pre-occupations didn't let him, to finish the secondary school. He had finished his incomplete secondary school, now he wanted to become a tractor-driver.

But his simple wish to be a tractor-driver didn't become true either. Emin's tractor didn't make furrows on Khojaly soil. But the enemy tanks made furrows on this soil.

On February 26, everything went dark before Emin's eyes.

The firing bullets from tanks and armored cars broke down his arm into pieces. He took his sister's hand, but he couldn't take her out from Khojaly. The night black foamy Khojaly river swallowed them up...

... If the water is luck, then why there isn't any news from Emin yet.

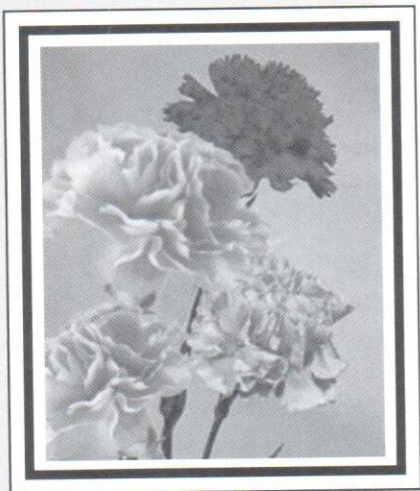
Men! Tell your dreams to water. Maybe your voices will reach Emin...

... Эмин, не вкусивший сладких радостей, беззаботности детства, с самых малых лет был приучен к труду. С утра до вечера он работал во дворе, помогал родителям, работавшим на виноградниках. Их дом находился поблизости от реки Ходжалы. Когда с приходом весны река выходила из русла, у него прибавлялось забот. Чтобы поток воды не унес скот, гусей, уток, он ни на секунду не спускал с них глаз. А ровесники Эмина собирались в местечке под названием «сеянец», чтобы посмотреть на бурлящую, вздыбленную реку, шутили и смеялись. Эмин же всегда выглядел озабоченным, как взрослый. Те же заботы не дали ему возможности окончить среднюю школу. Получив неполное среднее образование, он овладевал специальностью тракториста в ПТУ.

Но и эта его простая мечта не сбылась. Трактор Эмина не избородил земли Ходжалы. Землю эту избородили вражеские пули...

26 февраля мир потемнел в глазах Эмина. Пули из танков и БТР искромсали руку Эмина. Он не смог, взяв сестру Расмию за руку, вывести ее из Ходжалы. Река Ходжалы с пеной, черной как ночь, поглотила их...

... Если вода – это ясность, то почему от Эмина до сих пор нет вестей? Люди, рассказывайте свои сны воде, может, ваш голос дойдет и до Эмина...

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Aslanova Gülsabah
Qəyyum qızı 1973-cü ildə
Xocalıda doğulmuşdu.
1992-ci il fevralın 26-da,
18 yaşında itkin düşüb.
İndiyədək taleyi məlum
deyil.*

GÜLSABAHSIZ AÇILAN SABAHLAR

...Onda hələ dünyanın Xocalıların üzünə gülən çağlarıydı. Yatsalar, yuxularına belə girməzdi ki, vaxt gələcək, insanları «Xocalı faciəsi» kəlməsi sarsıdacaq...

Gülsabah da həmin o gözəl və qayğısız sabahların birində 1973-cü ildə doğulmuşdu. Bəlkə də buna görə adını Gülsabah qoymuşdular. Amma qızcığazın açılan sabahlar üzünə gülməmiş, qisməti zülmət gecələr olmuşdu. Doğan günəşə, yağan yağışa pəncərədən tamaşa edərdi. Tanrının yazdığı qismətdən qaçmaq olmur. Ayağa qalxıb, addım-addım doğma yurdu gəzmək Gülsabahın qismətində deyilmiş. İri, qapqara gözləri tez-tez dolub boşalanda göz yaşlarını gizlətməyə çalışardı. Atası Qəyyum Xocalıya yol açılacağını intizarla gözləyirdi. «Kaş bir vertalyot olaydı, balamı Xocalıdan çıxaraydım»-deyə düşünərdi. Bütün Xocalılar ermənilərin nə vaxtsa hücum edəcəyini duyurdu. Amma doğma yurdu qoyub getmək ağıllarına da gəlmirdi. Qəyyum kişi gecələr Xocalının keşiyində dayanardı. Kim bilir o zülmət gecədə Gülsabahın gözləri Xocalının keşiyində dayanan atası Qəyyumu nə qədər aramışdı...

Kəndə doluşan ermənilər Qəyyumu əsir götürmüşdülər. Əsir aparılanda nə qədər yalvarsada, son dəfə balası ilə vidalaşmağa qoymamışdılar. İndiyə qədər Gülsabahın taleyindən xəbər yoxdur.

**Qəyyum kişi o dəhşətli günü indi də xatırlayanda
rəngi avazıyır, dili-dodağı əsir.**

**...Gülsabahsız açılan sabahlar açılmalı yaxşıdır,
açılmasamı?**

Biography

Aslanova Gulsabah Gayyum gizi was born in 1973 in Khojaly. On February 26, 1992, in her 19 she was missing. Her fate is not known yet.

...It was the times when the Khojalians were happy. They couldn't imagine that one day the words "Khojaly tragedy" would shake the people...

Gulsabah was born in one of such nice and careless mornings of 1973. Maybe that's why she had been given the name of Gulsabah. But poor girls' days hadn't been happy, dark nights had fallen to lot of Gulsabah. She used to look at the rising sun and rain through the window. Everyone has a fated lot in life. Gulsabah wasn't destined to stand up and walk the native land inch by inch.

When her pitch-black eyes filled with tears she tried to hide them. Her father Gayyum was waiting impatiently for the day when the way to Khojaly would be open. "If there were a helicopter. I would take my daughter out of Khojaly then", he used to think. All the Khojaly dwellers were feeling that that Armenians would attack sooner or later. But they couldn't imagine that someday they would leave their native town. Gayyum used to guard Khojaly at nights. Who knows may be in that dark night Gulsabah's eyes were looking for her father Gayyum...

The Armenians entering the village took Gayyum prisoner. When he was taken prisoner he begged the Armenians to let him part with his daughter for the last time. But they didn't allow him to say good-bye to her. There is no news from her fate yet.

Whenever Gayyum remembers that day his face turns pale and his heart goes pit a pat.

Биография

Асланова Гюльсабах Гайюм кызы, родилась в 1973 году в Ходжалы. Пропала без вести 26 февраля 1992 года, в возрасте 19 лет. Судьба ее до сих пор неизвестна.

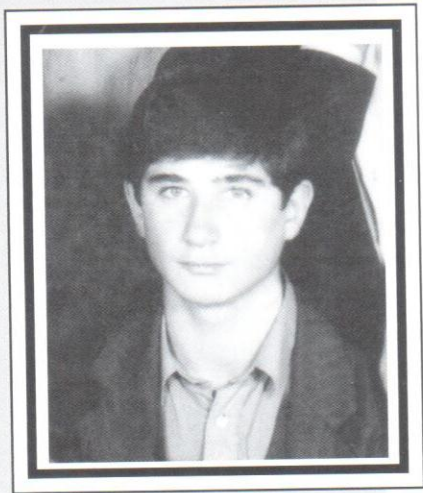
... Тогда для ходжалинцев еще были хорошие времена. Им и во сне не могло привидеться, что придет время, и людей будет трясти при словах «Ходжалинская трагедия»...

Гюльсабах родилась в одно такое прекрасное и беззаботное утро, в 1973 году. Может, потому ее и назвали Гюльсабах. Но наступающие утра не улыбнулись девушке, на долю ей выпали темные ночи. Она из окна глядела на восходящее солнце, льющийся дождь. Нельзя изменить то, что предназначено Богом. Гюльсабах не суждено шаг за шагом пройти по родному краю. Когда ее большие черные глаза наполнялись слезами, она старалась спрятать их. Ее отец Гайюм с тоской ждал, что дорога в Ходжалы откроется. «Эх, был бы вертолет, вызволил бы свою дочку из Ходжалы», - думал он. Все ходжалинцы чувствовали, что армяне когда-нибудь нападут на них. Но им и в голову не приходило оставить родной край. Как Гайюм, по ночам они стояли на страже Ходжалы. Кто знает, сколько в ту черную ночь глаза Гюльсабах высматривали отца, стоявшего на страже Ходжалы...

Ворвавшиеся в деревню армяне взяли Гайюма в плен. Когда его уводили, сколько бы он ни умолял, в последний раз попрощаться с дочерью ему не дали. До сих пор о судьбе Гюльсабах ничего неизвестно.

До сих пор, вспоминая тот ужасный день, Гайюм бледнеет, губы у него трясутся, язык заплетается.

... Наступать утрам без Гюльсабах или нет – как было бы лучше?

TƏRCÜMEYİ-HALI

Həsənov Mehdi

Ramil oğlu 1974-cü ildə Xocalıda anadan olmuşdu. 1992-ci il fevralın 26-da 18 yaşında qətlə yetirilib.

MƏZARI NAMƏLUM OĞLAN

...Bəyəm dünyada elə bir oğlan uşağı varmı ki, uşaqlıqda özünə taxtadan tüfəng düzəldib dava-dava oynamasın? Mehdi də milyonlarla belə insanlardan biri kimi uşaqlığını «döyüslərdə» keçirmişdi. Üstəlik də əfsanəvi qəhrəman Mehdi Hüseynzadənin adını daşımaları həmin «döyüslərdən» qalib kimi çıxmasına kömək edirdi. Oyun zamanı həmişə «kəşfiyyata» gedərdi. Uşaq dünyasının təsəvvürlərində isə kəşfiyyatçı üçün ölüm yox idi...

O vaxtlar heç kimin ağına da gəlməzdi ki, Qarabağ müharibəsi başlayacaq, Mehdi bu dəfə əsil döyüslərdə qəhrəmanlıq göstərəcək. Mehdi böyüdü, İnşaat Mühəndisləri İnstitutuna daxil oldu. Xocalıya şəhər statusu veriləndən sonra burada geniş tikinti işləri gedirdi.

Mehdi təhsilini yarımçıq qoyub Xocalıya döndü. Oxumaq həmişə olar, öncə Vətəni qorumaq lazımdı. Qorudu da...

50 gün erməni əsirliyində qalan Əli Nəbiyev Mehдинin son günlərini belə xatırlayır:

- O gecə həmyerlilərimlə birgə üç gün, üç gecə yol gəldik. Dördüncü gün məlum oldu ki, yolu azdıığımızdan Şelliyə yox, Dəhraz kəndinin yaxınlığına çatmışıq. 300 nəfərdən çox dəstənin əksəriyyəti qadınlar, qocalar, uşaqlar idi. Meşə qurtarmışdı. Yüksəklikdə dayanan silahlılar bizə papaq yelləyir, əl edib çağırırdılar. Onları Milli Ordunun əsgərləri bildik. Amma bizi mühasirəyə aldıklarını da görürdük. Dəstəmizdə silahlılar barmaqla sayılacaq qədər idi. Onlar isə pulemyot və avtomatlarla silahlanmışdılar. Mehdi düzənliyə çıxıb qaça-qaça yaraqlılara ilk atəşi açdı. Elə ilk atəşi açan da Mehdi oldu, ilk ölən də. Onu başından vurdular. Cəsədini götürə bilmədik.

...Beləcə Mehдинin adı və igidliyi məlum, məzarı naməlum oldu...

Biography

Hasanov Mehdi Ramil oglu. Born in 1974 in Khojaly. He was killed on February 26, 1992.

... Is there anyone who in his childhood have not made a wooden gun and played a game of "war"? Like millions of such people Mehdi had also spent his childhood in such "battles". Besides he was named after the legendary hero Mehdi Husseinzadeh and this helped him to come out from the "battles" as a winner. He always used to go to the "reconnaissance". In his childish imagination the reconnaissance was deathless. No one could think then that the Garabagh war would begin and this time Mehdi would show heroism in these battles.

Mehdi grew up and entered the Institute of Construction Engineers. After Khojaly was given a status of a town, wide-scale construction works started there.

Mehdi interrupted his study and returned his native town. To study is never late. He had to defend his native land first. And he defended...

Ali Nabyev who has been in Armenian captivity for 50 days remember Mehdi's last days so:

"We went for 3 days and nights. On the fourth days we found out that instead of Shelli we had come near the village Dahraz. We were more than 300 men. Most of them were women, olds and children. We had already come to the edge of the wood. Armed men standing on the height were waving their caps and hands and calling us. We thought that they were the soldiers of the National Army. But we also saw that they were encircling us. There were few armed men in our group. But those had been armed with machine guns and automatic rifles. Mehdi went out to the plain and fired on them first. He was the first who fired and died the first. He was shot in his head. We couldn't take his body."

... Thus Mehdi's name and heroism became known, but his grave is unknown...

Биография

Гасанов Мехти Рамиль оглы, родился в 1974 году в Ходжалы. Убит 26 февраля 1992 года, в возрасте 18 лет.

... Разве в мире есть такой мальчик, чтобы в детстве не играл в войну, сделав себе ружье из деревяшки? Вот и Мехти, как один из миллионов таких мальчиков, провел свое детство в «боях». К тому же, то, что он носил имя легендарного героя Мехти Гусейнзаде, помогало ему выходить победителем из тех «сражений». Во время игры он всегда ходил в «разведку». А в представлениях мира ребенка разведчику смерти нет...

В те времена ему и на ум не могло прийти, что начнется Карабахская война, и что на этот раз Мехти выкажет героизм в настоящих сражениях. Мехти вырос, поступил в Строительный институт. После того как Ходжалы дали статус города, здесь шли широкомасштабные строительные работы.

Мехти, оставив образование неоконченным, вернулся в Ходжалы. Получить образование можно всегда, сначала надо защитить Родину. Он и защищал...

Али Набиев, 50 дней остававшийся в армянском плену, вспоминает последние дни Мехти: «Вместе с земляками мы шли три дня и три ночи. На четвертый день стало ясно, что мы заблудились и пришли не к Шелли, а к деревне Дахраз. Большую часть группы, состоявшей более чем из трехсот человек, составляли женщины, старики и дети. Лес закончился. Вооруженные люди, стоявшие на возвышении, махали нам шапками и подзывали. Нам показалось, что это солдаты Национальной Армии. Но мы также видели, как они нас окружают. Вооруженных в нашей группе можно было пересчитать по пальцам. А они были вооружены пулеметами и автоматами. Мехти, выйдя на равнину, на бегу сделал первый выстрел в вооруженных людей. Он выстрелил первым и погиб тоже первым. Ему выстрелили в голову. Его тело мы забрать не смогли».

... Так, имя и храбрость Мехти стали известны всем, а могила – никому...

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Nəzakət Tapdıq
qızı Çobanova. 1986-cı ildə
Xankəndində anadan olub.
1992-ci il fevralın 26-da
6 yaşında öldürülüb.*

NƏZAKƏTİN SON KƏLMƏSİ

Qarabağ bölgəsində elə bir Şəhidlər Xiyabarı varmı ki, orada uşaq məzarı olmasın? Belə məzarlardan biri də indi özü şəhidə çevrilmiş Ağdamın Şəhidlər Xiyabanında idi. Mələhət Çobanova özünün ad günündə bu Xiyabanda həyat yoldaşını və 6 yaşlı qızı Nəzakəti torpağa tapşırıb...

...Bütün cocuqlar kimi, dil açıb danışmağa başlayanda onun da ilk kəlməsi «ana» olmuşdu. Balaca ailələri vardı. Nəzakətin anası Mələhət Çobanova Xocalıda doğulub böyüsə də, Xankəndində yaşayırdı. Həyat yoldaşı ilə orada min əziyyətlə tikdirdikləri evlərində bircə gecə də qalmadılar. Xankəndindən qovulduqdan sonra Xocalıya pənah gətirmişdilər. Ailəsi ilə birlikdə ata ocağında yaşamağa məcbur olan Mələhətgil Xocalıda da təzə ev tikdirmişdilər. Amma onlara heç həmin evdə də yaşamaq qismət olmadı. Təzə evə köçməmiş Xocalı faciəsi baş verdi. Mələhət balalarını da götürüb, o müdhiş gecədə Kətik meşəsinə qaçmışdı. Həyat yoldaşı erməni yaraqlıları ilə döyüşürdü. Balalarını ölümün pəncəsindən qurtarmaq istəyən ana qızının əlini əlindən buraxmayıb, üzü meşəyə tərəf qaçdıqca qaçmışdı. Ana 6 yaşlı qızcığızını Qara Qaya deyilən yerdə Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Əlif Hacıyevin cəsədinin arxasında gizlətmək istəsə də, onu yağış kimi yağan güllələrdən qoruya bilmədi. Əlifbası kimi ömrü də yarımçıq qalan Nəzakət «uy, ana, mənə güllə dəydi», deyib anasına son kəlməsini pıçıldadı.

Nəzakət dünyasını anasının qucağında dəyişdi.

Həmin axşam Nəzakətin atası Tapdıq da qətlə yetirilmişdi. Mələhət özünün ad günündə iki əzizini- həyat yoldaşını və qızını Ağdamda torpağa tapşırırdı.

O torpağa ki, indi də işğalçıların tapdığı altındadır.

Biography

Nezaket Tapdig gizi Chobanova was born in 1986 in Khankendi. She was killed on February 26. She was only 6.

Is there any Shahidlar Khiyabany (Martyrs' Avenue) in Garabagh region where one can't find a child's grave? One of such graves was in Agdam's Shahidlar Khiyabany which itself has become a shahid (martyr) now. Melahet Chobanova in her own birthday had buried her husband and 6 years old daughter Nezaket. When she began to speak like other children her first word was "mummy". Their family was not large. Though Nezaket's mother Melahet was born and grown up in Khojaly, she was living in their Khankendi. They couldn't live in their new house which took great efforts to build it. Since they had been driven away from Khankandy they took shelter in Khojoly. They had to live in her father's house. Afterwards they had built a new house there. The Khajaly tragedy happened before they had moved to the new house. That terrible night Melahet taking her children run to the wood Ketik. Her husband was fighting with the armed Armenians. Mother was trying to save her children from the clutches of death. Holding her daughter's hands she began to run towards the forest. In the place called "Qara qaya" Melahet tried to hide Nezaket behind Azerbaijan national hero Alif Hajiyev's corpse. But she couldn't save her from the hailing bullets. Nezaket whispered her last words, "Oh, mother, the bullet hit me". And her life remained incomplete as her "Alphabet" book. That night Nezaket's father was killed too. In her own birthday Melahet buried her two natives - her husband and daughter. And that land, where she buried her natives, is now under the occupation of the enemy.

Биография

Назакет Тапдык кызы Чобанова, родилась в 1986 году в Ханкенди. Убита 26 февраля 1992 года, в возрасте 6 лет.

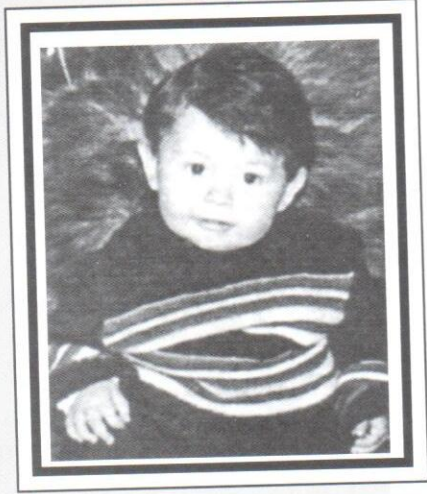
Есть ли в Карабахской зоне такая Аллея Шехидов, где не было бы детской могилки? Одна из таких могил находилась в Аллее Шехидов Агдама, города, который теперь и сам стал шехидом. В день своего рождения Мелакет Чобанова погребла в этой аллее своего супруга и шестилетнюю дочь Назакет...

... Как и у всех детей, когда она впервые заговорила, ее первым словом было «мама». Их семья была небольшой. Хотя мать Назакет Мелакет Чобанова родилась и выросла в Ходжалы, жила она в Ханкенди. В доме, который они с мужем выстроили там, пережив тысячи мучений, им не довелось провести и одной ночи. После изгнания из Ханкенди они нашли приют в Ходжалы. Мелакет и ее семья, вынужденные жить в доме ее отца, выстроили новый дом и в Ходжалы. Но и в том доме жить им было не суждено. Не успели они переехать, как произошла Ходжалинская трагедия. В ту ужасную ночь Мелакет, взяв детей, побежала в Кетикский лес. Ее супруг сражался с вооруженными армянами. Мать, желающая вырвать своих детей из рук смерти, не отпускала руки своей дочери, не останавливаясь, бежала к лесу. В местечке Кара-Кая она хотела спрятать свою шестилетнюю дочь за телом Алифа Гаджиева, Национального Героя Азербайджана, но не смогла защитить ее от ливня пуль. Назакет, чья жизнь оборвалась, как ее азбука, прошептала матери свои последние слова: «Ой, мама, в меня попала пуля» и отошла в мир иной у нее на руках.

В тот вечер был убит и отец Назакет Тапдык. Мелакет в день своего рождения погребла в Агдаме двух родных людей – мужа и дочь.

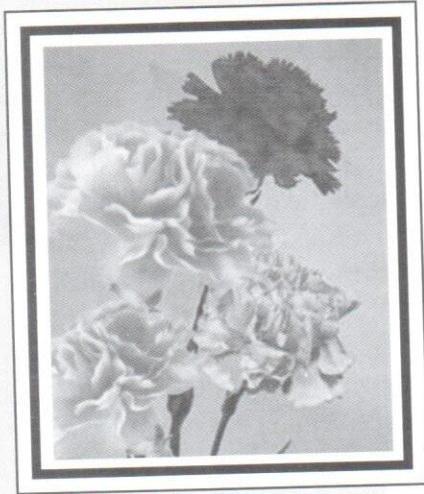
В той земле, которую сейчас топчат ноги захватчиков.

ÖMRÜ İLK AD GÜNÜNƏ ÇATMADI

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Səfiyev Sarvan
Elxan oğlu 1991-ci ildə
Xocalıda anadan olmuşdu.
1992-ci il fevralın 26-da
1 yaşında donub ölmüşdür.*

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Yeganə Təvəkkül
qızı Əmirova 1985-ci ildə
Xocalıda anadan olub. 1992-
ci il fevralın 26-da
7 yaşında qətlə yetirilib.*

...Azərbaycanda bir adət də var. Bayram günlərində doğulan oğlan uşaqlarına bəzən «Bayram» adını qoyurlar. 1991-ci il martın 8-də, Beynəlxalq Qadınlar günündə doğulsa da, ona Sarvan adını qoymuşdular. Qoymuşdular ki, sarvan kimi səbrlə ömür karvanını çəkib mənzil başına yetsin. Bu, onun valideynlərinin arzusu idi. Amma fələyin gərdişi başqaymış...

Sarvana nəinki ömrün mənzil başına yetmək, heç ilk ad gününü qeyd etmək də qismət olmadı. 1992-ci il fevralın 26-da valideynləri onu götürüb Xocalıdan çıxarsalar da, xilas edə bilmədilər. Sarvan Naxçıvanın kəndi yaxınlığında donaraq öldü. Onu Ağdama gətirəndə nəfəsi gedib-gəlsə də, həyata qayıtmaq mümkün olmadı.

Sarvanın atası Elxan Səfiyev ermənilərin hücumunun qarşısını alarkən böyük şücaət göstərmişdi. Sarvanın anası, tatar qızı Nəsimə əsirlik dəhşətini yaşadı. Elxanın isə taleyi hələ də məlum deyil. Elxanın yeganə qız balasını bacısı Elmiranın oğlu Mürsəl kürəyinə şəlləyib ölümün pəncəsindən qurtarmışdı. Mürsəlin atası Əli Həsənov sinəsindən ağır yaralansa da, oğluna « qaç, mənə bənd olma, heç olmasa özünü və qızcağızı xilas elə»-deyərək keçinmişdi.

...Siz deyin, ilk ad gününü görməyən cocuğun tərcüme-yi-halı olurmu?

YEDDİ MÜQƏDDƏS RƏQƏMDİRMİ?

Bütün Xocalı uşaqları kimi, Yeganə də fevralın 26-da, faciə gecəsi ailəsi ilə birlikdə olub. Erməni yaraqlıları Xocalıya basqın edəndə onlar da səhərdən baş götürüb qaçıblar. Dəhraz kəndi yaxınlığında silahlı ermənilər onların qarşısını kəsərək tələb ediblər ki, qadınlar bir tərəfdə, kişilər isə başqa bir tərəfdə dayansınlar. Yeganə əsir götürülən bir qadının ətəyindən tutubmuş. Ermənilər atəş açanda güllə Yeganəyə dəyir. 7 yaşlı qızcağaz yerindəcə keçirir. Ermənilər həmin gecə Yeganənin anası Rayanı da qətlə yetirirlər. Yeganənin atası Təvəkkül isə erməni yaraqlıları Əskərana aparmış, orada ağaca bağlayaraq, üstünə neft töküb uşaqlarının gözü qarşısında yandırmışlar. İnsan təsəvvürünə sığmayan həmin dəhşətli hadisənin şahidi, Təvəkkülün qaynanası, Yeganənin nənəsi Əntiqə xala deyir ki, Təvəkkülün «ay Allah, yandım» fəryadı hələ də qulaqlarımdan getmir.

İndi Əntiqə xala qızı Rayanın və Təvəkkülün yadigarı olan uşaqları saxlayıb, böyüdür.

Ata-babadan yeddi müqəddəs rəqəmdir. Amma Əntiqə xala üçün həmin rəqəm nəvəsi 7 yaşlı Yeganənin ölmündən sonra ölüm rəmzinə çevrilib.

...Böyüklər, uşaqları öldürməyin, yoxsa dünyada müqəddəs heç nə qalmayacaq.

Her life didn't last till her first birthday

Biography

Safiyev Sarvan Elkhan ogly was born in 1991 in Khojaly. On February 26, 1992 he stiffed with cold and died.

... There is such a tradition in Azerbaijan. If the baby boys are born in holiday then they name them "Bayram" (holiday).

Though he was born on March 8 in the International Women Day, 1991, they named him Sarvan. They gave him this name that he could patiently take his life caravan till the end like sarvan (caravan guide). This was his parents' will. But the fate willed another thing. There is a proverb: "Man proposes, God disposes".

Sarvan not only could reach to the end of his life, but he couldn't celebrate his first birthday. Though on February 26, 1992 his parents took him out of Khojaly, but they couldn't save him. Sarvan stiffed with cold not far from Nakhchivanik and died. When he was brought to Agdam he was breathing. But they couldn't save him.

Sarvan's father Elkhan Safiyev displayed a great courage when he put up great resistance against the Armenian storm. Sarvan's mother Tatar Nasima lived terrors of captivity. But Elkhan's fate is unknown up today.

Elkhan's sister Elmira's son Mursal took Elkhan's only daughter on his back and saved her from the death. But though Mursal's father Ali Hasanov was badly wounded in his breast, he ordered his son "Run, don't wait for me. Save yourself and the girl". Saying these words he died.

... Tell, please, if there can be a biography of a baby who couldn't see his first birthday?!

Is the number 7 sacred?

Biography

Yegana Tevakkul gizi Amirova was born in 1985 in Khojaly. She was murdered in her 7, on February 26, 1992.

... Like other Khojalian children Yegana was also together with her family on February 26 in the night of tragedy. They also run from the city when the Armenian armed men attacked Khojaly. Not far from the village Dahraz, the armed Armenians blocked their way and ordered women to stand in one side and men in the other one. Yegana was snatching a prisoner woman's lap. When Armenians fired the bullet hit Yegana. The 7 years old girl died just on the spot. That night Armenians killed Yegana's mother Raya too. The armed Armenians took Yegana's father Tevakkul to Ackheran. They tied him up to a tree, poured him with oil and burnt him before his children's eyes. The witness of that indescribable tragedy Antiga khala – Tevakkul's mother – in low, Yegana's grandmother – tells that Tevakkul's scream "My God! I am burning!" – is in my ears.

At present Antiga khala is bringing up Raya's and Tevakkul's children.

The figure 7 is a sacred one from the ancient times. But it has become a symbol of death for Antiga khala after her 7 years old granddaughter Yegana's death.

... Elders, don't kill children! Otherwise, there will be nothing sacred

Он не дожил до первого дня рождения

Биография

Сафиев Сарван Эльхан оглы, родился в 1991 году в Ходжалы. Замерз насмерть 26 февраля 1992 года, в возрасте 1 года.

...В Азербайджане есть такой обычай. Мальчикам, родившимся в праздничные дни, иногда дают имя Байрам. Хотя он и родился 8 марта 1991 года, в Международный Женский день, его назвали Сарваном. Назвали так, чтобы, как погонщик, он терпеливо вел караван своей жизни до последнего пристанища. Это было мечтой его родителей. Но судьба распорядилась иначе...

Сарвану не только не довелось дойти до последнего пристанища в жизни, но даже справиться первый день рождения. Родители 26 февраля 1992 года вывезли его из Ходжалы, но спасти его не смогли. Сарван умер, замерзнув поблизости от деревни Нахчиваник. Когда его привезли в Агдам, хотя его дыхание еле теплилось, вернуть его к жизни не удалось.

Отец Сарвана Эльхан Сафиев, пытаясь предотвратить нападение армян, выказал большую доблесть. Мать Сарвана, татарка Насима, пережила ужасы плена. А о судьбе Эльхана до сих пор ничего неизвестно. Единственную дочь Эльхана, взвалив на спину, вырвал из рук смерти сын его сестры Эльмиры Мурсал. Хотя отец Мурсала Али Гасанов и был тяжело ранен в грудь, он сказал сыну: «Беги, не останавливайся из-за меня, спаси хотя бы себя и девочку» и умер.

...Скажите вы, бывает ли биография у малыша, не увидевшего свой первый день рождения?

Семь – счастливое число?

Биография

Егяна Тевеккюль кызы Амирова, родилась в 1985 году в Ходжалы. Убита 26 февраля 1992 года, в возрасте 7 лет.

Как и все ходжалинские дети, и Егяна 26 февраля, в ночь трагедии, была вместе со своей семьей. Когда вооруженные армяне ворвались в Ходжалы, и они тоже сбежали из города. В окрестностях Дахрара вооруженные армяне, преградив им путь, потребовали, чтобы женщины становились по одну, а мужчины по другую сторону. Егяна держалась за подол какой-то женщины, взятой в плен. Когда армяне стали стрелять, в Егяну попала пуля. Семилетняя девчушка умерла на месте. В ту ночь армяне убили и мать Егяны Раю. А отца Егяны Тевеккюля вооруженные армяне отвели в Аскеран, привязали там к дереву и, облив нефтью, сожгли на глазах у его детей. Свидетельница того ужасного события, не вменяющегося в представление человека, теща Тевеккюля, бабушка Егяны, Антига рассказывает: «Крик Тевеккюля: «О Аллах, горю!» все еще звучит у меня в ушах».

Теперь тетя Антига воспитывает детей, оставшихся от ее дочери Раи и Тевеккюля.

Издревле число семь считается священным. Но для тети Антиги то число после гибели ее семилетней внучки Егяны превратилось в символ смерти.

... Взрослые, не убивайте детей, не то в мире не останется ничего святого.

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Lətafət Həsən qızı
Həsənova 1976-cı ildə
Xocalıda anadan olub.
1992-ci il fevralın 27-də
16 yaşında donaraq ölüb.*

GÜNƏŞƏ HƏSRƏT RUHLAR

...Atası Həsən sürücü idi. Bəlkə də Lətafət böyüyəndə kim olacağını hələ müəyyənləşdirməmişdi. Çünki 16 yaş romantika ilə həyat həqiqətlərinin sərhədlərinin bölündüyü bir vaxtdır. Amma o, öz romantik yaşından ayrılmamış sərt həyat həqiqətləri ilə üzləşdi. Böyük bir faciənin şahidi oldu və həmin faciədən qurtula bilmədi...

O gecə Lətafət atası Həsən, anası Göyçək, bacıları Sənəm, Xədicə, Təzəgül, bacısı Sənəmin az yaşlı qızları Vüsalə, Xəyalə, qardaşı Şakirin kiçik yaşlı oğlu Ruslanla birlikdə ölümdən qurtulmaq üçün meşəyə üz tutmuşdular. Amma onları meşədə qışın saxtası gözləyirdi. Bu qaça-qaçda anası Göyçək xalanın ürəyi dayanmış, fevralın 27-də isə Lətafət meşədə donub ölmüşdü. Fevralın 28-də atası Həsən kişinin ürəyi partlamışdı. Sənəm var qüvvəsini toplayıb, atasının, anasının, bacısının gözlərini qapayaraq üznlərini qibləyə çevirmişdi. Lətafətin kiçik bacısı Xədicə isə ayaqlarını soyunub, bacısının balasını kürəyinə alaraq qaçdıqca qaçmışdı. 5 gündən sonra ailənin sağ qalanları Ağdama gəlib çatmışdı. Xədicənin ayaqlarında qanqrena başlamış, həkimlər onun iki ayağını da kəsmişdilər. Vüsalə isə ayağının 3 barmağını itirmişdi. Soyuqdan donub ölmüş Lətafətin cəsədini Dəhraz kəndindəki qəbiristanlığın yaxınlığından götürmək mümkün olmamışdı.

Onun valideynləri-Həsən kişi ilə Göyçək xalanın cəsədləri də meşədə qalmışdı.

...Hər il yay gələndə onların sağ qalmış övladları Xocalıya sarı boylanıb «Əzizlərimizin donmuş bədənləri açılar yəqin» deyib xısın-xısın ağlaşırlar.

Ona görə də bu qəmli hekayətin adını «Günəşə həsrət ruhlar» qoyduq...

*Biography**Биография*

Latafat Hasan gizi Hasanova was born in 1976 in Khojaly. She got stiff with cold and died on February 27, 1992 when she was 16.

Лятафет Гасанкызы Гасанова, родилась в 1976 году в Ходжалы. Замерзла насмерть 27 февраля 1992 года, в возрасте 16 лет.

... Her father Hasan was a driver. May be Latafat didn't decide yet what she would be in the future. Because 16 years of life is the period when the romanticism crossed with the truth of life. But she faced strict truth of life before she had parted with her romantic age. She became a witness of a great tragedy and couldn't escape from it...

... Ее отец Гасан был водителем. Может быть, Лятафет еще не определила, кем станет, когда вырастет. Ибо в 16 лет – возраст, когда проводится граница между романтикой и жизнью. Однако она, не успев отойти от границы своего романтического возраста, столкнулась с жесткой правдой жизни. Стала свидетелем большой трагедии и не смогла уберечься от нее...

That night Latafat, her father Hasan, mother Goychek, sisters Senam, Khadija, Teregul, Senam's little daughters Vusala and Khayala, her brother Shakir, his tender age son Ruslan trying to escape of the death went in the direction of the wood. But the winter frost was waiting for them in the wood. In this flight her mother Goychek's heart stopped beating. And on February 27, Latafat was frozen and died in the wood. On February 27, her father Hasan kishi's heart broke. Senam gathering all her strength covered her father's, mother's and sister's eyes and turned their faces to the Gibleh (direction to which a Moslem turns when praying, i.e. towards Mecca). Latafat's little sister Khadija taking her sister's baby on her back run away as fast as she could. After 5 days, the survived members of the family reached Aghdam. Khadija's legs began to gangrene and the doctors amputated her both legs. And Vusala lost 3 toes.

В ту ночь Лятафет вместе с отцом Гасаном, матерью Гейчек, сестрами Сяням, Хадиджой, Тезягюль, малолетними дочерьми Сенем Вусалей и Хаялей, братом Шакиром, его малолетним сыном Русланом бежала к лесу, чтобы спастись от смерти. Но в лесу их ожидал зимний мороз. В этой суматохе у ее матери Гейчек остановилось сердце, а 27 февраля Лятафет замерзла в лесу и умерла. 28 февраля у ее отца Гасана разорвалось сердце. Сенем, собрав все свои силы, закрыла глаза отцу, матери, сестре и повернула их лицом к Кибле. А младшая сестра Лятафет Хадиджа, разувшись, взвалив на спину ребенка своей сестры, бежала без остановки. Спустя пять дней уцелевшие члены семьи добрались до Агдама. В ногах Хадиджи началась гангрена, врачи ампутировали ей обе ноги. А Вусаля потеряла три пальца ноги. Тело умершей Лятафет не удалось забрать из окрестностей кладбища деревни Дахраз.

It was impossible to take dead body of Latafat, who was frozen and died, from the place near the graveyard of Dahraz village.

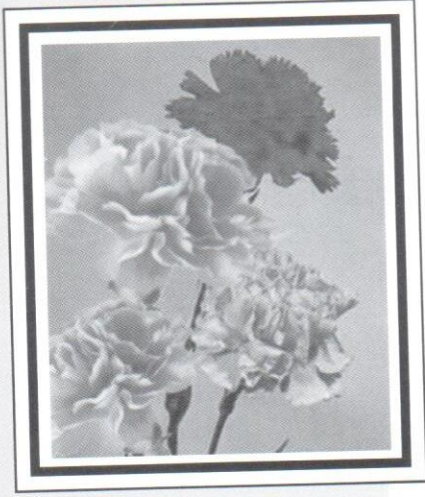
Her parents' – Hasan kishi and Goychek's dead bodies had also remained in the wood.

Тела ее родителей Гасана киши, и тети Гейчек тоже остались в лесу.

...Every year when summer comes their saved children looking towards Khojaly cry soundlessly and say: "Perhaps our darlings' bodies have already been thawed out". That's why we titled this sad story "Souls deprived of the sun"...

...Каждый год летом их оставшиеся в живых дети, оглядываясь в направлении Ходжалы, говорят: «Наверное, замерзшие тела наших родных оттаяли». И тихонько плачут.

И поэтому название этому грустному повествованию мы дали: «Души, тоскующие по солнцу»...

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Allahverdiyev
Bəhram Hidayət oğlu
1976-cı ildə Ermənistanın
Basarkeçər rayonunun
Qaraqoyunlu kəndində
anadan olmuşdu. 1992-
ci ilin fevralın 26-da 16
yaşında qətlə yetirilib.*

AİLƏ ALBOMUNUN SONUNCU ŞƏKLI

Tanrı Hidayət kişiyyə oğul payı verəndə çox sevinmişdi. Oğluna atasının adını qoymuşdu. Eşidənlər «Torpağı sanı yaşasın» demişdilər. Bəhram da diribaş, ağıllı bir uşaq idi. Hələ beşinci sinifdə oxuyanda başqa azərbaycanlılar kimi, onlar da öz doğma yurd-yuvalarından, Ermənistandan qovularaq Şuşaya, sonra isə Xocalıya pənah gətirmişdilər. Allahverdiyevlər Xocalıda ailəlikcə qətlə yetirilmiş 8 ailədən biridir.

Onlar fevralın 26-da Xocalının işğalından xəbərsiz imişlər. Bəhram anası Kifayətlə Cəlil kişinin zirzəmisində gizlənilmiş.

Bəhramın ölümünü gözləri ilə görən Xocalı özünümüdafiə batalyonunun əsgəri Nəbi Orucov o günü belə xatırlayır:

- Fin evlərinin yanında erməni silahlıları 50-dən çox adamı mühasirəyə alıb, onlardan 40 nəfərini güllələdilər. Güllələnənlərin arasında bir-biri ilə qucaqlaşmış ölənlər Bəhram, anası Kifayət, atası Hidayət də var idi. Ermənilər onların cəsədlərini əsirləri yığdıqları evin bir otağına gətirdilər. Meyidləri bir-birindən ayırmamışdılar.

Anası Kifayət yeganə övladını körpəlikdə necə bağrına basaraq yatırırdısa, dünyadan da eləcə köçmüşdü...

...Sən ey salnaməçi, tarixin səhifələrini bir də vərəqlə, gör belə dəhşətli səhnəyə rast gəlmisənmi? Bu səhnə, həm də bir ailə albomunun sonuncu şəklidir...

Biography

Allahverdiyev Bahram Hidayet oglu was born in 1976 in the village Garagayunlu of Basarkechar district of Armenia. He was killed on February 26, 1992 when he was 16.

When his son was born, Hidayet kishi's heart filled with joy. He named his son after his late father. Those who heard about it wished him to live long. Bahram was clever and lively child. Like other Azerbaijanis they were driven out from their native lands when he was in the fifth form. At first they came to Shusha, and then took refuge in Khojaly. The Allahverdiyevs is one of the 8 families being killed to the last (all the family together).

On the 26th of February they were unaware about the occupation of Khojaly. Bahram and his mother Kifayet hid in Jalil kishi's basement.

The eye-witness of Bahram's death, the soldier of Khojaly self-defense battalion Nebi Orujov remembers that day so: The armed Armenians surrounding more than 50 men not far from the Finnish houses shot 40 of them. Bahram, his mother Kifayet and his father Hidayet were among those killed people. They all were embraced. The Armenians carried their corpses to one of the rooms of the house where prisoners were kept. Their dead bodies were still embraced.

Kifayet embraced his only son as she did it in his childhood when she lulled him to sleep.

... You chronicler, turn over pages of history once more! You will never meet with such bloodiest scene again! This scene is also the last photo of one family album...

Биография

Аллахвердиев Бахрам Хидаят оглы, родился в 1976 году в деревне Карагоюнлу района Басаркечер Армении. Убит 26 февраля 1992 году, в возрасте 16 лет.

Когда Господь подарил Хидаяту киши сына, тот очень радовался. Сыну он дал имя своего отца. Кто услышал, говорил: «Пусть живет так же долго, как прах его деда». И Бахрам был бойким, умным ребенком. Когда он еще учился в пятом классе, их семья, как и другие азербайджанцы, была изгнана из родного края в Армении, сначала нашла приют в Шуше, а затем в Ходжалы. Аллахвердиевы были одной из восьми семей в Ходжалы, все члены которых погибли.

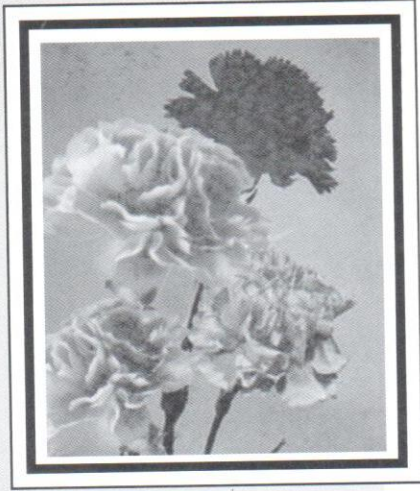
Они не знали о том, что 26 февраля Ходжалы был оккупирован. Бахрам с матерью Кифаят спрятались в подвале дома Джалила киши.

Солдат батальона самообороны Ходжалы Наби Оруджев, своими глазами видевший смерть Бахрама, так вспоминает тот день:

– Поблизости от финских домов вооруженные армяне, окружив свыше пятидесяти человек, расстреляли сорок из них. Среди расстрелянных были обнявшиеся и умершие вместе Бахрам, его мать Кифаят и отец Хидаят. Армяне принесли их тела в одну из комнат того дома, где были собраны пленные. Их тела не отделяли друг от друга.

Мать его Кифаят отошла в мир иной так же, как прижимала единственного своего ребенка, когда тот был малышом, к своей груди и засыпала ...

...О летописец, перелистай еще раз страницы истории и посмотри, встретишь ли где-нибудь подобную ужасную сцену! Эта сцена в то же время – последняя фотография в семейном альбоме...

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Hüseynov Vüqar
Hilal oğlu 1974-cü ildə
Xocalıda anadan olmuşdu.
1992-ci il fevralın 26-da, 18
yaşında itkin düşüb. Taleyi
indiyədək məlum deyil.*

QARDAŞ, SƏNİ KİM APARDI?

Faciə gecəsində Xocalının müdafiəsində dayananlardan biri də Vüqar idi. Aylardan bəri mühasirədə qalan Xocalıya ölüm sükutu çökmüşdü. İlk atəş səsləri axşam saat 23:00-da eşidildi. Vüqar iki yol ayrıcında qalmışdı. Evdə ağır xəstə olan bacısı Zərəfşanı xilas etməyəmi getsin, yoxsa postda qalıb düşmənlə döyüşsün. Postda qalıb döyüşmək qərarına gəldi. Düşmən isə zirehli texnika ilə postları dağıdıb Xocalıya soxuldu. Xocalını müdafiə edənlər qətlə yetirildi. Vüqara isə tale aman vermişdi ki, bacısının əlindən tutub, meşəyə qaçsın. Kətik meşəsində ayaqyalın, başı açıq qalanlar arasında Vüqarla Zərəfşan da vardı.

Üç gün meşədə yol gedirlər. Azdıqlarından Ağdama gəlib çıxma bilmirlər. Xocalını tərk etdiklərinin dördüncü günü günorta 150-yə yaxın kənd camaatı meşənin qurtaracağına kimi gəlir. Düzənlüyə çıxanda heç kim gözə dəymir. Şahmar kişinin təkidilə meşəyə qayıtmaq istəyəndə onları atəşə tutub, geri qayıtmağa məcbur edirlər. Atışma zamanı dəstədən ölənlər olur. Dəstədəki silahlılar az, erməni yaraqlıları isə çox olduğundan mühasirə halqası tezliklə daralır. Qadınların və uşaqların xilasını üçün kişilər özlərini təslim edir. Əsirlərin 80-dən çoxu qadın, uşaq olur. Onları Dəhraz kəndində bir binaya salırlar. Erməni yaraqlıları əsirlərin arasından 13 gənc və yeniyetmə seçib, çölə çıxarıb. Bayırda atəş səsləri gəlir. Dördüncü gün əsirləri bayıra çıxarıb, kişilərlə qadınları ayrı-ayrı sıralara düzür. Ayaqlarını soyundurub, qadınları və uşaqları ayaqyalın Ağdamın Abdal Gülablı kəndinə ötürürlər. Orta yaşlı kişiləri Xankəndinə əsir aparırlar, qocaları, əldən düşənləri isə azad edirlər. Azad olunan əsirlər çöldə hər tərəfi axtarırlar, nə bir qan izi, nə də cəsəd görürlər. Erməni qadınlarından «Bizim əsir götürülən cavanlarımızı öldürdülərmiz?», deyə soruşurlar. Erməni qadınları isə deyir:

-Yox, onları UAZ maşınına yığıb apardılar.

Hara? Bu suala indiyədək cavab verən yoxdur. İndiyə kimi 13 gəncin taleyindən xəbər-ətər olmayıb.

...Ümidinə söykənilib gecə-gündüz yollara boylanın bacının «Qardaş, səni kim apardı» sualına cavab verən olacaqmı? Buna heç tarixin də iqtidarı çatmayacaq...

Oh dear brother, who took you away?!

Biography

Huseinov Vugar Hilal oglu was born in 1972 in Khojaly. He was lost on February 26, 1992. He was 19. His fate is unknown.

In the night of the tragedy one of the defenders of Khojaly was Vugar. Khojaly being in blockade for several years was deadly silent. The first shots were heard in 23:00. Vugar faced a dilemma: should he go home and save his sick sister Zerafshan, or stay in the post and fight against the enemy? He decided to stay in his post and fight against the enemy. But the enemy destroyed all the posts with armour cars and entered Khojaly. All defenders of the town were killed. But the fate gave Vugar a chance to take his sister and run to the wood. Vugar and Zerafshan were among those who remained barefoot and bare-headed in the wood.

They went 3 days through the wood. As they lost the way they couldn't get to Aghdam. It was the fourth day they left Khojaly. At midday about 150 village dwellers reached the bottom of the wood. They saw no one on the plain. When they wanted to return the wood on Shahmar kishi's insistence, they were shot and obliged to return back. Some of them were killed during shooting. As the armed men in the group were few, but the Armenian soldiers were more the encirclement was getting narrow. Men yielded themselves prisoner to save women and children.

More than 80 prisoners were women and children. They were filled up to a building in the village Dahraz. The Armenian armed men chose 13 young and teenagers among the prisoners and took them out. Gunshots were heard outside. On the fourth day, all prisoners were taken out. Men and women were lined up separately. They forced them to take off their shoes. Women and children were taken barefoot to the village Abdal-Gulably of Aghdam district. The middle aged men were taken to Khankendi as prisoners. The old and exhausted people were set free. The prisoners who were set free looked round everywhere, could see neither the sign of blood, nor the dead bodies.

They asked the Armenian women whether their prisoner youngsters were killed. The Armenian women answered: "They seated them into the "UAZ" and drove away".

But where? No one has answered this question yet. The destiny of 13 young men is unknown yet.

... Would anyone answer the question "Oh, dear brother, who took you away?" of the sister who has hopes and looks at roads night and day: Even history is unable to answer her...

Брат, кто тебя забрал?

Биография

Гусейнов Вугар Хилал оглы, родился в 1974 году в Ходжалы. Пропал без вести 26 февраля 1992 года, в возрасте 18 лет. Судьба его до сих пор неизвестна.

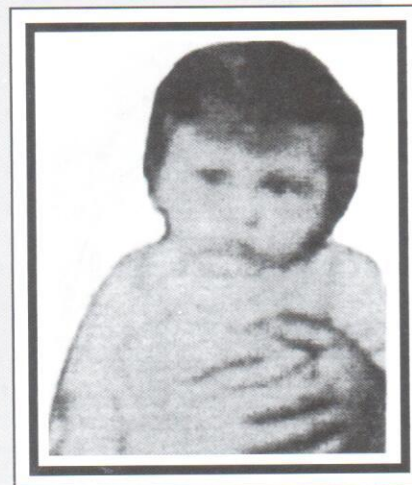
Одним из тех, кто стоял на страже Ходжалы в ночь трагедии, был Вугар. На Ходжалы, на протяжении месяцев живущий в окружении, пала смертельная тишина. Звуки первых выстрелов послышались вечером в 23.00. Вугар был на распутье. Идти спасать лежащую дома тяжело больную сестру Зарафшан, или остаться на посту и сражаться с врагом? Он решил остаться на посту и сражаться. А враг, разрушив бронетехникой посты, ворвался в Ходжалы. Защитники Ходжалы были убиты. А Вугару судьба дала передышку, чтобы они с сестрой, взявшись за руки, могли убежать в лес. Среди тех, кто остался в Кятикском лесу босыми, с непокрытой головой, были и Вугар с Зарафшан.

Три дня они шли по лесу. Не смогли дойти до Агдама, потому что заблудились. Днем, на четвертый день после побега из Ходжалы, около 300 сельчан дошли до окончания леса. Выйдя на равнину, они ничего не увидели. Когда по настоянию Шахмара киши они хотели вернуться в лес, их подвергли обстрелу и вынудили вернуться назад. Во время обстрела некоторые люди из группы погибли. Из-за того, что вооруженных в группе было мало, а вооруженных армян много, кольцо окружения быстро сжалось. Мужчины ради спасения женщин и детей сдались. Свыше 150 пленных были женщинами и детьми. Их загнали в какое-то здание в деревне Дахраз. Вооруженные армяне, выбрав среди пленных тринадцать молодых людей и подростков, выгнали их наружу. Снаружи донеслись звуки выстрелов. На четвертый день, выгнав пленных наружу, выстроили женщин и мужчин в отдельные ряды. Заставив их разуться, перегнали женщин и детей в деревню Абдал Гюлаблы Агдамского района. Мужчин средних лет увезли в плен в Ханкенди. А стариков, немощных освободили. Освобожденные пленные обыскали всё поле, но не увидели ни следов крови, ни тел. Спросили у армянских женщин: «Наших ребят, взятых в плен, убили?» Армянки ответили: «Нет, их собрали в УАЗы и увезли».

Куда? На этот вопрос до сих пор никто не ответил. До сих пор о судьбе тринадцати молодых людей ничего не известно.

... Найдется ли тот, кто ответит на вопрос сестры, которая, опираясь на свою надежду, днем и ночью глядит на дорогу: «Брат, кто тебя забрал?»? Это даже истории не по силам...

SIZI GÖRƏN OLUB

TƏRCÜMEYİ-HALLARI

Hüseynov Rəcəb Elxan oğlu 1985-ci, Hüseynova Şəbnəm Elxan qızı 1986-cı, Hüseynov Məhsər Elxan oğlu 1991-ci ildə Xocalıda anadan olmuşdular. 1992-ci il fevralın 26-da Rəcəb 7, Şəbnəm 6, Məhsər isə 7 aylığında itkin düşüblər. İndiyədək taleləri məlum deyil.

...Elxanla Mehriban Xocalıda xoşbəxt ailələrdən biri idi. Elxanın anası Növrəstə nənəgil Ermənistanın Əzizbəyov rayonunun Qabaqlı kəndində erməni deportasiyasına məruz qalaraq ailəlikcə Xocalıya gəlmişdilər.

Mehribanın atası Allahverdi kişi bəna idi. Xocalıda çox evləri o tikmişdi. Allahverdi kişi Rəcəblə Şəbnəmi boyu bərabərində qaldırıb, «böyüyəndə sizə yaraşlıq, iki mərtəbəli ev tikəcəyəm, pilləkənləri də evin içərisində olacaq» - deyirdi. Uşaqlar isə babalarının bu vədindən sevinərək, atılıb-düşürdülər.

Amma Allahverdi kişinin arzusu ürəyində qaldı. Nəvələrinə nəinki ev, heç gözü dolusu evcik tikmək də qismət olmadı...

Fevralın 26-sı, o ölüm gətirən gecə Rəcəbin, Şəbnəmin, Məhsərin əlləri nə Allahverdi kişiyyə, nə də Elxana çatdı. Elxan postda idi. Növrəstə nənə gəlini Mehribanla köməkləşib uşaqları kürəklərinə şəllədilər, Rəcəbin isə əlindən tutub, meşəyə qaçdılar. 3 gün yol gəldilər. Yolu azan bu biçərə ailə 4-cü gün taqətdən düşdü. Dəhraz kəndi yaxınlığında nənə, ana, üç nəvə qarın üstündə oturub heysiz qaldılar. Növrəstə nənənin qızı Şərqiyyənin beyninə qan sızdı. Oğlu Səyavuş meşədəcə anasını qarla basdırdı, özü isə Dəhraz kəndində əsir düşdü. O vaxtdan Səyavuşu görənlər olmayıb. Növrəstə nənənin Xocalı özünümüdafiə batalyonunda bölmə komandiri olan oğlu Çingiz Hüseynovun da taleyi indiyədək bəlli deyil.

...Bəs o üç məsum cocuq və ana necə oldu? Əsirlikdən qaçıdanların dediyinə görə, Mehriban 3 uşağı ilə Ermənistana aparılıb. Noyenberyan rayonunda bir donuz fermasında ermənilər onu balaları ilə birlikdə işlədirmişlər. Mehribanın övladlarından birinin öldüyünü, o biri uşaqların və özünün sağ olduğunu söyləyirdilər.

...Bu da elə qara xəbər kimidi, mənim dərdli xocalılarım!

Biography

Биографии

*Huseinov Rejab Elkhan oglu was born in 1985.
Huseinova Shebnem Elkhan gizi was born in 1986.
Huseinov Mehser Elkhan oglu was born in 1991.
They were lost on February 26, 1992. Rajab was 7,
Shebnem 6 and Mehser was only 4 months. Their
fate is unknown.*

*Гусейнов Раджаб Эльхан оглы, родился
в 1985 году, Гусейнова Шебнем Эльхан гызы,
родилась в 1986 году, Гусейнов Мехзер Эльхан
оглы, в 1991 году, в Ходжалы. Пропали без
вести 26 февраля 1992 году, Раджаб в возрасте
7 лет, Шебнем в возрасте 6 лет, Мехзер в
возрасте 7 месяцев. До сих пор об их судьбе
ничего неизвестно.*

... Elkhan and Mehriban's family was one the happiest ones in Khojaly. Elkhan's mother Novrestane nene was by birth from the village Gubadly, Azizbeyov district of Armenia. They came to Khojaly all the family together after the deportation from Armenia.

... Эльхан и Мехрибан были одной из счастливейших семей в Ходжалы. Мать Эльхана бабушка Новресте, подвергнувшись депортации из деревни Габаглы Азизбековского района Армении, вместе с семьей переселилась в Ходжалы.

Mehriban's father Allahverdi kishi was a builder. Most of houses in Khojaly had been built by him. Allahverdi kishi used to raise Rejab and Shebnem above his head saying: "When you grow up I'll build you a two-storeyed house with the stairs inside". And the children became happy and jumped with joy.

Отец Мехрибан Аллахверди киши был каменщиком-кладчиком. Многие дома в Ходжалы построил он. Поднимая Раджаба и Шебнем на руки, Аллахверди киши говорил им: «Когда вы вырастаете, я построю вам красивый двухэтажный дом, а внутри будут лестницы». А дети, слыша этого обещание деда, прыгали от радости.

But Allahverdi kishi's dreams remained incomplete. He couldn't build a house for them. It wasn't fated to build even a hut. In that terrible night, on February 26, in the night when the death was close to them, Rejab, Shebnem and Mehser could find neither Allahverdi kishi, nor Elkhan. Elkhan was in the post. Novrestane nene together with her daughter-in-law Mehriban took the children on their backs. Taking Rejab by the hand they ran towards the wood. They went for 3 days. Having lost their way the poor family was exhausted.

Но мечта Аллахверди киши не сбылась. Его внукам не было суждено не то что настоящий дом построить, но даже вдоволь наиграться, строя домики из песка...

Near the village Dahraz, grandmother, mother and 3 children sat on the snow. Shargiyya-Novrestane nene's daughter had hemorrhage of the brain. Her son Seyavush buried him just in the wood, and he himself was taken prisoner not far from Dahraz. Since then nobody has seen him. Novrestane nene's son, a detachment commander of Khojaly self-defence battalion Chingiz Huseinov's fate is also unknown yet.

26 февраля, в ту ужасную, смертоносную ночь, руки Раджаба, Шебнем, Мехзера, не дотянулись ни до Аллахверди киши, ни до Эльхана. Эльхан стоял на посту. Бабушка Новресте и ее невестка Мехрибан привязали детей к спинам, а Раджаба взяли за руку и побежали в лес. Три дня они были в пути. Эта несчастная семья заблудилась и на четвертый день выбилась из сил. Поблизости от деревни Дахраз бабушка, мать и три внука, обессилив, упали на снег. В мозг дочери бабушки Новресте Шаргии произошло кровоизлияние. Ее сын Сиявуш прямо в лесу прикрыл мать снегом, а сам попал в плен в деревне Дахраз. С тех пор Сиявуша никто не видел. Неизвестна до сих пор и судьба сына бабушки Новресте Чингиза Гусейнова, командира батальона самообороны Ходжалы.

... Well, what had happened to a mother with three innocent children later? The story goes that Mehriban and her 3 children were driven to Armenia. According to words of those, who were released from captivity, she employed with her children in the pig farm in Novemberyan district. The story goes about that one of her children is dead, but she herself and other 2 children are alive.

... А что стало с теми тремя невинными детьми и их матерью? По словам вернувшихся из плена, Мехрибан и трех ее детей отвезли в Армению. Армяне заставляли их работать на какой-то свиноферме в районе Ноянберьян. Говорили, что один из детей Мехрибан умер, а другие и сама она живы.

This is also a bad news, my sorrowful Khojalians...

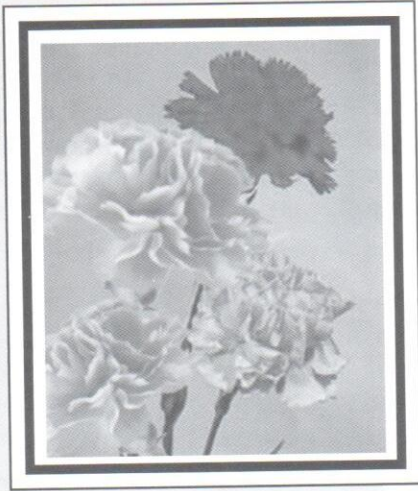
... Да и это черная весть, о мои горемычные ходжалинцы!

MƏZAR DA QƏRİB OLMASIN

TƏRCÜMEYİ –HALI

Həsənov Elgün Nazim oğlu 1987-ci, Həsənova Aygün Nazim qızı 1991-ci ildə Xocalıda anadan olmuşdular. 1992-ci il fevralın 26-da Elgün 5 yaşında, Aygün isə 4 aylığında qətlə yetirilib.

...Qarabuğdayı, iri, qara gözlü Elgünün hərəkətləri də, danışığı da yaşından böyük idi. Dünyaya gələndən qulağı güllə səsi eşitmişdi. Hərdən babası Həsənin, nənəsi Fitatın boynunu qucaqlayıb üz-gözlərindən öpər, « heç hara getməyəcəm, sizi mən qoruyacam», deyərdi.

Faciənin baş verdiyi gecə atası Nazim postda düşmənlə döyüşürdü. Evdə Nazimi qoca ata-anası, həyat yoldaşı, balaları gözləyirdi. Düşmən isə lap yaxınlıqda idi. Xocalı aeroportu darmadağın edildikdən sonra yaraqlılar kəndə soxuldular. Oğlunu gözləyə bilməyən Fitat nənə nəvələrinin birini özünün, o birisini isə gəlininin kürəyinə şəlləyib, camaata qoşulub meşəyə qaçır.

... Nazimgilin postları da düşmən əlinə keçir. O, qaçıb balalarını, həyat yoldaşını, ata- anasını xilas etmək istəyir. Qapıları taybatay açıq görəndə bilir ki, evdə heç kim yoxdur. Meşəyə qaçır. Ailəsini tapır. 300-dən çox qoca, qadın, uşaq əzab-əziyyətlə baş götürüb qaçırdı. Xocalı özünümüdfə batalyonunun əsgəri olan Nazim Həsənov dəstədən xeyli qabaqda gedərək qadınları, uşaqları qoruyurdu. Naxçıvanik kəndi yaxınlığında atışma düşür. Ermənilər BTR-lə dəstənin qarşısını kəsir. Qaçıb qurtulanlar çox az olur. Elgünün anası Gülçöhrənin boğazına dəyən güllə belinə şəllədiyi balasının sinəsini dəlib kürəyindən çıxır. Elgünün nənəsi Fitatı, bacısı Aygünü də qətlə yetirirlər. Fitat nənə son nəfəsində də gəlininin əlini əlindən buraxmır. Elgünlə Aygünün balaca vücutları analarının və nənələrinin kürəyində güllələrdən deşik-deşik olur. Babaları Həsən dayı isə atışma zamanı ailəsindən ayrı düşərək, qolundan yaralanıb əsir götürülür. Sonra əsirlikdən qurtulsa da, başına gətirilən məşəqqətlərə dözməyib dünyasını dəyişir.

Ağcabədi rayonunun Qiyaməddinli kəndində yanaşı 5 qəbir var. Baba, nənə, ana və nəvələr Elgünlə Aygün məzarı... Amma binəvalar heç qəbir evində də rahat uyuya bilmirlər. Döyüş xəttinə yaxın olan bu qəbiristanlığı erməni əsgərləri tez-tez atəşə tuturlar. Ermənilər onların qəbirlərini də güllə-boran etmiş, başdaşları qırılaraq sinə daşının üstünə düşmüşdür.

...Şair, yarımçıq ömürlər və talesiz məzarlar barədə yazmaq istəsən, ərinmə, yolunu həmin qəbiristanlıqdan sal.

Biography

Hasanov Elgun Nazim oglu was born in 1987, Hasanova Aygun Nazim gizi was born in 1991 in Khojaly. Both were killed on February 26, 1992. Nazim was 5, but Aygun only 4 month.

... Dark eyed, swarthy Elgun's speech and manners were rather elderly for his age. From the first days of his birth he had heard gunshots. Sometimes he embraced his grandfather Hasan and granny Fitat, kissing them said: "I'll go nowhere. I'll defend you".

That night when the tragedy happened, his father Nazim was fighting with the enemy in the post. Nazim's olds, wife and children were waiting for him at home. But the enemy was very close. After destroying the Khojaly airport the armed men entered the town. Fitat nene couldn't wait for her son any longer. She put one of the children on her, the other one on her daughter – in law's back and joining the people they ran to the wood.

... Nazim's post was also seized by the enemy. Running home he tried to save his old parents, wife and children when he saw his gate wide open, he understood immediately that there was nobody at home. He ran to the wood and found his family. About 300 men, women, old and children were in the wood. They all were running trying to avoid danger. The soldier of Khojaly self-defence battalion Nazim Hasanov was going in front of women and children to defend them. A shooting began not far from the village Nakhchivanik. The Armenians barred their way with the armored cars. Very few of them could escape. The bullet hit Gulchokra in her throat, then touched her baby in her nest on her back and went out from her back. Elgun's granny and sister Aygun were killed. Even in her last breath Fitat nene held her daughter-in-law's hands. Elgun and Aygun were all riddled with shots on their mother's and granny's backs.

During the shooting their grandfather Hasan lost touch with his family. Being wounded in his arm he was taken a prisoner. Though he escaped from the captivity he couldn't bear the tortures and died later.

There are five adjoining graves in the village Giyamaddinly, Agjabedi district. Grandfather, grandmother, mother, Elgun and Aygun were buried there. But the poor people can't lie quietly in the grave either. As the graveyard is near the front line the Armenians often fired on it.

The Armenians have fired on their graves intensively and their tombstones have fallen down.

...Hey, poet! If you would like to write about the incomplete lives and unlucky graves, then don't be lazy, make your way through that graveyard.

Биографии

Хасанов Эльгюн Назим оглы, родился в 1987 году, Хасанова Айгюн Назим кызы, родилась в 1991 году в Ходжалы. Убиты 26 февраля 1992 года: Эльгюн в возрасте 5 лет, Айгюн в возрасте 1 года.

...Смуглый, крепенький, черноглазый Эльгюн и вел себя, и говорил так, будто был старше своих лет. С момента своего рождения он слышал звуки выстрелов. Иногда, обняв за шею деда Гасана, бабушки Фидат, он целовал их и говорил: «Я никуда не пойду, вас буду защищать я».

В ночь трагедии его отец Назим сражался на посту с врагом. Дома Назима ждали старые родители, супруга, дети. А враг был совсем близко. После того как был разрушен Ходжалинский аэропорт, вооруженные армяне ворвались в деревню. Бабушка Фидат, не дожидаясь сына, привязав одного из внуков к своей спине, а другого к спине невестки, вместе с односельчанами побежала в лес.

... В руки врага попал и пост Назима. Он хотел прибежать и спасти детей, супругу, родителей. Увидев двери настежь открытыми, он понял, что в доме никого нет. Побежал в лес. Нашел семью. Свыше трехсот стариков, женщин, детей бежали в мучениях. Назим Гасанов, солдат батальона самообороны Ходжалы, идя впереди группы, защищал женщин и детей. Поблизости от деревни Нахчиваник началась перестрелка. Армяне на БТР преградили группе путь. Мало кому удалось сбежать и спастись. Пуля, попавшая в горло Гюльчехре, матери Эльгюна, вонзилась в грудь малыша, привязанного к ее спине, и вышла у него из спины. Бабушку Эльгюна Фидат, его сестру Айгюн тоже убили. Бабушка Фидат и на последнем дыхании не выпускала руки невестки. Маленькие тельца Эльгюна и Айгюн на спинах матери и бабушки изрешетили пули. А их дед Гасан, отрезанный во время перестрелки от семьи, получил ранение в руку и его взяли в плен. Хотя потом он и был освобожден из плена, не стерпев всех пережитых мучений, он отошел в мир иной.

В деревне Гиямеддинли Агджабединского района рядом стоят пять могил. Могилы деда, бабушки, матери и внуков – Эльгюна и Айгюн... Но даже в могиле бедняжки не могут спать спокойно. Это кладбище, находящееся рядом с линией фронта, часто обстреливают армянские солдаты. Армяне обстреляли и их могилы, надгробные камни сломались и упали.

...Поэт, если захочешь написать об оборванных жизнях и несчастных могилах, не поленись, сходи к тому кладбищу.

Biography

Биография

Agayev Alahverdi Sattar oglu was born in 1982 in Khojaly. He got frozen and died on February 29, 1992. He was 10.

Атаев Аллахверди Саттар оглы, родился в 1982 году в Ходжалы. Убит 26 февраля 1992 года в возрасте 10 лет. Могила неизвестна.

In the night of tragedy, when Allahverdi with his father Sattar were running to the Ketik wood he was dressed thinly. Though father gave him his own coat but he was shivering with cold on the third day of their flight from Khojaly. He got frozen and closing his eyes died. Father tried to gather all his strength and carry his son's corpse to Aghdam, but Armenians barring their way took him prisoner. They took his son's dead body and throw on the ground, and tied his legs with belt dragged him to the village Dahraz. A more terrible scene was waiting for him there. His newly married son Zahid was a company commander in Khojaly self-defense battalion. Sattar kishi saw his son's dead body near the village Dahraz, in the farm where the captives were. For 48 days he was an eyewitness of Armenian atrocities. His teeth were extracted with tongs. As he was beaten for 4-5 times per day mortification began in his feet...

Having got completely exhausted of life Sattar says: "To live so is worse than to die".

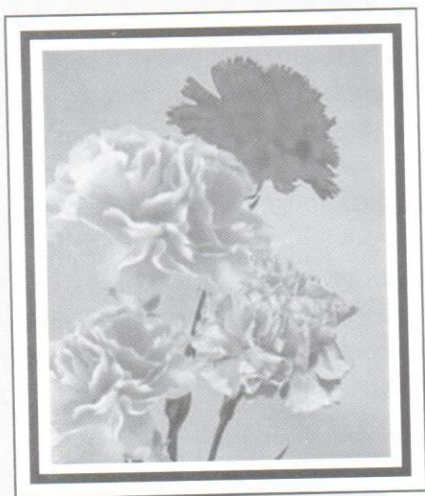
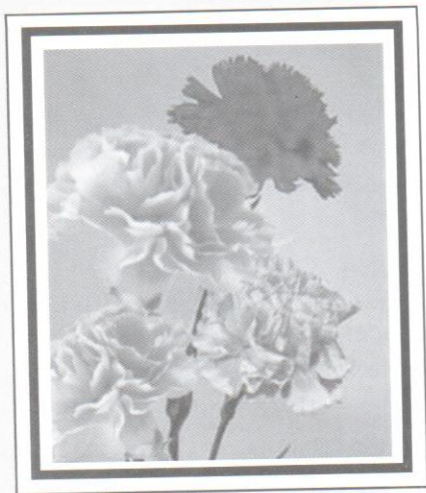
... Allahverdi's mother Zabila khala is the only woman in Khojaly who has refused from the name and certificate given for martyrdom.

She might have acted rightly: The 10 years old boy had to be a pupil, not a shahid (martyr)...

...Своего последыша тетя Забия назвала в честь собственного отца. Лаская малыша, она всегда говорила: «Ты мне и дитя, и отец». Все называли Аллахверди – десятого ребенка в семье – Вусалом. И Вусал, как все его ровесники в Ходжалы, с 1988 года до лютой февральской ночи 1992 года жил под ливнем пуль, ночи проводил в подвалах. 26 февраля 10-летний Вусал со своим отцом Саттаром хотел убежать от смерти. А смерть была совсем рядом. Аллахверди стал свидетелем жестокого убийства невинных людей, видел, как их облили кровью. Три дня, три ночи вместе со своим отцом Саттаром, без хлеба, без воды, он оставался в снегу, в воде. Раненный Вусал, не выдерживая мороза, замерзал прямо в объятиях отца. Уставившись полузакрытыми глазами в отцовское лицо, он сказал: «Мне очень холодно, отнеси меня домой» и навсегда сомкнул веки. В это время к ним подошло несколько человек в форме солдат Национальной Армии. Когда Саттар киши попросил помощи у одного из них, один из «солдат» приблизился к нему и, взяв ребенка из его рук, бросил его наземь, а самого отца начал безжалостно избивать. Саттар киши, у которого изо рта и носа текла кровь, умолял вооруженных армян разрешить ему похоронить замерзшего ребенка в находящемся поблизости селе, где жили азербайджанцы. Не успел он и выговорить этих слов, как его измолотили так, что он потерял сознание. В следующий раз Саттар киши очнулся на свиноферме в деревне Дахраз, где в плену содержались его земляки. А там он увидел тело другого своего сына – солдата батальона самообороны Ходжалы Захида Атаева, жестоко убитого. Отец не смог получить даже тела своих детей, чтобы предать их земле...

... Эй, вы, чьи руки замараны кровью, души убиенных вами детей никогда не оставят вас в покое!

DANIŞ, KƏTİK MEŞƏSİ

TƏRCÜMEYİ-HALLARI

Onlar Xocalıda anadan olmuşdular. Azərin 19, Ceyhunun 17, Niyaməddinin 14 yaşı vardı. 1992-ci il fevralın 26-da itkin düşüblər. İndiyədək taleləri məlum deyil.

Deyirlər 3 müqəddəs rəqəmdir. Onlar da üç qardaş idilər. Azər, Ceyhun, Niyaməddin Məmmədovlar ... Azərin 19, Ceyhunun 17, Niyaməddinin 14 yaşı vardı. Xocalıda anadan olmuşdular. 1992-ci il fevralın 26-dan sonra nəinki bu üç qardaşı, bütünlüklə Məmmədovlar ailəsini görənlər olmadı. Ceyhun 11-ci, Niyaməddin 7-ci sinifdə oxuyurdu. Çəpərin bu üzündə məktəb, o biri üzündə isə balaca evləri idi. Evdə nə mebel, nə də xalça-palaz gözə dəyərdi. Amma əvəzində ev sevinclə dolu idi. Üç oğulun böyüdüüyü ev necə olmalıdı ki? Anaları Afilə ibtidai sinif müəlliməsi idi. Şagirdlərini balası tək sevən ucaboşlu, şax qamətli, şirin dilli Afilə müəlliməni uşaqlar çox sevirdilər. Afilə müəllimənin qayğısız günləri çox çəkmədi. Həyat yoldaşı Vaqifi işlədiyi müəssisədə ermənilər şərhləyib həbsxanaya saldırdılar, sonra ağır iflic vəziyyətində üstünə göndərdilər. O müdhiş gecədə Afilə müəllimə seçim qarşısında qaldı. Kimi xilas etməli: xəstə həyat yoldaşını, yoxsa övladlarını?

Afilə müəllimə Tanrıdan güc və dəyanət diləyirdi. O gecə ana var qüvvəsini toplayıb, ömür-gün yoldaşının təklilə tufəngini çiyinə salıb, oğlanları Azərin, Ceyhunun köməyi ilə xərəkədə uzanmış əri Vaqifi ölümün pəncəsindən qurtarmaq üçün Kətik meşəsinə üz tutdu. Heyhat... Qaranlıq gecə onları uddu...

Həmin gecə dayısıgildə qonaq olan Niyaməddin də ailəsinin taleyini yaşadı. Kətik meşəsi onu da uddu ...

Bir ailənin faciəsinin şahidi olan Kətik meşəsi, sən nə vaxtsa danışacaqsanmı?

Biography

They were born in Khojaly. Azer was 20, Geyhun 17 and Niyamaddin was 14. They were missing on February 26, 1992. Their fate is unknown yet.

They say that 3 is a saint figure (numeral). They were 3 brothers: Azer, Geyhun and Niyamaddin Mammadovs...

Azer was 20, Geyhun 17 and Niyamaddin 14. They were born in Khojaly. Since February 26, 1992, no one has seen either these 3 brothers, or the other members of the Mammadovs. Geyhun was in the XI, but Niyamaddin in the VII form. In one side of the fence there was their little house, but in the other one there was their school. One could see neither furniture, nor the carpet in their poor house. But instead of them the house was full of joy. How could be the house where 3 brothers were growing up? Their mother Afla was a teacher of primary classes. Afla loved her pupils very much as if they were her own children. And they loved tall, upright and smooth-tongued Afla muallima (teacher) very much. But her careless days didn't last long. Her husband Vagif was calumniated by Armenians and flung into prison. Then being seriously paralyzed he was sent home. That terrible night Afla muallima faced a dilemma. Whom she had to save: her paralyzed husband or children?

Afla muallima begged God for strength and determination. That night Mother gathering all her strength, took her husband's gun, with the help of Azer and Geyhun put Vagif into the stretcher and hoping to save him she made her way towards the Katik wood. Alas!.. The darkness of the night swallowed them up...

Being a guest in his uncle's Niyamaddin also shared their fate. The Katik wood swallowed him too...

You were the witness of one family's tragedy, the Katik wood, will you ever speak?

Биографии

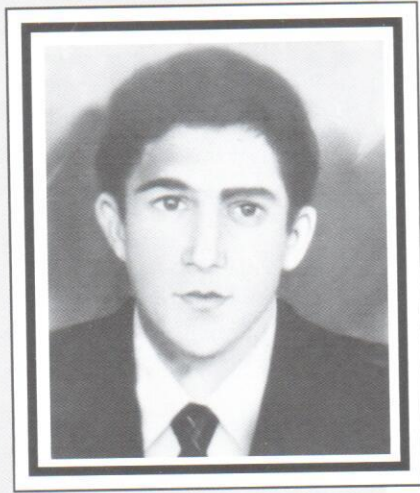
Они родились в Ходжалы. Азеру было 20, Джейхуну 17, Ниямедину 14 лет. Пропали без вести 26 февраля 1992 года. Их судьба до сих пор неизвестна.

Говорят, три - священное число. Их тоже было три брата. Азер, Джейхун, Ниямедин Мамедовы... Азеру было 20, Джейхуну 17, Ниямедину 14 лет. Родились в Ходжалы. После 26 февраля 1992 года не только этих трех братьев, но и всю семью Мамедовых никто не видел. Джейхун учился в 11-ом, Ниямедин - в 7-ом классе. По одну сторону изгороди стояла школа, по другую - их маленький дом. В доме не было видно ни мебели, ни ковров. Но зато он был полон радостью. Каким же еще должен быть дом, где растут три сына? Их мать Афиля работала учительницей начальных классов. Высокую, стройную, ласковую, любящую своих учеников, как собственных детей, учительницу Афилю дети очень любили. Беззаботные дни учительницы Афили продолжались недолго. Ее супруга Вагифа армяне на предприятии, где он работал, оклеветали и сделали так, что он попал в заключение, а затем, в состоянии тяжелого паралича, вернули ей. В ту ужасную ночь учительница Афиля стояла перед выбором. Кого спасти: больного супруга или детей?

Афиля просила у Господа сил и стойкости. В ту ночь мать, собрав все свои силы, повесив на плечо одностволку супруга, с помощью сыновей Азера и Джейхуна, чтобы спасти мужа Вагифа, лежащего на носилках из рук смерти, обратилась к Кятикскому лесу. Увы,... Темная ночь поглотила их...

И Ниямедин, в ту ночь гостивший у дяди, пережил у часть своей семьи. Кятикский лес поглотил и его...

Кятикский лес, ставший свидетелем трагедии одной семьи, заговоришь ли ты когда-нибудь?

TƏRCÜMEYİ-HALI

Orucov Cavan Canan oğlu 1976-cı ildə Xocalıda anadan olub. 1992-ci il fevralın 26-da 16 yaşında əsir götürülüb. Taleyi indiyədək məlum deyil.

16 YAŞLI «QOCA»

...Valideynləri 1948-ci il deportasiyası zamanı Ermənistandan Xocalıya pənah gətirmişdi. Xocalıda isə onlar yenidən erməni soyqırımına məruz qaldılar.

Cavan evlərinin sonbeşiyi idi. Müharibə Cavanı vaxtından tez böyütdü. Cavan cavanlıq keçirmədi. Atası ilə birgə postda dayanar, atası xəstələnəndə isə postda onu əvəz edərdi.

Müdhiş gecə xocalıların hərəsinin yaddaşında bir cür qalıb. Amma həmin xatirələri birləşdirən bir nöqtə var: dəhşət.

Cavanın anası Gülayə xala danışır ki, atışma düşəndə bir-birimizi itirir, sonra yenidən tapırdıq. Şaxta da bir yandan kələyimizi kəsirdi. Qızlarım qarın üstü ilə yeriyə bilmir, heydən düşürdülər. Kiçik qızım Leyla hamilə idi. Amma həyat yoldaşım onları yeriməyə vadar edir, «Əsir düşməkdənsə, donub ölmək yaxşıdır» deyirdi. Bu minvalla beş gün yol getdik. Yolu azmışdıq. Naxçıvanik kəndinin yaxınlığında dağa qalxmaq istəyəndə, sürüşüb dərəyə düşdük. Başımızı qaldıranda, erməni yaraqlılarını gördük...». Orucovlar ailəsini əsir götürüb Naxçıvanikə gətirirlər. Cavan isə qohumları Əli Eyvazovla əsir götürülərək Əsgərana göndərilir. Əli kişi Cavanın anasına danışmış ki, atasını o biri kamerada döyəndə Cavan hirsindən divarı cırmaqlayırmış. Sonra erməni yaraqlıları Cavan saxlanılan kameraya gəlir, «bunun da ürəyini çıxaracağıq», - deyib Cavanı sürüyə-sürüyə aparırlar. Ondan sonra Cavanı «gördüm» deyən olmayıb.

...Bir cavan ömrü də beləcə əriyib, yoxa çıxıb...

Biography

Orujov Javan Janan oglu was born in 1986 in Khojaly. On February 26, 1992 he was taken a prisoner. His fate is unknown till present.

... His parents took refuge in Khojaly after the deportation from Armenia in 1948. And they again underwent the Armenian genocide in Khojaly.

Javan was the last-born child in the family among the children. The war made Javan to grow up before time. Javan didn't have youth. He used to stand in the post with his father. And when his father felt ill he used to replace him in the post.

That terrible night was kept in the mind of Khojalians differently. But there is a point which joins those memories: the terror!

Javan's mother Gulaya tells that when the shooting began we lost each-other, but found then. And the frost prevented our way. My daughters couldn't go on the snow and got tired. My little daughter Leyla was pregnant. But my husband made them to go: "To stick with cold and to die is better than to be taken a prisoner". So we went 5 days on. We lost our way. Not far from Nakhchivanik we tried to climb the elevation, but we slipped down the valley. When we raised our heads, we saw the Armenian armed men...

The Armenians took the Orujovs and brought them to Nakhchivanik. But Javan with his relative Ali Eyvazov was taken prisoner and brought to Askaran. Ali kishi has told to Javan's mother that when his father was beaten in the next cell Javan was scratching at the wall. Then the Armenian armed men came to Javan's cell and saying "we'll pull his heart out", beating took him out. Since then no one had ever seen Javan.

... One more young life had ended so...

Биография

Оруджев Джаван Джаван оглы, родился в 1976 году в Ходжалы. Был взят в плен 26 февраля 1992 года, в возрасте 16 лет. Его судьба до сих пор неизвестна.

... Во время депортации из Армении в 1948 году его родители нашли приют в Ходжалы. А в Ходжалы они вновь подверглись геноциду со стороны армян.

Джаван был младшим ребенком в семье. Война раньше времени состарила Джавана. Он не прожил свою молодость. Вместе с отцом он стоял на посту, а когда отец заболел, сменял его.

Ужасная ночь осталась в памяти у каждого из ходжалинцев по-разному. Но есть одна точка, где соединяются воспоминания всех: ужас.

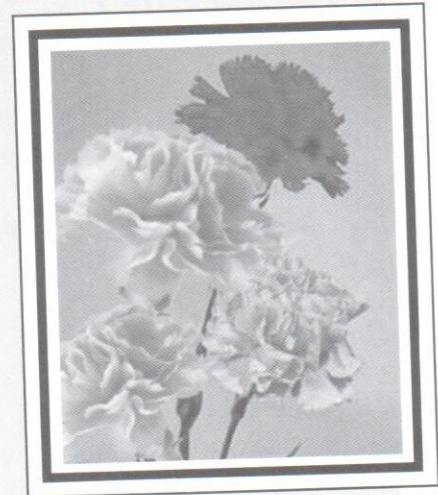
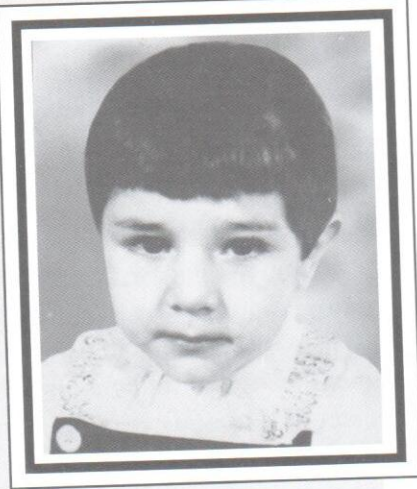
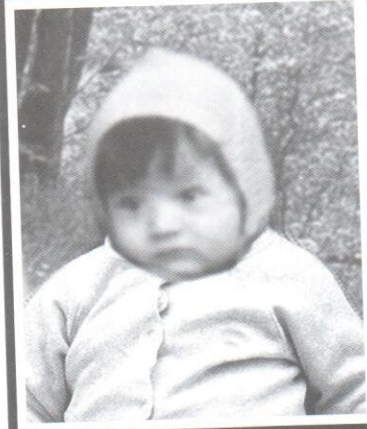
Мать Джавана тетя Гюлайя рассказывает: «Когда началась перестрелка, мы теряли друг друга, потом вновь находили. А с другой стороны мороз донимал нас. Мои дочери не могли идти по снегу, выбивались из сил. Младшая дочь Лейла была беременна. Но мой супруг вынуждал их идти со словами: «Лучше замерзнуть и умереть, чем попасть в плен». Таким образом, мы прошли пять дней. Мы заблудились. Когда поблизости от деревни Нахчиваник мы захотели подняться на гору, соскользнули и упали в овраг. Подняв голову, увидели вооруженных армян...» Взятую в плен семью Оруджевых привезли в Нахчиваник. А Джавана, взятого в плен вместе с родственником Али Эйвазовым, направляют в Аскеран. Али киши рассказывал матери Джавана, что когда его отца избивали в другой камере, Джаван от злости царапал стену. Затем вооруженные армяне вошли в камеру, где содержался Джаван и со словами: «И ему сердце вырвем» выволокли Джавана. После этого не было никого, кто сказал бы, что видел Джавана.

... Вот так растаяла, так исчезла еще одна молодая жизнь.

QARA TÜSTÜYƏ QARIŞIB YOX OLANLAR

TƏRCÜMEYİ-HALLARI

Səbuhi Əliyevin 12, qardaşı Səlimin 5, onların xalası oğlu Samir Cəfərovun da 5 yaşı vardı. Xankəndində anadan olmuşdular. 1992-ci il fevralın 26-da itkin düşüblər. İndiyədək taleləri məlum deyil.

...Fin evlərində yaşamağa məcbur olan bu uşaqlar hər gün nənələri Səltənət xaladan Xankəndindəki evlərinə qayıtmağı tələb edirdilər. Nənənin nitqi tutular, göz yaşları yanağı aşağı yuvarlanardı. Nənələri doğulduqları yurda getmək istəyirdilər. Bu isə müşkül iş idi. Xankəndindəki evlərini ermənilər yandırmışdılar. Qəribəydi, bir vaxtlar qapıbir qonşuları olmuş Slavik də uşaqların yadlarına düşərdi. Uşaqlar inanmaq istəmirdilər ki, onları Xankəndindən elə Slavikgilin qohumları qovub, ev-eşiklərini yandırılar.

Tanrının zülmünə bax ki, erməni yaraqlıları Xocalıda da uşaqlara və nənələrinə sitəm etdilər. Heç əyinlərinə paltar geyinməyə də macal vermədilər. Quşbaşı qar yağır, şaxta qılmc kimi kəsirdi. Yaşının ixtiyar çağında ikinci dəfə yurdundan qaçmağa məcbur olan Səltənət nənə nəvəsini kürəyinə aşırıb qaçır, qaçdıqca da dönüb arxaya boylanırdı... Xankəndindən qaçanda da, indi də evlərinin açıq qapısını külək döyəcləyirdi... Bir azdan bu evlər də od tutub yanacaqdı...

Çətin sınaq qarşısında qalmışdı. Qızları Şövkət, Lətifə, nənələri Səbuhi, Səlim, Samir, kürəkəni Tacir... necə xilas olacaqdılar?

Dəhraz kəndinin yaxınlığına gəlib çıxmışdılar. Birdən güllə dolu kimi yağmağa başladı. Tacir qızı Samirəni götürüb qaçır və Səltənət xalagildən ayrı düşür. Başqa bir ananı-Həvva xalanı isə oğlanları Şahinlə Cavanşir gətirirdi. Həvva xala da Ermənistandan qovulanlardan idi. Heydən düşmüş Həvva xala yerə çöküb oturmaq istəyəndə onu da vururlar. Bir qadın isə diz üstə çöküb, nəvəsini kürəyindən açaraq qarın üstünə qoyur, arxasınca gələn gəncə «ay bala, gəl bir ocaq qala, uşaqlar qızıışsın», deyər yalvarır. Gənc isə indicə qətlə yetirilmiş Həvvanın oğlu Şahin idi. Anasının meyidindən aralanaraq körpə uşaqların donmaması üçün ocaq qalayır.

Şahin qardaşı Cavanşirə «sən get, mən də gəlirəm» - deyir. Cavanşir bir qədər gedib sonra arxaya boylanır, yanın ocaqdan burula-burula tüstü çıxdığını da görür. Abdal Gülablı kəndindəki dağlara qalxır, amma arxadan nə Şahinin, nə də Səltənət nənəgilin gəldiyini görür. Ocağın istisinə yığışan Səltənət xalanı, qızlarını, nənələrini bir daha «gördüm» deyən olmur...

Elə bil biçarələr ocağın qapqara tüstüsündə əriyib yox olmuşdular.

Those who disappeared in the smoke

Biography

*Sabuhi Aliyev was 12, his brother Salim 5, their cousin Samir Jafarov 5. All were born in Khanke-
mdi. They were lost on February 26, 1992. Their
fate is unknown yet.*

... Every day these children who were obliged to live in Finnish houses demanded their granny Seltenet khala to return their home in Khankendi. The granny could say nothing. Tears used to fall down her cheeks. Her grandchildren dreamed of returning their native hearth. But it was a hard task. Their house in Khankendi had been burnt by Armenians. It was so strange. Children even remembered Slavik who was their next-door neighbor. They didn't want to believe that just Slavik's relatives had driven them out from Khankendi and burnt their goods and chattels.

Good Lord! They suffered injustice heavily. The Armenian armed men put in suffer both children and their olds in Khojaly. They even didn't give them a chance to dress. Big flakes of snow were falling and it was freezing hard. Seltenet nene was obliged to leave her native hearth for the second time in her old years. She took her grandson on her back and ran as fast as she could. Sometimes she was turning and looking back... The wind was banging in the door. It was the same when they had run from Khankendi... Soon these houses would be burnt too...

She stood before dilemma. How would her daughters Shovket, Latifa, grandchildren Sabuhi, Salim, her son-in-law Tajir save their lives?

Now they were close to the village Dahraz. Suddenly bullets began hailing. Tajir taking his daughter ran and got apart with Seltenet khala and others. Another mother – Havva khala was being carried by her sons Shahin and Javanshir.

Havva khala was from those who had been driven out from Armenia, Havva khala being exhausted sunk trying to sit and she was shot. Another woman going on her knee put down her grandson and asked a young man following her to light a fire in order the children could get warm. The young man was just killed Havva's son Shahin. Leaving her mother's body there he lit a fire for the children not to get stick with cold.

Shahin said to his brother: "You go, I'll reach you". Javanshir went on. Then he looked back. He even saw how the fire was smoking. Then he continued his way and descended the mountains in Abdal-Gulably. But he could see neither Shahin nor Seltenet nene following him. No one has seen Seltenet khala, her daughters and grandchildren gathered around the fire to get warm...

As if these poor people had disappeared in dark fire smoke...

Растаявшие в черном дыме

Биография

Сабухи Алиеву было 12, брату его Салиму 5, их двоюродному брату Самиру Джафарову 5 лет. Родились в Ханкенди. Пропали без вести 26 февраля 1992 года. Их судьба до сих пор неизвестна.

... Дети, которым пришлось жить в финском доме, каждый день требовали у бабушки Салтанат возвращения в Ханкенди. У бабушки язык не поворачивался ответить, слезы катились по ее щекам. Ее внуки стремились в тот край, где родились. А это было сложно. Их дом в Ханкенди сожгли армяне. Странно, дети вспоминали и Славика, который какое-то время был их соседом. Дети не хотели верить, что это родственники Славика выгнали их из Ханкенди и сожгли их дом.

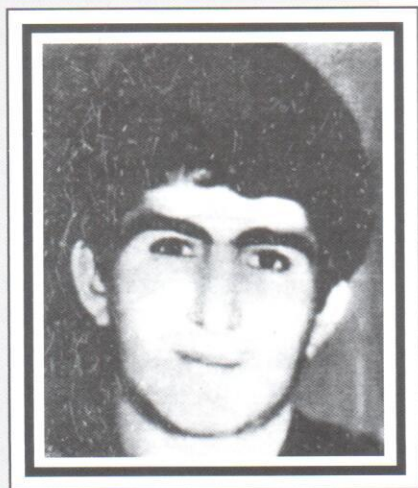
Как же так повелел Господь, что вооруженные армяне и в Ходжалы добрались до этих детей и их бабушки? Они даже не дали им возможности одеться. Крупными хлопьями падал снег, мороз резал как меч. В таком возрасте бабушка Салтанат вынуждена бежать уже во второй раз, и она бежала, взвалив внука на спину и оглядываясь при этом назад... И когда они бежали из Ханкенди, и теперь ветер стучал в открытую дверь их дома... Немного погоды и этот дом сгорит в огне.

Ей предстояло сложное испытание. Как спасутся ее дочери Шовкет, Латифа, внуки Сабухи, Салим, Самир, зять Таджир?

Они подошли к деревне Дахраз. Вдруг как град застучали пули. Таджир взял свою дочь Самиру, побежал и отделился от бабушки Салтанат. А другую женщину – тетю Еву – принесли ее сыновья Шахин и Джаваншир. Тетя Ева тоже была из одной тех, кого выгнали из Армении. Когда обессиленная тетя Ева собиралась сесть наземь, застрелили и ее. А одна женщина, встав на колени, отвязав внука от спины, поставила его на снег и попросила парня, идущего вслед за ней: «Сынок, разожги костер, пусть дети согреются». Этим парнем был Шахин – сын только что убитой Евы. Отойдя от тела матери, он разжег костер, чтобы малыши не замерзли.

Шахин сказал брату Джаванширу: «Ты иди, я сейчас». Джаваншир, пройдя немного, оглянулся назад и увидел, как от горящего костра к небу поднимаются клубы дыма. Он поднялся на горы в деревне Абдал Гюлаблы, позади него не шли ни Шахин, ни бабушка Салтанат с детьми. Никто не видел больше бабушку Салтанат, ее дочерей, внуков, собравшихся у тепла костра...

Несчастные будто растаяли в его черном дыме.

TƏRCÜMEYİ-HALI

*İsmayilov Vidadi
Lətif oğlu 1973-cü
ildə Xocalı rayonunun
Həsənabad kəndində anadan
olmuşdu. 1992-ci il fevralın
26-da 18 yaşında
əsir götürülüb. İndiyədək
taleyi məlum deyil.*

BU DÜNYADA BİRCƏ YADİGARI QALIB

...Vidadi atasını vaxtsız itirmişdi. Böyük qardaşı Taciri özünə ata bilirdi. Qarabağ hadisələri başlayanda qardaşı Tacirlə çiyin-çiyinə döyüşmüşdü. Gəncədən Xocalıya axırını vertolyotla qayıtmışdı. Fevralın 26-da Vidadi Qala dərəsindəki «Türklər Məhəlləsi» adlanan yerdəki postda, qardaşı Tacir isə Xocalı aeroportunda düşmənlə vuruşurdular. Xocalını tərk edib Kətik meşəsinə üz tutanda qardaşların bir-birlərindən xəbərləri olmur. Tacir aeroportu gecə saat 3 radələrində yoldaşları ilə birlikdə tərk edib, Ağdam-Xankəndi istiqamətindəki magistral yoldakı körpünün altına gəlir. Qardaşını soraqlayır, tapa bilmir. Vidadi Aranzəmin-Pircamal, Tacir isə Naxçıvanik istiqamətindən gəlir. Dəhraz kəndi yaxınlığında Vidadi, kəndçiləri Canan dayı, arvadı Gülayə onların yeznəsi Hüseyn və digərləri ilə əsir düşür. Vidadini döyür, qolunu buraraq qırırlar. Canan və arvadı Gülayə erməni yaraqlılarına yalvarırlar ki, atasız uşaqdır döyməyin, onu da buraxın. Ermənilər daha da qızıqıb, Vidadini bu dəfə tufəngin qundağı ilə döyməyə başlayırlar. Vidadini huşunu itirdikdən sonra sürüyüb aparırlar. Çöldə güllə səsi eşidilir. İçəridəki əsirlərin çöldəkilərdən xəbəri olmur. Vidadinin də sonrakı taleyi məlum deyil.

Vidadinin Ülviyyə adlı bir qız yadigarı qalır. Atasız övladının dünyaya gəlişini görmür.

...Dəfələrlə Xankəndinə erməni uşaqlarına baş çəkməyə gəlmiş Keralayn Koks, Ülviyyənin harada yaşadığını bilirsənmi?

She is the only sign from him in the world

Biography

Ismayilov Vidadi Latif oglu was born in 1973 in the village Hasanabad, Khojaly town. He was taken prisoner on February 26, 1992. He was 19. His fate is unknown up to date.

...Vidadi lost his father untimely. He considered his elder brother Tajir his father. When the Garabagh war began he fought shoulder to shoulder with his brother Tajir. He returned from Ganja to Khojaly with the last helicopter. On February 26, Vidadi was fighting with the enemy in Gaya deresi, in the place called "Turkler mehellesi" (Turkish block), but his brother Tajir in Khojaly airport. When the people left Khojaly and moved to the side of Katik wood, brothers were without news about each other. Tajir left the airport with his friends at 3 in midnight and came under the bridge on Aghdam – Khankendi highway. He tried to find his brother but he couldn't. Vidadi moved in the direction of Aranzemin Pirjamal, but Tajir in the direction of Nakhchivanik. Not far from the village Dahraz, Vidadi, his brother-in-law Husein and others were taken prisoners. Vidadi was beaten and his arm was broken. Janan and wife Gulaya begged the armed Armenians: "He is an orphan. Let him go". But the Armenians became more furious. This time they began to beat him with the butt of the rifle. When Vidadi lost consciousness they took him away. Firing was heard outside. The prisoners inside knew nothing about those outside. And we know nothing about Vidadi's later fate.

A girl named Ulviyya lives now. She is Vidadi's sign. Her father didn't see his daughter's birth.

...You, Careline Coks who has visited the Armenian children in Khankendi for several times, do you know where Ulviyya lives?..

В этом мире в память о нем осталось лишь одно

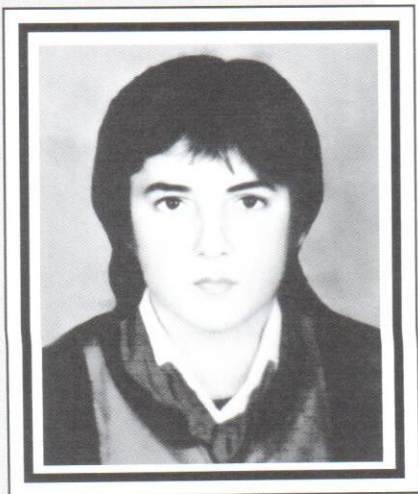
Биография

Исмаилов Видади Лятиф оглы, родился в 1973 году в деревне Хасанабад Ходжалинского района. Взят в плен 26 февраля 1992 года, в возрасте 19 лет. Судьба его до сих пор неизвестна.

... Видади рано потерял отца. Он считал своим отцом старшего брата Таджир. Когда начались карабахские события, Видади сражался плечом к плечу с Таджиром. Вернулся из Гянджи в Ходжалы последним вертолетом. 26 февраля Видади бился с врагом на посту, находившемся в местечке под названием «Турецкий квартал», в ущелье Кара Кая, а его брат Таджир сражался с врагом в Ходжалинском аэропорту. Когда братья покидали Ходжалы и шли к Кятикскому лесу, у них не было вестей друг о друге. Таджир, покинув аэропорт около трех часов ночи вместе с товарищами, пришел под мост на магистрали Агдам – Ханкенди. Он расспрашивал о брате, но не мог его найти. Видади появился из стороны Аранземина – Пирджамала, а Таджир из стороны Нахчиваник. Возле деревни Дахраз Видади, его односельчане дядя Джанан, его жена Гюлайя, их зять Гусейн и другие попали в плен. Видади избили и сломали руку. Джанан и его жена Гюлайя умоляли вооруженных армян отпустить и его, говоря, что он сирота. Но армяне, еще более разъярившись, на этот раз стали избивать Видади прикладом ружья. А после того, как Видади потерял сознание, его куда-то поволокли. Снаружи послышался звук выстрела. Пленники внутри ничего не знали о тех, кто снаружи находился. И последующая судьба Видади неизвестна.

В память о Видади осталась его дочь по имени Ульвия. Отец не видел, как его ребенок появился на свет.

... Кэролайн Кокс, неоднократно приезжавшая в Ханкенди навещать армянских детей, знаешь ли ты, где живет Ульвия?

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Aslanova Elnarə
Tofiq qızı 1978-ci ildə
Xocalıda anadan olmuşdu.
1992-ci il fevralın 26-da 14
yaşında itkin düşüb. Taleyi
indiyədək məlum deyil.*

MARIYA XALAYA DƏRD GƏTİRƏN ÇİÇƏKLƏR...

...Ondan yadigar qalan yeganə şey hərbi xidmətdə olan qardaşına yazdığı əl boyda məktubdur. Düz 14 ildir ki, anası Mariya xala həmin iki vərəqdən ibarət kağız parçasını əzizləyə-əzizləyə qoynunda gəzdirir. «Balamın iyini bu kağız parçasından alıram» - deyir.

1991-ci ildə Xocalıdakı 1 saylı məktəbdə 20 Yanvarla bağlı tədbir keçirilirdi. Elnarə də yanıqlı, kədərli səsi ilə Bakı məktəblisi, 20 yanvar gecəsində şəhid olmuş Larisa Məmmədovaya həsr edilmiş şeir söyləmişdi. İri gözləri yaşla dolmuşdu. Hətta evlərində anasının köksünə sığınıb, «kaş mən də Larisa kimi şəhid olaydım» - demişdi. Ananın nitqi tutulmuş, sümüyü sancmışdı.

Aradan cəmi 2 il ötdü. Çovğunlu bir fevral günündə erməni əsgərləri Larisa yaşda neçə-neçə Xocalı balasını qətlə yetirdilər.

1992-ci il fevralın 26-da Tofiq qızları Sevinclə Elnarəni xilas etmək üçün onları da götürüb meşəyə qaçdı. Naxçıvanıqla Əsgəran arasındakı yoldan keçib Şelli istiqamətinə gedəndə, bərk atışma düşür. Ata qızlarını itirir. Nə qədər axtarsa da, tapa bilmir. Xocalıdan qızları ilə çıxan Tofiq Ağdama tək-tənha gəlib çatır. Ermənilərin əlinə keçən Sevinc dəhşətli bir əsirlik həyatı yaşayır. Elnarə isə itkin düşür.

Balası itkin düşmüş ana üçün ötən hər gün əzabdır. Hər il yaz gələndə kol dibindəki boynubükük bənövşələr də Mariya xalanın dərдинin üstünə dərd gətirir. Elnarə bənövşələri çox sevirmiş.

O mahnı da bir yandan bala yarasının qaysağım bərkiməyə qoymur:

«Mən sənə gül demirdim, gülün ömrü az olur...»

The flowers which brought sorrow to Mariya khala

Biography

Aslanova Elnara Tofiq gizi was born in 1978 in Khojaly. On February 26 in 1992 he was prisoner of war. Since that time no information about her fortune.

The only thing, which he has left after her, was a letter, which she wrote to his brother who was in the army. It has been 14 years that her mother saved this paper and she says, "I can feel the smell of my daughter from this paper".

In 1991 in Khojaly at the school number 1 was held meeting about 20 January. And at that meeting Elnara said a poem with her sad voice about the martyrs of 20 January and about Larisa Mamadova. Her big eyes were full of tears. After that meeting she embraced her mother and said with crying "Mummy, I wish if I were a martyr as Larisa". Mother had no word to say.

In a two years later in one of cold February day Armenian soldiers killed many children as Larisa Mamadova.

On February 26, in 1992 Tofiq took his daughters Seving and Elnara with the aim of the save them and run away to the forest. Between Nakhchivanik and Askeran as they cross the way and going to Shelli there began hard shooting. Father had lost his daughters. As he looked for his daughters, he couldn't find them. Father returned to Aghdam without his daughters. Seving who was taken prisoner by Armenian soldiers had unbearable prisoner life. There is no information about Elnara up to date.

To the mother who had lost her daughters every day is the unbearable. Every spring Mariya aunt's suddenness grows more and more when she see the violets on the grass. Because Elnara loved those flowers.

That song don't allow her to bear to this tragedy:

"I couldn't call you flower, because a flower's life is short..."

Цветы, принесшие горе тете Марии

Биография

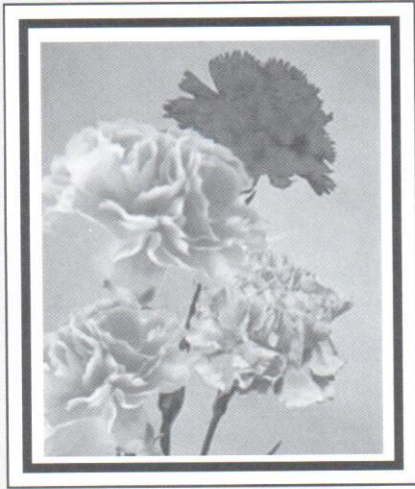
Асланова Эльнара Тофик кызы, родилась в 1978 году в Ходжалы. Пропала без вести 26 февраля 1992 года, в возрасте 14 лет. До сих пор о судьбе ее ничего не известно.

... Единственное, что осталось на память от нее – это письмо размером с ладонь, написанное ею брату, отбывающему военную службу. Вот уже 14 лет, как ее мать, тетя Мария, с трепетом носит за пазухой этот клочок бумаги. «Я вдыхаю запах своего ребенка, исходящий от этой бумаги», - говорит она. В 1991 году в школе №1 в Ходжалы проводилось мероприятие, связанное с 20 января. И Эльнара скорбным голосом прочла стихи, посвященные бакинской школьнице Ларисе Мамедовой, ставшей в ночь на 20 января шахидом. Ее большие глаза наполнились слезами. Дома, прижавшись к груди матери, она даже произнесла: «Вот если бы и я стала таким же шахидом, как Лариса!» У матери застрял комок в горле, она почувствовала боль в сердце. Минуло всего два года. В лютой февральский день армянские солдаты убили много ходжалинских детей возраста Ларисы.

26 февраля 1992 года Тофик, чтобы спасти дочерей Севиндж и Эльнару, взял их и убежал в лес. Когда они, миновав расстояние между Нахчиваником и Аскераном, шли в направлении Шелли, началась яростная перестрелка. Отец потерял дочерей. Сколько ни искал, найти не смог. Вышел из Ходжалы Тофик с дочерьми, а до Агдама добрался один. Попавшая в лапы армян Севиндж пережила ужасную жизнь в плену. А Эльнара пропала без вести.

Для матери, у которой пропал ребенок, каждый прошедший день – мука. Поникие фиалки, появляющиеся каждую весну у подножия кустарников, прибавляют еще больше горя к горю тети Марии. Эльнара очень любила фиалки.

А тут еще эта песня – тоже не дает зажить ране от потери ребенка: «Я не называл тебя цветком, цветы живут недолго...»

TƏRCÜMEYİ-HALI

Orucova Mələhət
Əli qızı 1976-cı ildə
Ermənistanın Əzizbəyov
rayonunda anadan olmuşdu.
1992-ci il fevralın 26-da
16 yaşında Xocalıda qətlə
yetirilib.

«QAN QOVUŞUQDU» DEYİRLƏR

...Dədə-baba yurdlarından qovulan Orucovlar ailəsi əvvəlcə Naxçıvana, sonra Şuşaya, axırda isə Xocalıya pənah gətirmişdi. Elə burada da faciənin qurbanı oldular.

O dəhşətli faciənin canlı şahidi, bacısı Mələhətin, qızı Natəvanın qətlə yetirildiyini gözləriylə görəən Nəbi Orucov həmin gecəni belə xatırlayır:

- Hava hələ işıqlanmamışdı. Bir neçə silahlı ilə Cəlil kişinin zirzəmisində gizlənən adamlara keşik çəkirdik. Xocalıda özünümüdafiə batalyonunun komandiri Tofiq Hüseynovu 3-4 nəfərlə gələn gördük. O, Xocalının işğal edildiyini söylədi. Zirzəmidəki adamları götürüb, toxuculuq fabrikinə gəldik. Əsgərəndən Xankəndinə gedən magistral yolu keçmək istədik. Yolun o üzündəki düzənlik meydilə dolu idi. Xocalı sakini Ziyadxan Allahverdiyev dedi ki, düzənliyə çıxmayaq. Biz yenidən fabrikin içi ilə geri qayıtdıq. Xocalı çayının yanına gələndə gördük ki, əsgərlər Xocalının Qaçqınlar kəndindən çaylağa tərəf gəlirlər. Fin evlərinin III məhəlləsinə çatanda erməni silahlıları bizi mühasirəyə aldı. Atəş başladı. Qolumdan dəyib kürəyimdən çıxan güllədən qan fışqırırdı. Huşumu itirib hasara söykənmişdim. Gözümü açanda gördüm ki, sinəmə çökən erməni əsgəri avtomatını sinəmə dirəyib bağırır. Meyidləri biz olduğumuz evin otağına üst-üstə yığdılar. Həyat yoldaşım da meydilərin arasında idi. Bacım Mələhətin qarın nahiyəsində çoxlu güllə yaraları var idi. Mələhətlə qızım Natəvanın qanı bir-birinə qarışmışdı.

...Bizlərdə «qan qovuşuqdu» deyirlər. Amma yuxuda. Bu söylənilənlər isə yuxu deyil...

It is said that "Blood is joining"

Biography

Orujova Melahet Ali gizi was born in 1976, in the district Azizbeyov of Armenia. She was killed on February 26, 1992, when she was 16.

... Having driven out from their native land, the Orujov's at first took shelter in Nakhchivan, then in Shusha, at last in Khojaly. Just there she became a victim of the tragedy.

Eye-witness of unheard-of tragedy, who saw how his sister Melahet, her daughter Natevan were murdered Nebi Orujov, remembers that night so:

... It was dark yet. With some men we were guarding the people who were hiding in Jalil's basement. We saw the commander of Khojaly self-defence battalion Huseinov coming with 3-4 men. He told us about the occupation of Khojaly. Taking the people from the basement we came to the textile mill. We wanted to cross the highway leading from Askeran to Khankendy. The plain on the next side of the road was full of dead bodies. The Khojaly dweller Ziyadkhan Allahverdiyev advised us not to go to the plain. We returned again through the mill. When we reached the river Khojaly, we saw the soldiers coming from the village "Gachginlar" (Fugitives) of Khojaly and going towards the river-bed. As soon as we reached the III quarter of Finish houses the armed Armenians encircled us. They began shooting. The bullet hitting my arm went out through my shoulder-blade. Blood was spurting from my wound. Fainting I leaned against the fence. When I opened my eyes, I saw an Armenian soldier pressing his machine gun on my chest and yelling at top of his voice...

They piled up corpses in the room where we were. My wife was also among the dead-bodies my sister Melahet had a lot of holes in her stomach. Melahet's and my daughter Natevan's blood mixed.

...There is a saying "Blood is joining". But only in a dream. But all aforesaid is not a dream.

Говорят, «кровь – это соединение»

Биография

Оруджева Мелакет Али кызы, родилась в 1976 году в Азизбековском районе Армении. Убита в Ходжалы 26 февраля 1992 года, в возрасте 16 лет.

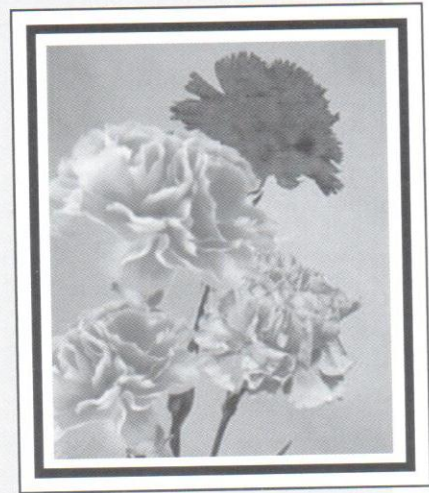
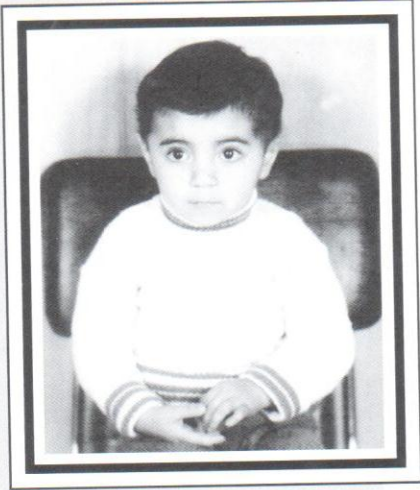
... Семья Оруджевых, изгнанная со своих исконных земель, нашла приют сначала в Нахчыване, затем в Шуше, а под конец в Ходжалы. И здесь они стали жертвами трагедии.

Живой свидетель той ужасной трагедии, видевший своими глазами, как были убиты его сестра Мелакет, дочь Натаван, Наби Оруджев так вспоминает эту ночь:

– Еще не рассвело. С несколькими вооруженными людьми мы охраняли людей, спрятавшихся в подвале дома Джалила киши. Вдруг увидели, как командир батальона самообороны Ходжалы Тофик Гусейнов приближается с 3-4 людьми. Он сказал, что Ходжалы оккупирован. Забрав людей из подвала, мы пришли на ткацкую фабрику. Хотели перейти магистраль, ведущую из Аскерана в Ханкенди. Равнина на той стороне дороги была полна тел. Житель Ходжалы Зиядхан Аллахвердиев велел нам не выходить на равнину. Мы вернулись через фабрику обратно. Подойдя к реке Ходжалы, увидели, что солдаты идут от деревни Гачгынлар в сторону высохшего русла реки. Когда мы дошли до 3-го квартала финских домов, вооруженные армяне взяли нас в окружение. Начался обстрел. Из раны от пули, попавшей мне в плечо и вышедшей из спины, кровь шла фонтаном. Потеряв сознание, я прислонился к стене. Открыв глаза, увидел, что стоящий надо мной армянский солдат, прижимает дуло автомата к моей груди и кричит. Трупы собрали, положив их друг на друга, в одной из комнат нашего дома. Среди них лежало и тело моей супруги. В области живота моей сестры Мелакет было множество пулевых ран. Кровь Мелакет и моей дочери Натаван смешались.

... У нас говорят, «кровь – это соединение». Но это во сне. А всё рассказанное – это не сон.

DANIŞMAQ DA ÇƏTİNDİR, DİNLƏMƏK DƏ...

TƏRCÜMEYİ-HALLARI

Mehdiyeva Aysel Murad qızı 1987, Mehdiyeva Gülmirə Murad qızı isə 1989-cu ildə Xocalıda anadan olmuşdular. 1992-ci il fevralın 26-da Aysel 5, Gülmirə isə 3 yaşında qətlə yetiriliblər.

Aysellə Gülmirənin ata-babası döyüşkən Afşar tayfasından idi. Tale babaları Şəfa kişini Xocalıya gətirib çıxarmışdı. Oğlu dünyaya gələndə «muradıma çatdım» deyib, adını Murad qoymuşdu. Amma Şəfa baba muradına çatmadı ki, çatmadı...

O müdhiş gecəni qızçıqların anası Nanə belə xatırlayır:

- Murad postdan qayıdıb, bizi zirzəmidən çıxardı. Heç evə qalxmadım. Uşaqlar da, mən də ayaqyalın meşəyə üz tutduq. Qaynatam Şəfa dayı Ayseli, mən isə 5 aylıq oğlum Arzunu götürmüşdüm. Dəstəməzdə 150-dən çox adam var idi. Aşırımlar, dərələr, təpələr meyildlə dolu idi. Fevralın 26-sı sübhçağı Naxçıvanik yaxınlığında maşın yolunu keçdik. Dəstəməzdən az sayda adam sağ qalmışdı. Bir BTR gəlib, yolumuzu kəsdi. Murad qışqırdı ki, yerə uzanın. Mən Arzunu sinəmə sıxıb, körpəmin üstünə uzandım ki, qoy güllə ona yox, mənə dəysin.

BTR-dən erməni silahlıları yerə tökülüşüb, bizi atəşə tutdular. Murad da atəş açanda sürünə-sürünə onun yanına gəldim ki, öləndə bir yerdə ölək. Arzunu da sinəmə sıxıb, uzandım. Muradı öldürdülər. Son anda əlini mənə tərəf uzatdı. Nə isə demək istəyirdi. Amma deyə bilmədi. Şəfa dayını və Ayseli də öldürdülər. 150 nəfərlik dəstədən mən, bacım Roza, 5 aylıq oğlum Arzu, həmyerlim Şahnaz sağ qalmışdıq. Ermənilər bizi əsir götürüb, Əsgərana apardılar. 2 gündən sonra azad olunduq. Qızım Gülmirəni Muradın dostu Elman qucağına alıb, xilas etmək istəsə də hər ikisini ermənilər qətlə yetirmişdilər...

...Döyüşkən Afşar tayfasının döyüşkən oğlu Murad və qızlarının ürək parçalayan taleyi, beləcə həyat yoldaşı Nanənin göz yaşları içərisində nağıla dönüb.

...Bu nağılı danışmaq nə qədər çətündürsə, dinləmək bir o qədər ağırdır...

Biography

Mehdiyeva Aysel Murad gizi-born in 1987, Mehdiyeva Gulmira. Mehdiyeva Gulmira-born in 1989. Both were born in Khojaly. Both were killed on February 26, 1992, Aysel was 5, but Gulmira-3.

Aysel and Gulmira's forefathers were from the bellicose tribe of Afshars (One of the ancient Turkic tribes). It was destined so that their grandfather Shefa kishi had come to Khojaly. When his son was born saying: "I have attained my object"...

Nana remembers that terrible night so:

- Murad having returned from the post took us out from the basement. I didn't go upstairs. The children and I began running towards the wood. My father-in-law Shefa dayi took Aysel and my 5 months old son Arzu. We were more than 150. Everywhere mountain passes, valleys and hills were full of corpses. On February 26, at dawn we passed the highway near Nakhchivanik. Very few could save. Suddenly an armoured car barred our way. Murad shouted us to lie down. I lay down over Arzu intending to save him from bullets.

The armed Armenians got off the armoured car and fired us. Murad was also firing. Crawling I came him close. I wished to die together with him. Pressing Arzu tightly I lay down. Murad was killed. In his last breath he stretched his hands to me. He tried to say something, but couldn't...

Shefa dayi and Aysel were killed too. Out of 150 men only I, my sister Roza, my 5 months old son Arzu and village man Shahnaz had survived. Armenians took us prisoners and drove to Askeran. 2 days later we were set free. Murad's friend Elman taking my daughter Gulmira tried to save her. But both were killed by Armenians...

Brave Murad from the bellicose tribe Afshar and his daughters' heart-burning fates have become his wife Nana's tale with tears in her eyes.

It is too hard to listen to this story as well as to tell...

Биографии

Мехтиева Айсель Мурад кызы, родилась в 1988 году, Мехтиева Гюльмира Мурад кызы, родилась в 1989 году, в Ходжалы. Убиты 26 февраля 1992 года, Айсель в возрасте 5 лет, Гюльмира в возрасте 3 лет.

Отец, и вообще предки Айсель и Гюльмиры были из воинственного племени Афшар. Судьба привела их деда Шафа киши в Ходжалы. Когда у него родился сын, он сказал: «Я достиг желаемого» и назвал сына Мурадом. Но дедушка Шафа не достиг желаемого, нет, не достиг...

Мать девчушек Нане так вспоминает ту ужасную ночь:

- Мурад, вернувшись с поста, вытащил нас из подвала. Я даже не поднималась в дом. И я, и дети босиком побежали к лесу. Мой свекор дядя Шафа взял Айсель, а я - пятилетнего сына Арзу. Наша группа состояла больше чем из ста пятидесяти человек. Перевалы, овраги, холмы были полны мертвых тел. Рано утром 26 февраля мы перешли автомагистраль поблизости от Нахчиваника. Из нашей группы выжило очень мало людей. Приехал БТР и преградил нам путь. Мурад закричал: «Ложитесь наземь!» Я, прижав Арзу к груди, накрыла ребенка своим телом, чтобы пуля попала не в него, а в меня.

Вооруженные армяне, сошедшие с БТР, начали стрелять в нас. Когда Мурад стал отстреливаться, я ползком пробралась к нему: если уж умирать, то вместе. Прижав Арзу к груди, я легла. Мурада убили. В последний миг он протянул руку ко мне. Хотел что-то сказать. Но не смог. И дядю Шафа, и Айсель убили. Из группы в сто пятьдесят человек выжили я, моя сестра Роза, мой пятилетний сын Арзу, моя землячка Шахназ. Армяне, взяв нас в плен, повезли в Аскеран. Через два дня мы были освобождены. Хотя друг Мурада Эльман, взяв на руки мою дочь Гюльмиру, хотел ее спасти, армяне убили их обоих...

... Таким вот образом, душераздирающая участь воинственного сына воинственного племени Афшар Мурада и его дочерей превратилась в сказку в слезах его супруги Нане.

Слушать эту сказку так же тяжело, как и рассказывать ее ...

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Vəliyev Ağasif
Zakir oğlu 1988-ci ildə
Xankəndində anadan
olmuşdu. 1992-ci il fevralın
26-da 4 yaşında qətlə
yetirilmişdir.*

DÜNYANIN ƏN ADI UŞAĞI ...

Qapıbir qonşuları Qiymət xalagilə tez-tez gedər, onu evdə tapmayanda məyus olar, qapının ağzında oturub, gəlişini gözləyərdi. Xankəndindən qovulanda Ağasifin anası Nazilə körpəsini qucağına alıb, «şükür sənə Xudaya, ev-eşiyim yansada, balamı qurtardım» - demişdi.

Ağasifgilin Xocalıda yaşadıkları məhəllədə yeni evlər tikilirdi. Bu evlərin sakinləri gənc ailələr olduğundan, həmin məhəllədə uşaq yox idi. Ona görə də Ağasif mehrini Qiymət xalaya, Sevdaya salmışdı. Anası qonşularla çox mehriban idi.

Bəs, sonra nə baş verdi?

Müdhiş gecənin şahidi Sevda Kərimova həmin faciə gecəsini belə xatırlayır:

- Fevralın 25-də Xocalımı top, qrad atəsinə tutmuşdular. Hamımız Ağasifgiləyiğışmışdıq. Səhərəkimi gözümüzü yummadıq. Təkcə Ağasif anasının yanındaca yuxuya getmişdi. O qədər sakit uşaq idi ki... O müdhiş gecədə Nazilə oğlu Ağasifi götürüb meşəyə qaçmışdı. Onları Naxçıvanıq yaxınlığında qətlə yetirmişdilər. Mən anamın, atamın meyidlərini axtarırdım. Ağdam məscidində Nazilənin və oğlunun cəsədlərinin yanından keçəndə Naziləni uzun, sarışın saçlarından tanıdım. Ağasifin sifətində qorxu, vahimə vardı...

Bu dünyada Ağasifə xoş sifət, dinc həyat, bir də, sadəcə yaşamaq lazım idi.

Adi insan ömrü. Çünki, Ağasif dünyanın ən adi uşağıydı. Onu da çox gördülər.

Biography

Valiyev Agasif Zakir oglu. Born in 1988, in Khankendi. He was killed on February 26, 1992. He was 4 years old.

He often used to go to their next-door neighbor Giymat khala. Whenever he couldn't find her at home he became sad. Sitting at the door he used to wait till she came. When they were driven out from Khankendi his mother Nazila khala taking her baby thanked God: "Thank you God. It doesn't matter that my house was burnt but I could save my baby".

In Khojaly, in the block, where Agasif lived, new houses were being built. As the dwellers of these houses were young families, there were no children in this block. So, Agasif loved Giymat khala and Sevda. Well, what did happen then? The eyewitness of the terrible night Sevda Karimova remembers it so:

- On February 25 Khojaly was fired with cannons and grads. We all gathered in Agasif's house. Till morning we remained awake. Only Agasif fell asleep near her mother. He was so quiet child...

That terrible night Nazila taking her child ran to the wood. They were murdered not far from Nakhchivanik. I was seeking for my parents' dead bodies. I saw Nazila's and her son's corpses in Aghdam mosque. I recognized Nazila for her long fair hair. On Agasif's face there was fear and terror.

Agasif needed only a kind face and peaceful life.

He needed only to live an ordinary human life. Because Agasif was one of the ordinary children in the world. But they didn't give him a chance to live...

Биография

Велиев Агасиф Закир оглы, родился в 1988 году в Ханкенди. Убит 26 февраля 1992 года, в возрасте 4 лет.

Он часто забегал к соседке тете Гиймет, не найдя ее дома, терялся и, сев у порога, ждал ее прихода. При изгнании из Ханкенди мать Агасифа Назиля, взяв малыша на руки, сказала: «Слава тебе, Господи, хоть дом мой и сгорел, ребенка своего я спасла».

В том квартале в Ходжалы, где жила семья Агасифа, строились новые дома. В них обитали молодые семьи, и поэтому в квартале детей не было. Вот Агасиф и захаживал к тете Гиймет, к Севде. Его мать была очень приветлива с соседями.

А что же случилось потом?

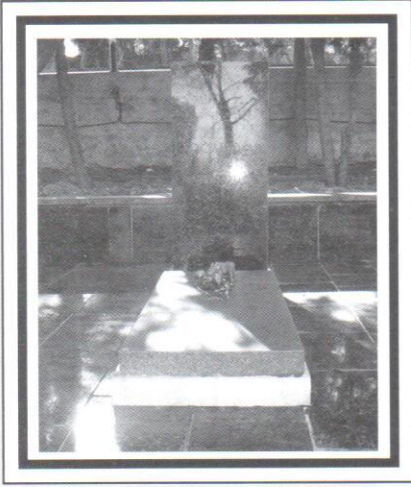
Свидетель той ужасной ночи Севда Керимова так вспоминает ночь трагедии:

– 25 февраля Ходжалы был подвергнут обстрелу. Мы все собрались в доме у Агасифа. До утра не смыкали глаз. Только Агасиф уснул подле матери. Он ведь был таким спокойным ребенком... В ту ужасную ночь Назиля, взяв сына Агасифа, побежала в лес. Их убили поблизости от Нахчиваника. Я искала тела матери и отца. В Агдамской мечети, проходя мимо тел Назили и ее сына, я опознала Назилю по ее длинным светлым волосам. На лице Агасифа застыл ужас...

В этом мире Агасифу нужны были доброта, мирная жизнь и... просто жизнь.

Обычная человеческая жизнь. Ибо Агасиф был самым обыкновенным ребенком в мире. Но кому-то показалось, что и это для него слишком много.

BU MƏZARDA BİR KÖRPƏ VAR...

TƏRCÜMEYİ-HALI

Ona tərcümeyi – hal yazmaq mı? Nə adı, nə soyadı, nə də valideynləri bilinən cocuğa. Xocalılar onu Nişanə adlandırıv. Xocalının nişanəsi. Xocalıda anadan olmuşdu. 1992-ci il fevralın 26-da 5 yaşında qətlə yetirilib.

Həmin gecə erməni yaraqlıları 5 yaşlı körpənin başını kəsib, gözlərini çıxardılar. Onu heç kim tanıya bilmədi. Qızcığazın atası, anası ölübmü, qalıbmı, indiyədək bilinmir. Cəsədini 1992-ci il fevralın 26-da Kətik meşəsindən mərhum telejurnalist Çingiz Mustafayev gətirmişdi. İki azyaşlı qız uşaqları idi. Biri Gülmirə Murad qızı Mehdiyeva, o biri Nişanə Xocalı. Ermənilər Gülmirənin atası Muradı, babası Şəfanı, bacısı Ayseli də öldürmüşdülər.

Bakıdakı Şəhidlər Xiyabanında Gülmirəylə Nişanənin qəbri qoşadır. 14 ildir ki, Gülmirənin anası Nanə xanım məzarda qoşa uyuyan qızcığazların qəbri üstünə tər qərənfillər düzür...

Qan rəngində qərənfillər içərisində itib-batan adsız məzar, niyə haray çəkib, bu dünyaya üsyan etmirsən?

İnsanlar, bir az asta danışın...Bu məzarda bir körpə var, oyanıb ağlasa, kiridəni olmayacaq!

NƏ SƏSİ GƏLİR, NƏ SORAĞI

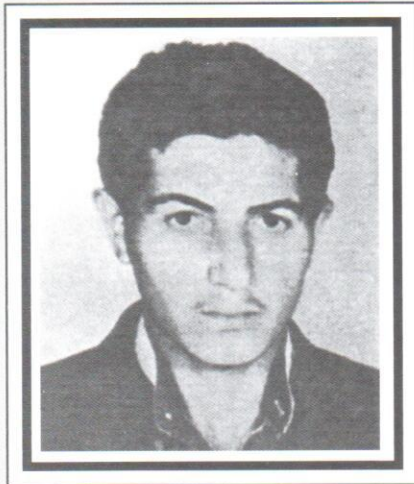
TƏRCÜMEYİ-HALI

Şahverdiyev Vüqar Məmməd oğlu 1974-cü ildə Xankəndində anadan olmuşdu. 1992-ci il fevralın 26-da 18 yaşında itkin düşüb. Taleyi indiyədək məlum deyil.

Qarayanız, ortaboylu bir oğlan idi. Elə arzularının da oğlan çağı idi. Xankəndindəki evlərini ermənilər yandırdıqdan sonra Xocalıya pənah gətirmişdilər.

Fevralın 26-da yüzlərlə xocalılı kimi Vüqar da qadınları, uşaqları Xocalıdan çıxarmaq üçün bacardığını etmişdi. Özü isə şəhərdən çıxmağa macal tapmamışdı. Erməni yaraqlılarının atdığı güllələrdən biri onun qoluna dəymiş, dirsəyini vurub sındırmışdı. Elə yaralı halda onu əsir götürüb, Əskərana aparıblar. Əsirlikdə onu sonuncu dəfə görünlər də olub. Sonralar Vüqarı heç kim görməyib. İndiyə qədər ondan xəbər-ətər yoxdur. Nə səsi gəlir, nə də sorağı...

...Bu da yarımçıq qalmış bir ömrün hekayəti...

Here lies the body of a child

Биография

Shall we write a biography for her? Nothing is known about her: Neither her name, surname, nor parents. The Khojalians call her Nishana (sign). A sign of Khojaly. She was born in Khojaly. She was murdered on February 26, 1992. She was only 5.

That night the armed Armenians cut the poor girl's head and punched her eyes. No one could recognize her. Nobody knows if the poor girl's parents were alive or not. Her body was brought from the wood of Katik on February 26, 1992 by the late TV journalist Chingiz Mustafayev. They were 2 little girls: Gulmira Murad gizi Mehdiyeva and Gulmira's father Murad, grandfather Shefa and her sister AYSEL.

Gulmira and Nishana's grave are adjoining in Shehidler Khiyabani (Martyrs' Avenue) in Baku.

It is already 14 years that Gulmira's mother Nane khala puts fresh coronations on these adjoining graves...

The unnamed grave being lost under the bloody red carnations, why you don't cry and declare your sorrow to the world?

People! Please, speak in a low voice... A child is sleeping there. If she wakes up, she will have no one to soothe her.

No tidings

Биография

Shahverdiyev Vugar Mammad oglu was born in 1974 in Khankendi. He was lost on February 26, 1992 when he was 18. His fate is unknown up to date.

He was a dark and medium height boy. He was at his flourishing age. After Armenians burnt their house in Khankendi they had taken refuge in Khojaly.

On February 26, like hundreds of other Khojalians, Vugar did his best to take women and children out of Khojaly. But he himself hadn't a chance to leave the town. One of the Armenian bullets hit his arm and broken his elbow. He being wounded was taken a prisoner and driven to Askeran. A story goes that someone had seen him in captivity. But later on no one had seen him.

No news up to date...

В этой могиле спит малышка...

Биография

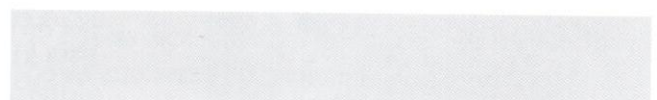
Написать ли ей биографию? Ребенку, ни имя, ни фамилия, ни родители которого не известны. Ходжалинцы называют ее Нишане. Знак Ходжалы. Родилась в Ходжалы. Убита 26 февраля 1992 года, в возрасте 5 лет.

В ту ночь вооруженные армяне отрезали голову пятилетнему ребенку, выкололи глаза. Никто не смог его опознать. Мертвы ли, живы ли отец и мать девочки, до сих пор неизвестно. Ее тело из Кятикского леса привез 26 февраля 1992 года покойный тележурналист Чингиз Мустафаев. Их было двое маленьких девочек. Одна – Гюльмира Мурад гызы Мехтиева, а другая Нишане Ходжалы. Армяне убили отца Гюльмиры Мурада, деда Шафа, сестру Айсель.

В Баку в Аллее Шахидов могила Нишане находится рядом с могилой Гюльмиры. Вот уже 14 лет как мать Гюльмиры тетя Нане приносит свежие гвоздики на могилы спящих рядом девочек...

О безымянная могила, утопающая в гвоздиках цвета крови, почему ты не поднимаешь крик и не бунтуешь против этого мира?

Люди, говорите чуть тише... В этой могиле спит малышка, и если она проснется и заплачет, не найдется никого, кто ее успокоил бы!

Ничего не слышно ни от него, ни о нем

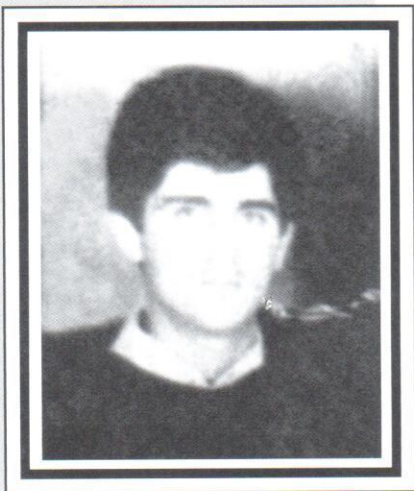
Биография

Шахвердиев Вугар Мамед оглы, родился в 1973 году в Ханкенди. Пропал без вести 26 февраля 1992 года. До сих пор судьба его неизвестна.

Он был смуглым парнем среднего роста. И мечты его были совсем молоды. После того как его дом в Ханкенди сожгли армяне, семья нашла приют в Ходжалы.

26 февраля как и сотни ходжалинцев Вугар делал всё возможное, чтобы вывести из Ходжалы женщин и детей. А сам не успел покинуть его. Одна из пуль, выпущенных вооруженными армянами, попала ему в руку, раздробила локоть. Вот так, раненным, его взяли в плен и повезли в Аскеран. Были люди, видевшие его в плену в последний раз. Впоследствии Вугара никто не встречал.

До сих пор о нем нет никаких вестей. Ничего не слышно ни от него, ни о нем...

TƏRCÜMEYİ-HALI

*Əbdülov Zahid
Yelmar oğlu 1974-cü ildə
Xocalıda anadan olmuşdu.
1992-ci il fevralın 26-da 18
yaşında itkin düşüb. Taleyi
indiyədək məlum deyil.*

XOCALININ İTKİN DÜŞMÜŞ «KLOSS»U

Yaşlıları onu «Kloss» deyib çağırardılar. Hətta nənəsi Qənirə də onu «Kloss» deyib səsləyərdi. İri gövdəli, yaraşlıq, güclü oğlan idi.

Xocalıya axırıncı dəfə 1992-ci il fevralın 13-də gələn hərbi vertolyota neçə qadını, uşağı mindirmişdi. Amma özü minməmişdi. «Atamı qoyub getməyəm» - demişdi.

Zahid fevralın 26-da beşmərtəbəli binada döyüşən könüllülərə və özünümüdafiə batalyonunun əsgərlərinə patron daşıyırdı. Ermənilər şəhəri işğal edəndən sonra o, da Xocalını tərk etməyə məcbur olmuşdu. Fevralın 27-də səhər tezdən Kətik meşəsinə üz tutan dəstənin 25 nəfərindən 11 nəfəri Əskəran yaxınlığında əsir götürülür. Zahidin atası Yelmar Xocalı özünümüdafiə batalyonunun əsgəri idi. Əsirlikdə ermənilər onu qətlə yetirirlər. Əsirlikdən azad edilən qadınların dediklərinə görə 1992-ci il martın 3-nə kimi Zahid sağ olub. Əynində Milli Ordunun paltarı olduğundan erməni yaraqlıları Zahidi divara çırpır, döyür, istehza ilə «boyevik»-deyərək təhqir edirmişlər.

Ötən illər ərzində Zahiddən xəbər çıxmayıb.

İndi də xocalılar məşhur filmə baxanda, Hans Klossun adını eşidən kimi Zahidi xatırlayırlar.

...Ondan xatirələrdən başqa nə qalıb ki...

Biography

Abdulov Zahid Yelmar oglu was born in 1974 in Khojaly. He was lost on February 26, 1992. He was 18. His fate is not known yet.

His teenagers used to call him "Kloss". Even his granny Ganira called him "Kloss". He was stately, handsome and strong young man. He helped so many women and children to get on the last helicopter to Khojaly on February 13, 1992. But he did not get on. "I won't leave my father"- he said.

On February 26, Zahid was conveying cartridges to our volunteers and soldiers of the self-defense battalion who were fighting in one-storied house.

He was obliged to leave the town after Armenians invaded it. On February 27, at dawn 11 men who were going towards the Katik wood were taken prisoners. Zahid's father Yelmar was the soldier of Khojaly self-defense battalion. Armenians murdered him in captivity. According to words of women being released from captivity till March 3, 1992, Zahid was alive. As he had the National Army uniform on the armed Armenians struck him against the wall, beat and calling him "boyevik" (soldier) insulted him.

During the passed years we haven't heard any news about him.

Up to date, whenever the Khojalians watch the famous film and hear the name Hans Kloss they remember Zahid.

Биография

Абдулов Захид Ельмар оглы, родился в 1974 в Ходжалы. Пропал без вести 26 февраля 1992 года, в возрасте 18 лет. Судьба его до сих пор неизвестна.

Сверстники называли его «Клосс». Даже бабушка Ганира окликала его «Клосс». Он был коренастым, симпатичным, сильным парнем.

Много женщин и детей посадил он на военный вертолет, который прилетел в Ходжалы 13 февраля 1992 года в последний раз. Но сам не сел. «Я не уеду и не оставлю отца», - сказал он.

26 февраля Захид носил патроны добровольцам и солдатам батальона самообороны, сражавшимся в одноэтажном здании. После оккупации города армянами Ходжалы пришлось оставить и ему. Рано утром 27 февраля возле Аскерана одиннадцать человек из группы, направлявшейся к Кятикскому лесу, взяли в плен. Отец Захида Ельмар был солдатом батальона самообороны Ходжалы. В плену армяне его убили. По словам освобожденных из плена женщин, с Захидом до 3-го марта 1992 года всё было в порядке. На парне была форма слодата Национальной Армии, и потому вооруженные армяне били Захида об стену, с насмешкой бросали ему: «Боевик», унижали и оскорбляли его.

За прошедшие годы о Захиде не было вестей.

И теперь ходжалинцы, смотря известный фильм, слыша имя Ганса Клосса, вспоминают Захида.

...Что осталось от него кроме воспоминаний...

TƏRCÜMEYİ-HAL

*Hümbətova Anahid
Eldar qızı 1975-cu ildə
Əskəran rayonunun
Şuşukənd kəndində anadan
olmuşdu. 1992-ci il fevralın
26-da 17 yaşında qətlə
yetirilib.*

BİR GÜL ÖMRÜ YAŞADI...

Anahid' dünyaya gələndən bir ay sonra anası Zeynəbi itirmişdi. Atasını Eldar kişi ikinci dəfə evlənmişdi. Onun Zeynəbdən 9, ikinci arvadı Elyanadan 2 uşağı vardı. Anahidi dayısı Abdulkərim saxlayırdı. Kəndlərində ermənilər sayca çox olduğundan, qonum-qonşularının hamısı ermənilər idi, qonşuları Siranuş anadan təzəcə olmuş qızçıqaza Anahidin adını qoyanda Zeynəb onun sözünü yerə salmamışdı. Sonra Qarabağ hadisələri başladı və «mehriban qonşular» Anahidgilin ailəsini Şuşukənddən qovdular. Onlar əvvəlcə Tərtərə, sonra isə Xocalıya pənah gətirdilər.

Fevralın 26-da ermənilər Xocalını işğal edəndə Anahidgilin ailəsi Kətik meşəsinə üz tutmuşdu. Həmin gecənin şahidlərindən olan Allahverdi Rəhimov deyir ki, bacım Sürəyya 5 yerdən güllə yarası almış, 4 uşaq anası bacım İradə, həyat yoldaşı Telman, qızı Xəyalə ölmüşdü. Yaralı bacım Sürəyyanı, İradənin sağ qalmış qızları Xatirəni və Kübranı güclə aparırdım. Naxçıvanik yolundakı donuz fermasının yanında qəflətən qarşımıza erməni yaraqlıları çıxdı. Mən bacımı və uşaqları kolun dalında gizlətdim. Arxamızca Anahidin olduğu dəstə gəlirdi. Birdən ermənilər həmin dəstəyə atəş açdılar. Dəstədə olanların bir hissəsi öldü, bir qismini isə əsir götürdülər. Anahid də öldürülənlərin arasında idi...

...Bəlkə də Anahid həmişə göylərdən gül yağışı arzulayırmış. Amma güllə yağışına düşdü və bu yağış onun ömrünü yarıda qoydu!

Her life was too short...

Biography

Humbatova Anahid Eldar gizi was born in 1975, in the village Shushukend of Askeran district. She was killed in her 17 years, on February 26, 1992.

Anahid had lost her mother Zeynab after a month of her own birth. Her father Eldar got married for the second time. He had 9 children from his first marriage and 2 more from the second one. Anahid was adopted by her uncle Agakerim. As Armenians were in majority most of their neighbors were Armenians. When Zeynab gave birth to a girl their neighbor Siranush (Armenian woman) named her Anahid. And Zeynab didn't object her. Afterwards the Garabagh conflict began and these friendly neighbors drove Anahid's family from Shushukend. At first they sheltered in Ter-ter, later in Khojaly.

That night – on February 26 when Armenians occupied Khojaly, Anahid's family left for the Ketik wood. One of the eye-witness of that night Allahverdi Rahimov says that his sister Sureyya had 5 wounds, his other sister Irada who had 4 children, her husband Telman and her daughter Khayala were killed. I could hardly carry my wounded sister Sureyya, Irada's daughter's Khatira and Kubra. Suddenly the armed Armenians blocked our way near the pig farm on the road to Nakhchivanik. I hid my sister and girls behind the bushes. The group in which there was Anahid was following us. Suddenly Armenians attacked them. Some of them were killed, the others were taken prisoners. And Anahid was among the killed people...

... May be Anahid always dreamed a rain of flowers. But she faced with the hail of bullets. And this rain interrupted her life!

Она прожила жизнь цветка

Биография

Гумбетова Анахид Эльдар кызы, родилась в 1975 году в деревне Шушукенд Аскеранского района. Убита 26 февраля 1992 года, в возрасте 17 лет.

Через месяц после своего появления на свет Анахид потеряла мать Зейнаб. Эту девчушку еще ждала впереди очень горькая судьба. По ошибке ее к тому же назвали армянским именем. Кто знает? Может быть, и не случайно, а нарочно. Потому что председатель сельсовета, зарегистрировавший имя Анахид, по национальности был армянином. Прошли годы, и когда Анахид достигла семнадцати лет, начались карабахские события, и «добрые соседи» изгнали семью Анахид из Шушукенда. Они нашли приют сначала в Тертере, затем в Ходжалы.

26 февраля, при оккупации Ходжалы армянами, семья Анахид направилась к Кятикскому лесу. Один из свидетелей той ночи Аллахверди Рагимов рассказывает: «Моя сестра Сурая получила пять пулевых ранений, а другая моя сестра – Ирада, мать четверых детей, ее супруг Тельман и дочь Хаяля погибли. Я с трудом тащил раненную сестру Сураю и оставшихся в живых дочерей Ирады Хатиру и Кюбран. Внезапно возле свинофермы у дороги в Нахчываник нам навстречу вышли вооруженные армяне. Я спрятал сестру и детей за кустами. За нами шла группа, в которой была Анахид. Вдруг армяне открыли огонь по этой группе. Часть людей в группе погибла, часть была взята в плен. Анахид была среди убитых...

... Может, Анахид всегда и хотела, чтобы с небес полился цветочный дождь. Но попала она под дождь из пуль, и этот дождь оборвал ее жизнь.

TƏRCÜMEYİ –HALI

Abbasova Səadət

*Qədim qızı 1974-cü ildə
Xocalıda anadan olmuşdu.
1992-ci il fevralın 26-da
qətlə yetirilib. 18 yaşında.*

QƏRƏNFİLƏ “AĞLA” DEYƏN DİL SUSUB...

...Qədim dayı Kəlbəcərdə dünyaya gəlib. Amma ömrünün ən gözəl çağlarını Xocalıda yaşayıb. Beş övladı vardı. Uşaqlarının ən istəkli Səadət idi. Səadət Xocalı 1 saylı orta məktəbində oxuyanda ondan soruşmuşdum ki, hansı peşəni seçəcəksən? Cavab vermişdi ki, müəllimə, jurnalist olacağam. Amma iş elə gətirdi ki, Səadət Maliyyə Kredit Texnikumunun Xocalı filialına qəbul oldu. 1990-cı il 20 Yanvar faciəsi baş verəndə Səadət şair Məmməd Aslanın şəhidlərimizin ruhuna yağan qərənfil yağışından bəhs edən “Ağla qərənfil, ağla” şeirini elə yanıqlı söyləyirdi ki, daş qəlblə insan da kövrəlirdi. Səadət könlünü Valeh adlı bir gəncə vermişdi, ailə qurmuşdu. 3 aydan sonra körpəsi dünyaya gələcəkdi...

Amma düşmən onu ana olmağa qoymadı. O gecə kənd camaatı ilə birlikdə Səadət də meşəyə üz tutmuşdu. Qarşıdan nərildəyə-nərildəyə gələn BTR Səadətginin dəstəsinə çataraq hamıya atəş açır, qabağına keçəni təkərin altına salıb əzirdi. Bu güllələrdən biri də Səadətin ömrünü sona yetirmişdi. Ertəsi gün Milli Ordunun əsgərləri hənalı əllərinə qandal vurulan bir gəlinin cəsədini qarın üstündən götürəndə hönkür-hönkür ağlayırdılar. Atası Qədim dayı isə balasının cənazəsini görə bilməmişdi. Dəhrəz kəndində əsir düşərək 19 nəfərlə birlikdə Xankəndinə aparılmışdı.

Ağcabədinin Şotlanlı kəndinin qəbiristanlığında gənc bir gəlin uyuyur. Qəbrinin üstündən qərənfil dəstələri əskik olmur. Arzusuna çatmamış nakam bir gəlinin... O gəlin ki, qərənfilə «ağla» demişdi.

Amma o qərənfillərə indi heç kim “Ağla” demir...

The reciter of the poem "Agla, garanfil" (Cry, carnation) is dead

Biography

Abbasova Seadet Gadim gizi was born in 1974 in Khojaly. She was killed on February 26, 1992. She was 18...

... Uncle Gadim was born in Kalbajar. But he lived the best days of his life in Khojaly. He had 5 children. The dearest of them was Seadet. When she studied in Khojaly secondary school №1 I asked her what she wanted to be. Her answer was: "I'll become a journalist". But it happened so that she entered the Khojaly branch of Financial – Credit technical school. When Black January (January 20th) happened in 1990 Seadet said Mammad Aslan's (an Azerbaijani poet) poem "Agla, garanfil, agla!" (Cry, carnation, cry) with such a plaintive voice, that even soulless people cried. Seadet loved a young man named Valeh, and they had got married. Their baby would be born within 3 months.

But the enemy didn't give her a chance to be a mother. That night Seadet with other fellow-villagers was going towards the wood. The roaring armored car reaching their group shot them all and went over them. One of these bullets interrupted Sedaet's life in the half way. The next day when soldiers of the National Army took a dead body of a young woman with her hennaed hands handcuffed they cried bitterly. But her father uncle Gadim couldn't bury his daughter. Being taken prisoner with other 19 men was driven to Khankendi.

A young bride lies in the graveyard of the village Shotlanly of Agjabadi district. An ill-fated bride. Her grave stone is always full of carnations. But nobody says to these carnations: "Cry!"

Умолкли уста, говорящие гвоздике: «Плачь»...

Биография

Аббасова Саадет Гадим гызы, родилась в 1974 году в Ходжалы. Убита 26 февраля 1992 года, в возрасте 18 лет.

... Дядя Гадим появился на свет в Кельбаджаре. Но самые прекрасные мгновения в своей жизни он прожил в Ходжалы. У него было пятеро детей. Самым любимым его ребенком была Саадет. Когда та училась в средней школе №1 в Ходжалы, у спросила у нее: «Какую профессию ты выберешь?» Она ответила: «Учительница, я буду журналисткой». Но вышло так, что Саадет поступила в Ходжалинский филиал Финансово-Кредитного Техникума. Когда произошла трагедия 20 января 1990 года, Саадет так прочувствованно прочитала стихотворение Мамеда Аслана «Плачь, гвоздика, плачь», повествующее о дожде из гвоздик, пролившемся на души наших шахидов, что смягчились даже люди с каменными сердцами. Саадет была влюблена в молодого человека по имени Валех, создала с ним семью. Через три месяца у нее должен был родиться ребенок... Но враг не позволил ей стать матерью. В ту ночь вместе с односельчанами к лесу направилась и Саадет. БТР, с рычанием выехавший навстречу группе Саадет открыл по людям огонь, давя колесами всех, кто попадался ему на пути. Одна из этих пуль положила конец и жизни Саадет. Когда на следующий день солдаты Национальной Армии подбирали со снега тело молодой женщины, на выкрашенные хной руки которой были надеты кандалы, они плакали навзрыд. А ее отец Гадим не смог увидеть останков своего ребенка. Он попал в плен в деревне Дахраз, и его вместе с еще девятнадцатью пленными отвезли в Ханкенди.

На кладбище деревни Шотланлы Агджабединского района покоится молодая женщина. На могиле ее всегда есть гвоздики. На могиле несчастной женщины, не достигшей желаемого... Той женщины, которая сказала гвоздике: «Плачь».

Только тем гвоздикам никто не говорит теперь: «Плачьте»...

LAYIHƏ MÜƏLLİFİ
İlqar Qasimov
MÜƏLLİFİ VƏ TƏRTİBÇİ
Səriyyə Müslümqızı
RƏDAKTORLAR
Məmməd Nazimov, Əsli Xəlilqızı
KOORDİNATORLAR
Könül Həsənova, Cəmilə Babayeva
TƏRCÜMƏÇİLƏR
Ədilə Ağabəyli (ingilis)
Tələh Bulud (ingilis)
Nicat Məmmədov (rus)
RƏSSAM
Vaqif Ucatay
DİZAYNER
Tehran Gəncəliyev
YİĞİCİ
Aynur Balakışiyeva

«Çaşıoğlu» nəşriyyat poliqrafiya müəssisəsinin rəhbərliyinə kitabın nəşrinə göstərdikləri xüsusi diqqətə görə minnətdarlığımızı bildiririk.

IDEA
İlqar Gasimov
AUTHOR AND DESIGNER
Səriyyə Muslumgizi
EDITORS
Mammad Nazimoghlu, Asly Khalilgizi
COORDINATORS
Konul Hasanova, Jamila Babayeva
ENGLISH TRANSLATORS
Adila Agabeyli, Taleh Bulud
RUSSIAN TRANSLATOR
Nijat Mammadov
ARTIST
Vagif Ucatay
DESIGNER
Tehran Ganjaliev
COMPUTER OPERATOR
Aynur Balakishieva

We express our gratitude to the management of "Chashioghlu" publishing house for their special attention to the edition of the book.

АВТОР ПРОЕКТА
Ильгар Гасымов
АВТОР-ОФОРМИТЕЛЬ
Сария Муслимкызы
РЕДАКТОРЫ
Мамед Назимоглы
Асли Халилкызы
КООРДИНАТОРЫ
Кенуль Гасанова
Джамиля Бабаева
ПЕРЕВОДЧИКИ
Адила Агабейли (английский)
Талех Булут (английский)
Ниджат Мамедов (русский)
ХУДОЖНИК
Вагиф Уджатай
ДИЗАЙНЕР
Техран Гянджалиев
ОПЕРАТОР
Айнур Балакишиева

Выражаем благодарность печатно-полиграфическому предприятию «Чашыоглы» за оказанное внимание при печатании данной книги

Pulsuz
Бесплатно
Free

